

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(Δ.Π.Μ.Σ.) "ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ"

**ΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ
ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ &
ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΞΥΛΟΥΡΓΙΚΟΥ
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΤΟΣΙΤΣΑ**

**ΑΝΑΚΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΧΑΜΕΝΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ
ΟΡΕΙΝΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ**

Σαρρή Π. Ελισάβετ
Αρχιτέκτων Μηχανικός

Μεταπτυχιακή Εργασία η οποία υποβάλλεται
για μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων
για το Διεπιστημονικό - Διατμηματικό
Δίπλωμα Ειδίκευσης
του Δ.Π.Μ.Σ. του Ε.Μ.Π.
"Περιβάλλον και Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών"

Αθήνα, Μάρτιος 2012

Επιβλέπων: Καθηγητής Δ. Καλιαμπάκος

**Περιβάλλον
και
Ανάπτυξη**

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
"ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ"**

**2^Η ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
"ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ"**

**ΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΤΟΥ
ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ & ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΤΟΥ
ΞΥΛΟΥΡΓΙΚΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΤΟΣΙΤΣΑ**

**ΣΑΡΡΗ Π. ΕΛΙΣΑΒΕΤ
*ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ Α.Π.Θ.***

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2012

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

**ΚΑΛΙΑΜΠΑΚΟΣ Δ.   ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ Ε.   ΣΑΓΙΑΣ Ι.
(ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ)**

Ευχαριστίες

Οφείλω θερμές ευχαριστίες στον αξιότιμο κ. Δ. Καλιαμπάκο, καθηγητή του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου για τις νέες κατευθύνσεις που μου παρείχε, καθώς και την ώθηση για περισσότερο προβληματισμό και επεξεργασία των πληροφοριών που δεχόμαστε καθημερινά.

Επίσης, η πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας δεν θα ήταν εφικτή χωρίς την πολύτιμη βοήθεια της επιστημονικής συνεργάτιδας και φίλης Στέλλας Γιαννακοπούλου, Αρχιτέκτων Μηχανικός Α.Π.Θ., Msc, Υπ. Δρ. Ε.Μ.Π.

Περίληψη

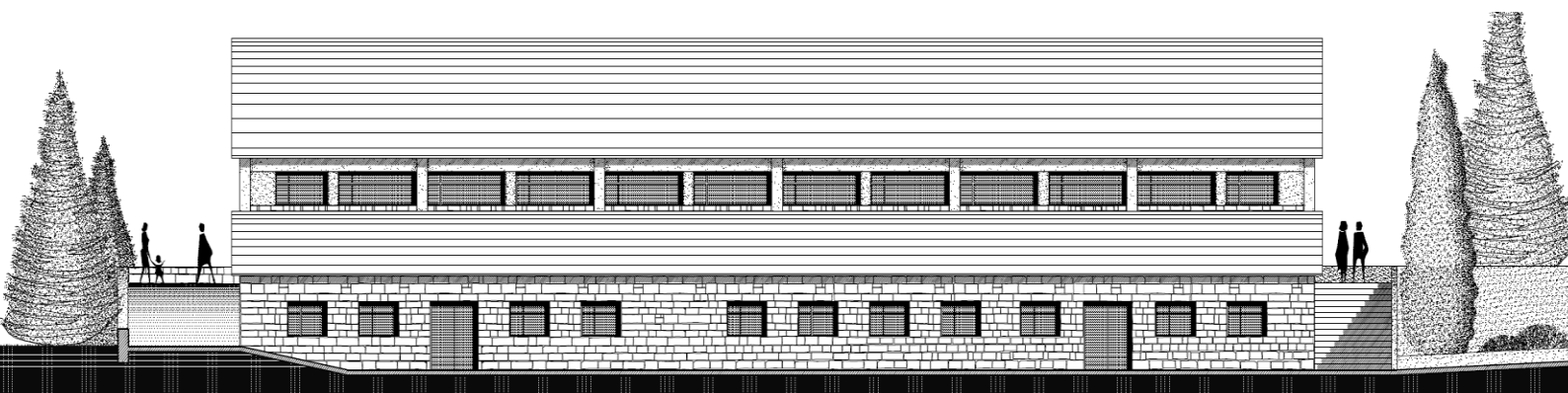
Ένα από τα πιο σημαντικά πολιτισμικά αγαθά των ορεινών περιοχών είναι η παραδοσιακή τους αρχιτεκτονική. Το ζήτημα της παράδοσης στον σχεδιασμό της αρχιτεκτονικής είναι ένα εκ των θεμελίων της οικοδόμησης του δομημένου χώρου. Οι ορεινές περιοχές αποτελούν καταφύγια της ελληνικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Η σύγχρονη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών συχνά οδηγεί στην υποβάθμιση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντός τους. Το Μέτσοβο αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ορεινού οικισμού, ο οποίος έχει διαχρονικά υποστεί τις χωρικές επιπτώσεις της ανάπτυξης σε αρκετά σημεία του οικιστικού ιστού του. Ένα από αυτά είναι η περιοχή της εισόδου στον οικισμό, δηλαδή η πρώτη εικόνα και βιτρίνα του. Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανάκτηση της φυσιογνωμίας του ορεινού οικισμού του Μετσόβου μέσα από προτάσεις ανάπλασης και ανασχεδιασμού της κεντρικής εισόδου του. Κατά την σχεδιαστική διαδικασία αναδεικνύονται οι αιτίες υποβάθμισης του χώρου και τεκμηριώνεται η πρόταση αποκατάστασής του ενώ παράλληλα λαμβάνεται υπόψη και ο οικονομικός παράγοντας. Οι ανενεργές εγκαταστάσεις του ξυλουργικού εργοστασίου του Ιδρύματος Τοσίτσα περιλαμβάνονται στην περιοχή μελέτης και προτείνεται να επανενταχθούν με νέες λειτουργίες στο χώρο. Η πρόταση αφορά τη δημιουργία ενός πολυλειτουργικού κέντρου και διαδραστικού μουσειακού χώρου που θα αναδεικνύει την πολιτισμική κληρονομιά της περιοχής. Η εργασία στοχεύει στην τεκμηρίωση μεθοδολογίας διαχείρισης της αρχιτεκτονικής πολιτισμικής κληρονομιάς των ορεινών περιοχών και της ανάκτησης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της φυσιογνωμίας τους.

Abstract

Vernacular architecture of mountainous regions is one of their most important cultural goods. The matter of tradition in architectural planning is fundamental for the construction of structured space. The mountainous regions are functioning like shelters for geek traditional architecture, although modern growth of mountainous regions often leads to environmental and cultural degradation. Metsovo is a characteristic example of mountainous settlement which trough the time has suffered from the spatial effects of growth in many points of its residential area. One of these points is the area of entrance of Metsovo, which gives the first impression to the visitors. Objective of the present diplomatic work is the recuperation of physiognomy of mountainous settlement of Metsovo through proposals of reformation and replanning of his central entry. At the designing process are elected the causes of devalorisation of space and is argued his proposal of re-establishment while at the same time is taken into account and the economic factor. The inactive installations of woodworking factory of Institution Tositsa are included in the region of study and it is proposed to be re-integrated with new operations in the space. The proposal concerns the creation of multifunctional center and interactive of a museum space that will highlight the cultural heritage of region. The work aims in the documentation of methodology of management of architectural cultural heritage of mountainous regions and recuperation of particular characteristics and their physiognomy.

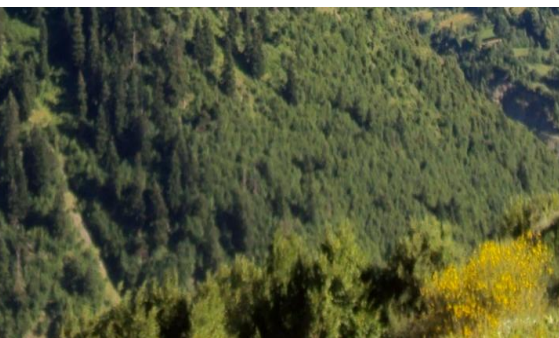
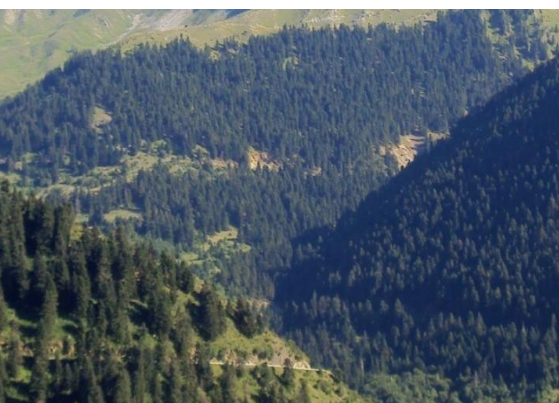
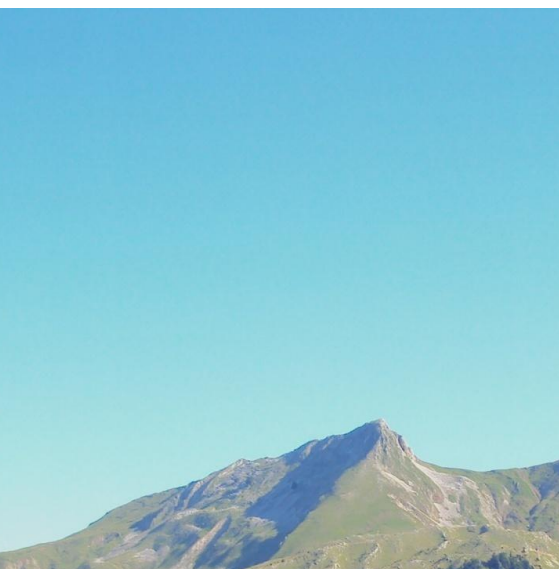
Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	8
Εισαγωγή.....	10
Μεθοδολογικό πλαίσιο έρευνας.....	13
Θεωρητικό πλαίσιο του σχεδιασμού.....	14
A' Μέρος	
Η αξία της διατήρησης και ανάδειξης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς.....	16
Η βιομηχανική κληρονομιά ως πολιτισμικό αγαθό & βασικό απόθεμα για την ευρύτερη ανάπτυξη των ορεινών οικισμών.....	18
Επανάχρηση εγκαταλελειμμένων κτιρίων. Επαναπροσδιορίζοντας τον ρόλο τους.....	20
Η πολιτισμική κληρονομία ως εφαλτήριο ανάπτυξης για τις ορεινές περιοχές.....	22
B' Μέρος	
Ο οικισμός του Μετσόβου. Γενικά χαρακτηριστικά.....	25
Μορφολογικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά.....	32
Λαϊκή τέχνη και παραδοσιακά επαγγέλματα.....	36
Ανάλυση και αναγνώριση της υπάρχουσας κατάστασης στην περιοχή μελέτης.....	39
Η περιοχή της εισόδου.....	39
Οι εγκαταστάσεις του ξυλουργείου.....	42
Συμπεράσματα από τη μελέτη της υπάρχουσας κατάστασης.....	45
Περιγραφή της αρχιτεκτονικής πρότασης.....	50
Οικονομική αποτίμηση της πρότασης.....	62
Αντί επιλόγου.....	64
Ερευνητικές πηγές.....	68
Παράρτημα.....	71

Πρόλογος

Σημαντικό έλλειμμα υπάρχει στον τομέα της έρευνας και της μελέτης για τις ορεινές περιοχές, στην Ελλάδα. Ωστόσο, παγκοσμίως υπάρχουν φορείς και οργανισμοί που ασχολούνται με τα περιβαλλοντικά και τα κοινωνικά προβλήματα των ορεινών περιοχών, αλλά και με το ανεκτίμητο απόθεμα φύσης και πολιτισμού που διαθέτουν. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μεταπτυχιακή εργασία διπλώματος για το Δ.Π.Μ.Σ. «Περιβάλλον και Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών», με επιβλέπων καθηγητή τον κ. Δημήτρη Καλιαμπάκο. Έναυσμα υπήρξε το προσωπικό ενδιαφέρον για τον τρόπο διαχείρισης των χωρικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές. Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να διαχειριστεί και να προτείνει λύσεις αντιμετώπισης για συγκεκριμένα θέματα χωρικού σχεδιασμού, που αντιμετωπίζει ο ορεινός οικισμός του Μετσόβου. Την επιλογή της περιοχής μελέτης ώθησε και η βιωματική γνώση του χώρου στην διάρκεια φοίτησης στο Δ.Π.Μ.Σ. στο ΜΕ.Κ.Δ.Ε.

Το βουνό ως γεωγραφικός παραγωγικός χώρος, με τις συνθήκες και το χαρακτήρα της εκμετάλλευσης της φύσης, η ιδιαιτερότητα και η εξειδίκευση της παραγωγής στα χέρια των ορεινών πληθυσμών του, αλλά και η διάχυση στο χώρο για την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς του, διαμόρφωσαν το όριο των δυνατοτήτων διαβίωσης των κοινωνιών που κατά τον F. Braudel σημειώθηκε «ανάμεσα στο εφικτό και το ανέφικτο» (Ρόκου, 2009). Ο ορεινός χώρος ιστορικά αποτέλεσε κιβωτό, φυτώριο και εστία ελευθερίας, αυτονομίας, αντίστασης, διαφύλαξη της συνείδησης, διατήρησης και ανάπτυξης των τοπικών πολιτισμών αλλά και της ζωής γενικότερα και βαθύτατου σεβασμού στο φυσικό περιβάλλον, με φιλικές προς αυτό μεθόδους και τεχνικές γεωργίας, χρήσης και διαχείρισης των εδαφών (Ρόκος, 2004). Η ομορφιά του φυσικού περιβάλλοντος και ταυτόχρονα οι δυσκολίες επιβίωσης «γέννησαν» σημαντικούς πολιτισμούς. Τα βουνά ακόμα και σήμερα αποτελούν τα καταφύγια αυτών των πολιτισμών.

Διαχρονικά, ο ορεινός χώρος έχει περιθωριοποιηθεί σημαντικά, καθώς δεν υπάρχει ολοκληρωμένος σχεδιασμός για τη στήριξή του. Τα προβλήματα, τα οποία αντιμετωπίζει εστιάζονται κυρίως στους τομείς των υποδομών, της προσβασιμότητας, της υγείας, της εκπαίδευσης και της εργασίας. Παράλληλα, ο νέος τρόπος ζωής έρχεται να παρεισφρήσει στα αρχέγονα πρότυπα πάνω στα οποία βασίζεται

η κοινωνία των ορεινών περιοχών, γεγονός το οποίο δημιουργεί κρίσιμα προβλήματα.

Στο πλαίσιο της μελέτης έγινε συλλογή στοιχείων πρωτογενούς και δευτερογενούς έρευνας. Οι πληροφορίες, οι οποίες συγκεντρώθηκαν πάρθηκαν από αρχειακό υλικό του Δήμου Μετσόβου, της Τεχνικής Υπηρεσίας του Δήμου, της Πολεοδομικής Υπηρεσίας και του Ιδρύματος Αβέρωφ-Τσοσίτσα. Έγινε επιτόπου καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης με σχέδια αποτυπώσεων. Επίσης, συγκεντρώθηκαν και οι υπάρχουσες τεχνικές μελέτες που αφορούν την περιοχή. Σημαντική πηγή, σχετικά με το θεωρητικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο διαρθρώνεται η εργασία αποτέλεσαν μελέτες, οι οποίες έχουν ήδη δημοσιευθεί σχετικές με τις ορεινές περιοχές. Επίσης, υπήρξε επαφή και συζήτηση με το Δήμο Μετσόβου και με το Ίδρυμα Αβέρωφ-Τσοσίτσα.

Η εργασία αρθρώνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος πραγματεύεται μια γενική θεώρηση του προβλήματος. Θίγονται τα θέματα που αφορούν στην αξία της διατήρησης και ανάδειξης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς και στον τρόπο διαχείρισης υποβαθμισμένων και εγκαταλελειμμένων περιοχών, μέσω της επανάχρησής τους. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται και αναλύεται η υπάρχουσα κατάσταση στην περιοχή μελέτης, εντοπίζονται τα χωρικά προβλήματα και παρουσιάζεται η αρχιτεκτονική μελέτη αποκατάστασης και επανασχεδιασμού της περιοχής με σχέδια, σκίτσα και φωτογραφίες. Οι προτάσεις επέμβασης συνοδεύονται από αναλυτική κοστολόγηση όλων εργασιών, βάσει Α.Τ.Ο.Ε. Τέλος, παρατίθεται η σχετική βιβλιογραφία.

Εισαγωγή

«Το τοπίο είναι μια φυσική σκηνή διαμεσολαβημένη από τον πολιτισμό. Είναι μαζί χώρος σε αναπαράσταση και σε παρουσία, σημαίνον και σημαϊνόμενο, ένα πλαίσιο και ότι αυτό πλαισιώνει, πραγματικός τόπος αλλά και το είδωλό του, μια συσκευασία αλλά και το προϊόν μέσα στη συσκευασία.»

W.J.T. Mitchell, 1994

Το ελληνικό τοπίο αρκετές φορές, ακόμα και στον παγκόσμιο κοινό νου, ταυτίζεται με το δίπολο ήλιος-θάλασσα. Παρόλα αυτά, η χώρα μας είναι κατά βάση ορεινή. Σύμφωνα με τα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα είναι ορεινή χώρα σε ποσοστό 77,9% (Καλιαμπάκος, 2011).

Χαρακτηριστικό των βουνών, εκτός από την εξαιρετική βιοποικιλότητα, είναι η πολιτισμική ποικιλομορφία (Καλιαμπάκος, 2003). Οι ορεινές περιοχές απετέλεσαν πεδία αρμονικής, ειρηνικής και δημιουργικής συνύπαρξης του ανθρώπου με τη φύση, την μοναδικότητα και την ομορφιά της, αλλά και τις συγκεκριμένες δυνατότητες και τους αντικειμενικούς περιορισμούς της (Ρόκος, 2004).

Ο ελληνικός πληθυσμός, ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα, εγκαταλείπει τις ορεινές περιοχές και μετακινείται προς τις πεδινές και ιδιαίτερα προς τα αστικά κέντρα. Η εσωτερική μετανάστευση του 1960 και 1970 είχε ως αποτέλεσμα να απογυμνωθούν οι ορεινές περιοχές. Οι παραδοσιακές μορφές οικονομίας εισέρχονται σε μια διαδικασία αλλαγής και μετασχηματισμού, εξαιτίας των γενικότερων κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων. Η νομαδική κτηνοτροφία, που στήριζε προγενέστερα τις ορεινές περιοχές, αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα από την απελευθέρωση και μετά, γεγονός που οδηγεί τους πληθυσμούς σε μαζική έξοδο (Νιτσιάκος, 1995). Το φαινόμενο της αστικοποίησης έρχεται στο προσκήνιο της ιστορίας μας και οι ορεινοί οικισμοί της χώρας μας περνούν στο περιθώριο. Αποτέλεσμα θετικό όμως, αυτής της χωρικής αναδιάρθρωσης αποτελεί η διαφύλαξη μεγάλου μέρους της εθνικής πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Το δομημένο περιβάλλον των ορεινών παραδοσιακών οικισμών διατηρεί σημαντικό απόθεμα κτιρίων του παρελθόντος. Οι ορεινές περιοχές αποτελούν θύλακες οικιστικών συνόλων παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Με αυτόν τον τρόπο οι ορεινοί οικισμοί είναι μια σημαντική πηγή γνώσεων και βάση αναφοράς για την σύγχρονη αρχιτεκτονική ακόμα και σήμερα. Έχουν ιστορική, αισθητική και εκπαιδευτική σημασία. Μαρτυρούν την μακραίωνη στενή σχέση

ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος. Αν τη μελετήσουμε προσεκτικά θα κατανοήσουμε τους διάφορους τρόπους με τους οποίους ο άνθρωπος της προβιομηχανικής εποχής δημιούργησε πολιτισμό στην προσπάθειά του να οικειοποιηθεί το κοντινό φυσικό περιβάλλον (Νιτσιάκος, 1995).

Τα τελευταία χρόνια, ο ελληνικός ορεινός χώρος ανακαλύπτεται ξανά. Ο κάτοικος της πόλης επιστρέφει, εποχιακά, στο βουνό κυρίως ως επισκέπτης – τουρίστας. Το βουνό αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πόλους έλξης τουρισμού. Επίσης, υπάρχει οι ορεινές περιοχές προσελκύουν μόνιμο πληθυσμό, ο οποίος αναζητά μια καλύτερη ποιότητα ζωής από αυτή του αστικού κέντρου. Όμως, ο χώρος των ορεινών περιοχών βρίσκεται σε μια σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης με τις πεδινές περιοχές. Παρά τις αναμφίβολα θετικές επιδράσεις στην οικονομία των ορεινών περιοχών, η ανάπτυξη του τουρισμού ελλοχεύει κινδύνους. Η σημαντικότερη απειλή του εντοπίζεται στην αλλοίωση και την υποβάθμιση του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, των ορεινών οικισμών. Ο μαζικός τουρισμός ειδικά, απουσία κατάλληλου σχεδιασμού δημιουργεί απαιτήσεις και ανάγκες που έρχονται συχνά σε σύγκρουση με τη φέρουσα ικανότητα των ορεινών φυσικών και κοινωνικών συστημάτων. Το σχήμα ξενοδοχείο – εστιατόριο – μπαρ – κατάσταση είναι αντιπροσωπευτικό στη σημερινή μορφή του ορεινού τουρισμού στη χώρα μας. Η πλειονότητα των επισκεπτών όμως, δεν αποχωρίζεται τις γνώριμες ανέσεις που του προσέφερε η πόλη. Μεταφέρει τον αστικό τρόπο ζωής του, στο βουνό. Αναζητά τις οικείες αστικές συνθήκες, πλαισιωμένες από ορεινές εικόνες.

Στο πλαίσιο αυτό, τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των ορεινών περιοχών δέχονται πιέσεις αλλοίωσης από τον σύγχρονο τρόπο ζωής και τις διάφορες αναπτυξιακές επιλογές. Από την πλευρά των κατοίκων των ορεινών οικισμών, οι πολιτιστικές επιλογές εμφανίζουν πολλά κοινά στοιχεία με αυτές του κατοίκου της πόλης λόγω της ταχείας εξέλιξης της πληροφορίας. Ταυτόχρονα, η προσπάθεια κάλυψης των αναγκών του τουρισμού αλλοιώνει συχνά την παραδοσιακή φυσιογνωμία πολλών ορεινών οικισμών. Νέα κτίρια ασύνδετα με το παρελθόν, μεγάλου μεγέθους τουριστικές εγκαταστάσεις, ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι, ταβέρνες, μπαρ και καταστήματα, συνώνυμα όλα της ανάπτυξης, μεταμορφώνουν γοργά το ορεινό τοπίο. Τα παραδοσιακά στοιχεία χάνονται ή όταν διατηρούνται αποτελούν μέρος ενός γραφικού σκηνογραφικού. Σήμερα, οι τάσεις επιστροφής στις ορεινές περιοχές του πληθυσμού που παρατηρούνται έχουν μετατρέψει την

τουριστική ανάπτυξη σε ένα όλο και πιο σύνθετο και πολυδιάστατο φαινόμενο.

Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο οικισμός του Μετσόβου, ο οποίος επιλέγεται ως περιοχή μελέτης. Τα αρνητικά αποτελέσματα της ανάπτυξης των τελευταίων χρόνων κυρίως είναι εμφανή σε αρκετά σημεία του οικισμού. Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται (case study) στην βόρεια είσοδο του οικισμού. Το θέμα της μελέτης έχει πολύπλευρο και πολυδιάστατο χαρακτήρα καθώς διαθέτει αρκετές πτυχές που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Η παρούσα πρόταση στοχεύει στην αισθητική αναβάθμιση του μελετώμενου χώρου και στη δημιουργία χαρακτηριστικού τοποσήμου για την είσοδο - έξοδο στον οικισμό. Ταυτόχρονα, προτείνεται η αναβάθμιση των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών κτιρίων, που βρίσκονται δίπλα στην είσοδο του οικισμού με στόχο τη συνολική αναβάθμιση του χώρου και την απόδοσή του στους κατοίκους και τους επισκέπτες του οικισμού. Η εργασία στοχεύει επίσης, στην παραγωγή μεθοδολογίας αντιμετώπισης ανάλογων προβλημάτων του ορεινού δομημένου χώρου.

Αντικείμενο της εργασίας είναι ο ανασχεδιασμός της κεντρικής εισόδου του οικισμού με μικρό οικονομικό κόστος. Η αρχιτεκτονική πρόταση είναι ταυτόχρονα αισθητικά άρτια, σωστή και οικονομική. Η αρχιτεκτονική λύση της πρότασης συνοδεύεται από την αποτίμηση του κόστους της σύμφωνα με τα πρόσφατα αναλυτικά τιμολόγια δημοσίων έργων. Η σημαντική συνεισφορά της μελέτης αυτής είναι η απόδειξη ότι η ανάκτηση της χαμένης φυσιογνωμίας των ορεινών οικισμών είναι εφικτή και μάλιστα με χαμηλό οικονομικό κόστος. Γεγονός, το οποίο μπορεί να φανεί ιδιαίτερα χρήσιμο σε ζητήματα διαχείρισης της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Εικόνα 1
Μέτσοβο. Αβερώφειο Πάρκο

Μεθοδολογικό πλαίσιο έρευνας

Η ερευνητική προσέγγιση στηρίζεται στις εξής θεωρητικές υποθέσεις:

- Η απουσία ολοκληρωμένου πολεοδομικού σχεδιασμού, που να σέβεται τα ιδιαίτερα παραδοσιακά χαρακτηριστικά του οικισμού έχει ως αποτέλεσμα έναν απρόσωπο χώρο εισόδου.
- Η αποκατάσταση και επανάχρηση ανενεργών χώρων μπορεί να καλύψει νέες λειτουργίες, που θα εξυπηρετούν τις ανάγκες του οικισμού με λιγότερος κόστος.
- Το κρίσιμο ζήτημα της εύρεσης θέσεων στάθμευσης για τους επισκέπτες του Μετσόβου μπορεί να ικανοποιηθεί σε ανεκμετάλλετους χώρους στην είσοδο του οικισμού.

Στο πλαίσιο των παραπάνω υποθέσεων, η παρούσα εργασία θα προτείνει λύσεις για την αισθητική αναβάθμιση της εικόνας της κεντρικής εισόδου του παραδοσιακού οικισμού, η οποία αποτελεί και την πρώτη εικόνα για τον επισκέπτη του. Η αισθητική της κεντρικής εισόδου αποκτά ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου ότι αποτελεί την «βιτρίνα» του οικισμού. Το κυρίαρχο συναίσθημα που αποπνέει η περιοχή είναι η εγκατάλειψη και σε κάποια σημεία η «κακόγουστη» προστασία του περιβάλλοντος χώρου, είτε πολιτισμικού, είτε φυσικού. Η υποβάθμιση αυτή επιβάλλει μια συστηματική μεθοδολογική προσέγγιση επανασχεδιασμού της περιοχής. Η μεθοδολογική προσέγγιση του θέματος αρθρώνεται στα εξής στάδια:

- Διερεύνηση και εντοπισμός της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του χώρου. Τι σημαίνει είσοδος σε έναν οικισμό και πως αυτή αποκτά τα χαρακτηριστικά τοπόσημου;
- Η σημασία της διατήρησης και ανάδειξης της βιομηχανικής κληρονομιάς ως αναπόσπαστο κομμάτι της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Εντοπισμός των στοιχείων που υποβαθμίζουν τον χώρο.
- Θέση των στόχων και των αρχών του σχεδιασμού της περιοχής.
- Πρόταση και τεκμηρίωση για την ανάπλαση της μελετώμενης περιοχής. Παρουσίαση της πρότασης με αναλυτικά σχέδια.
- Κοστολόγηση των προτεινόμενων επεμβάσεων βάση των αναλυτικών τιμολογίων που δίνονται για τα δημόσια έργα (Α.Τ.Ο.Ε.).
- Ανάλυση των συμπερασμάτων, τα οποία προκύπτουν κατά τη διαδικασία του σχεδιασμού και της κοστολόγησης των επεμβάσεων. Τεκμηρίωση μεθοδολογίας προσέγγισης αντίστοιχων ζητημάτων σχεδιασμού, στον ορεινό χώρο.

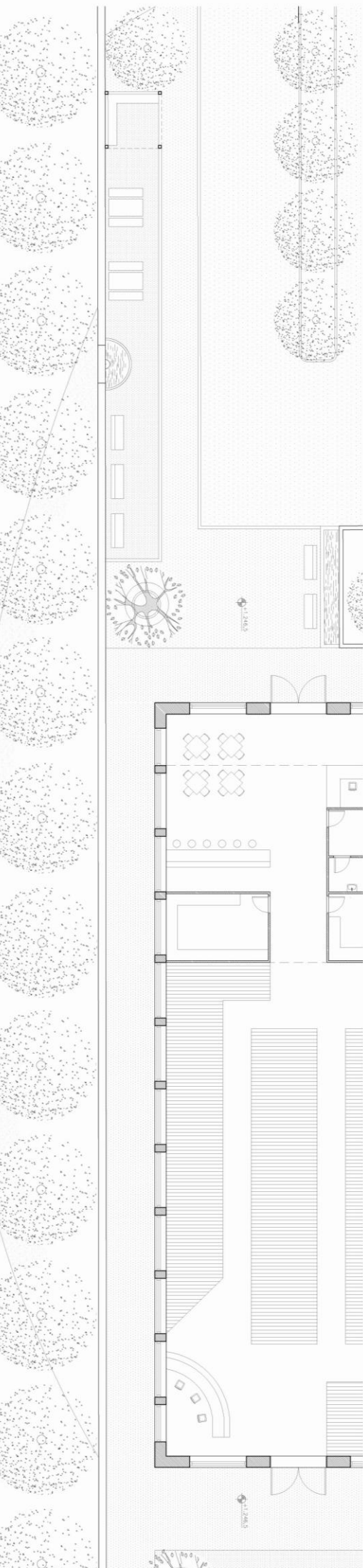
Θεωρητικό πλαίσιο του σχεδιασμού

Σε μια γενικότερη θεώρηση του προβλήματος, ζητούμενο δεν είναι η κατάργηση της τουριστικής ανάπτυξης. Το αντίθετο. Ο τουρισμός είναι θεμιτός και απαραίτητος για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Ζητούμενο είναι η αλλαγή των υφιστάμενων αναπτυξιακών μοντέλων, τα οποία δεν είναι συμβατά με την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου των ορεινών περιοχών. Η φύση και ο πολιτισμός της ορεινής Ελλάδας είναι, σε μεγάλο βαθμό, άγνωστα στον κάτοικο της πόλης. Οι δραστηριότητες στον ορεινό χώρο, είναι σχεδόν ανεξάντλητες κάθε εποχή του χρόνου και κάθε ώρα της ημέρας. Τα χρώματα, οι μυρωδιές, οι ήχοι του βουνού μεταβάλλονται διαρκώς σε ένα εκπληκτικό και διαρκές παιχνίδι.

Από την πλευρά του πληθυσμού που κατοικεί στις ορεινές περιοχές, ζητούμενο είναι η εξασφάλιση της διαφορετικότητας και του δικαιώματος τους να διατηρήσουν τα στοιχεία του πολιτισμού τους, ως ενσωμάτωση διαχρονικών αξιών της κοινωνίας τους και στο βαθμό που αυτά εξυπηρετούν πραγματικές ανάγκες τους. Οι τοπικοί πολιτισμοί πρέπει να προστατευθούν και να διατηρηθούν ως ιστορικό κεφάλαιο για τις επόμενες γενιές και ως όχι ως τουριστική ατραξιόν. Η αλλοίωση και η αποκοπή τους από τα συνδεδεμένα στοιχεία του παρελθόντος αποτελούν τον σημαντικότερο κίνδυνο του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου πολιτισμού.

Κατά τον σχεδιασμό, οι βασικές αρχές καθορίζονται από τα γενικά μορφολογικά χαρακτηριστικά της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Επιδίωξη των προτεινόμενων επεμβάσεων είναι η αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση του υποβαθμισμένου χώρου. Ο παράγοντας του κόστους λαμβάνεται υπόψη καθ' όλη τη διάρκεια του σχεδιασμού. Ο σχεδιασμός διακατέχεται από τις εξής αρχές:

- Η πρόταση να εναρμονίζεται με τις υπάρχουσες χρήσεις. Οι νέες κατασκευές πρέπει να εναρμονίζονται με το φυσικό τοπίο.
- Οι νέες λειτουργίες που προτείνονται δημιουργούν έναν διαδραστικό χώρο γεμάτο ζωντάνια και όχι ένα μουσειακό-άψυχο χώρο.
- Χρήση παραδοσιακών και σύγχρονων υλικών κατασκευής, με βάση τις ιδιαιτερότητες κάθε κτιρίου.
- Σχεδιασμός βάση του ανάγλυφου του τοπίου.
- Ενίσχυση του πρασίνου στην περιοχή. Διατήρηση της υπάρχουσας βλάστησης και ενίσχυσή της με νέες φυτεύσεις.

- Αισθητική ομοιογένεια στο χώρο.
- Δεδομένου ότι η περιοχή του Μετσόβου πλήττεται από κατολισθητικά φαινόμενα η περιοχή δεν επιβαρύνεται με νέες κατασκευές, παρά με μικρές σημειακές επεμβάσεις.

Στόχος, παράλληλα, της μελέτης είναι ο χαμηλός προϋπολογισμός και οι προσιτές, οικονομικά, λύσεις. Οι δύο όψεις του στόχου, αποτελούν και τη σημαντικότερη πρόκληση της μελέτης.

Ο υπό μελέτη δημόσιος χώρος αποτελεί τμήμα του συνολικού δημόσιου χώρου του Μετσόβου, γεγονός που λήφθηκε υπόψη κατά τον σχεδιασμό. Οι προτεινόμενες επεμβάσεις δεν γίνονται αποσπασματικά αλλά αποτελούν μέρος ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού του συνόλου του χώρου. Η σημερινή κατάσταση εγκατάλειψης και υποβάθμισης μπορεί να επαναπροσδιοριστεί δίνοντας νέα ζωή στο χώρο. Οι νέες χρήσεις θα εναρμονίζονται με το περιβάλλον και θα καλύπτουν τις ανάγκες, τόσο των κατοίκων, όσο και των επισκεπτών του Μετσόβου.

Α' Μέρος

«Αυτός ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας.»
Οδ. Ελύτης

Η αξία της διατήρησης και ανάδειξης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς

Η μακρόχρονη πορεία της ιστορικής εξέλιξης κάθε έθνους, χώρας, περιοχής ή τόπου καταγράφεται στην πολιτιστική του κληρονομιά διαμορφώνοντας έτσι την ιδιαίτερη ταυτότητά του. Η πολιτισμική κληρονομιά συνδέεται άμεσα με την κοινωνική συγκρότηση και με τις διεργασίες εκείνες που καθορίζουν το πλαίσιο της ερμηνείας κάθε κοινωνίας σε κάθε ιστορική εποχή και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της. Η πολιτιστική ταυτότητα είναι από μόνη της μια πολυδιάστατη αξία και δίνει στον άνθρωπο, την αίσθηση ότι ανήκει σε μια συγκεκριμένη κοινότητα. Η διερεύνηση της πολιτισμικής ταυτότητας ενός λαού συμβάλλει στην κατανόηση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του αλλά και της ποικιλίας του ανθρώπινου πολιτισμού, συνολικά.

Τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά κάθε κοινωνίας διαμορφώνονται και μετασχηματίζονται στην πάροδο του χρόνου. Οι μετασχηματισμοί αυτοί αντανακλούνται στο χώρο. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική εκφράζει τα τεχνολογικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της εποχής στην οποία δημιουργήθηκε. Κάθε τόπος χαρακτηρίζεται από τη δική του παραδοσιακή αρχιτεκτονική, η οποία εντάσσεται στην εθνική πολιτιστική κληρονομιά. Η παράδοση προϋποθέτει μεταβίβαση από γενεά σε γενεά, στο πέρασμα του χρόνου. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της παράδοσης είναι η εκπαιδευτική της αξία. Είναι ένα δίδαγμα από το παρελθόν και ένα απόθεμα γνώσης και σοφίας για τις μελλοντικές γενιές.

Η ανάγκη προστασίας και ανάδειξης της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής έγκειται, μεταξύ άλλων, και στο γεγονός ότι κουβαλά ιστορικά διδάγματα και αρχές αισθητικής. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι παγκόσμια αναγνωρισμένο και επιβεβαιώνεται από τις κατά καιρούς συμβάσεις που υπογράφονται με στόχο την προστασία της. Με το χάρτη της Βενετίας, το 1964, αλλά και αργότερα, με τη διακήρυξη του Άμστερνταμ, το 1975, αντιμετωπίζεται σοβαρά το θέμα της διατήρησης των ιστορικών κέντρων των αστικών οικισμών. Επίσης, οι σχετικές με την πολιτισμική κληρονομιά συμβάσεις της UNESCO (1954, 1972) έχουν συμπεριλάβει την έννοια των

Εικόνα 2

Παραδείγματα από ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική

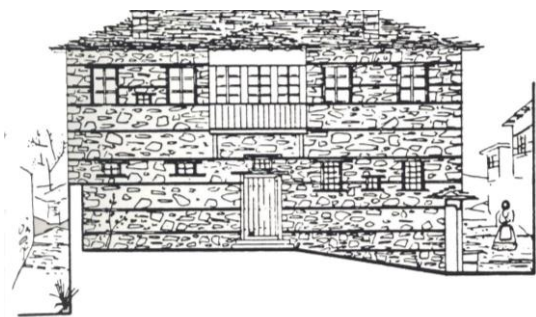
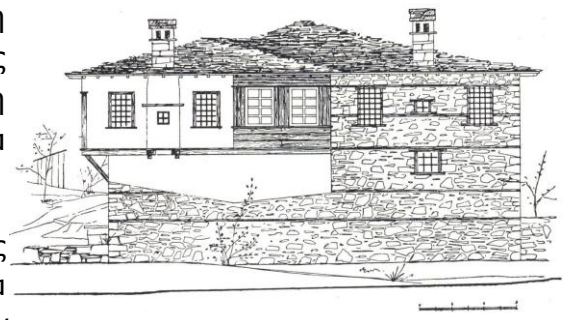

πολιτισμικών αγαθών και τα αρχιτεκτονικά μνημεία. Η σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς στην Ευρώπη (1985) ορίζει ως «αρχιτεκτονική κληρονομιά» κάθε σημαντική κατασκευή, τα αρχιτεκτονικά σύνολα και τους τόπους.

Η παρ. 1 του άρθρου 24 του Ελληνικού Συντάγματος διακρίνει το περιβάλλον σε φυσικό και πολιτιστικό. Στα πρώτα εδάφια της παραγράφου αυτής αναφέρεται ότι «*Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός...*». Με τον τρόπο αυτό προστατεύονται όλα τα στοιχεία και αγαθά του φυσικού (φυσικά οικοσυστήματα) και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Για τη διατήρηση και ανάδειξη της ιδιαίτερης ιστορικής, πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής, κοινωνικής και αισθητικής φυσιογνωμίας ορισμένων οικισμών ή χώρων μπορεί να αποδίδεται ο χαρακτηρισμός των παραδοσιακών συνόλων και των περιοχών, που έχουν ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία, ενώ ο ίδιος σκοπός εξυπηρετείται με το χαρακτηρισμό κτιρίων ή τμημάτων τους ως διατηρητέων. Μάλιστα, το 1978 το ΥΠΕΧΩΔΕ χαρακτήρισε 400 οικισμούς σε όλη την Ελλάδα ως παραδοσιακούς θεσπίζοντας ιδιαίτερους όρους δόμησης σε αυτούς (Φ.Ε.Κ. 594Δ/78).

Σε ένα σύγχρονο αστικό περιβάλλον η πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί δεξαμενή γνώσεων και πρέπει να κατέχει εξέχουσα θέση καθώς φέρει διάσταση πολιτισμικού κειμηλίου. Πρέπει να παραδίδεται από γενιά σε γενιά αναλλοίωτη και άφθαρτη. Αποτελεί ανεκτίμητη μαρτυρία του παρελθόντος μας.

Παρά την εξέλιξη, όμως, της ιδεολογίας της προστασίας και παρά την εξέλιξη, όμως, της ιδεολογίας της προστασίας και παρά το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, δεν είναι δυστυχώς σπάνιες οι περιπτώσεις στον ελλαδικό χώρο, όπου οι πιέσεις υπερεκμετάλλευσης του φυσικού και δομημένου χώρου οδηγούν σε απώλεια των κύριων αξιών τους. Οι παραδοσιακοί οικισμοί, με την πάροδο του χρόνου, ολοένα και αλλοιώνονται, αρχιτεκτονικά, εξαιτίας είτε του τρόπου ένταξης των νέων χρήσεων, είτε λόγω της πληθυσμιακής ερήμωσης των ορεινών περιοχών. Στην πρώτη περίπτωση η αλλοίωση προκαλείται λόγω της δημιουργίας νέων κτισμάτων, σε δυσαρμονία με τα υφιστάμενα χαρακτηριστικά. Αν ζητούμενο είναι η προστασία και η διατήρηση των τοπικών πολιτισμών, τότε είναι απαραίτητη η μελέτη τους και στήριξη εκείνων των πρωτοβουλιών και κινήσεων που συντείνουν στη διατήρηση των συνεκτικών δομών τους. Η προστασία και η διατήρησή τους αποτελεί πρόβλημα αλλά και πρόκληση και δυνατότητα ανάπτυξης για τις ορεινές περιοχές.

Εικόνα 3
Όψεις σπιτιών στο Μέτσοβο

Η βιομηχανική κληρονομιά ως πολιτισμικό αγαθό και βασικό απόθεμα για την ευρύτερη ανάπτυξη των ορεινών οικισμών

Αναπόσπαστο μέρος της εν γένει πολιτισμικής κληρονομιάς θεωρείται η βιομηχανική. Ως βιομηχανική κληρονομιά ορίζουμε τα κατάλοιπα του βιομηχανικού πολιτισμού που έχουν ιστορική, τεχνολογική, κοινωνική, αρχιτεκτονική ή επιστημονική αξία. Αυτά τα κατάλοιπα αποτελούνται από κτίρια και μηχανήματα, εργαστήρια και εργοστάσια, μεταλλεία, χώρους μεταποίησης και διύλισης, χώρους φύλαξης και αποθήκευσης.¹

Η θεώρηση ενός τεχνικού μνημείου ή ενός αντικειμένου βιομηχανικής χρήσης ως φορέα πληροφοριών είναι σημαντική, αλλά και αναγκαία, αφού σ' αυτό βρίσκεται ενσωματωμένο το σύνολο των επιδράσεων του πολιτισμού και του περιβάλλοντος.² Τα κατάλοιπα παλιών βιομηχανικών μονάδων μπορούν να μας δώσουν διευκρινήσεις για τις πολιτικές, την οικονομία, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, τις τεχνικές συνθήκες και εξελίξεις, τις κοινωνικές καταστάσεις, τις συνθήκες εργασίας, τις γεωλογικές συνθήκες και τις πρώτες ύλες, το δίκαιο και τα νομικά θέματα, τις οικολογικές και κλιματικές συνθήκες, την ιατρική και τις συνθήκες υγιεινής. Μπορεί ακόμα να αποτελέσει πηγή πληροφοριών για τις καλλιτεχνικές αντιλήψεις και τη θρησκεία αλλά και για πρόσωπα και μεμονωμένα περιστατικά.

Η βιομηχανική μας κληρονομιά εντάσσεται στο νεότερο πολιτισμικό μας πλούτο. Έχει παγκόσμια αξία και χρήζει μελέτης της ιστορίας και της αρχιτεκτονικής της και διατήρησής ως κληροδότημα στις επόμενες γενιές. Ιδιαίτερα αξιόλογα και χαρακτηριστικά παραδείγματα βιομηχανικής κληρονομιάς πρέπει να προστατευτούν και να διατηρηθούν σύμφωνα με το πνεύμα της Χάρτας της Βενετίας, προς χρήση και όφελος του σήμερα και του αύριο. Η ιστορία της μεταποίησης, της μηχανικής και των κατασκευών μπορεί να έχει και σημαντική αισθητική αξία για την ποιότητα της αρχιτεκτονικής, της μελέτης και του σχεδιασμού.

Το φυσικό περιβάλλον αποτελεί τον καμβά που πάνω σε αυτόν η ανθρώπινη έκφραση αποδόθηκε με τις πολιτισμικές

Εικόνα 4

Παραδείγματα βιομηχανικής κληρονομιάς στην Ελλάδα

¹ Περισσότερα για την βιομηχανική κληρονομιά δες στην ΧΑΡΤΑ ΤΟΥ ΝΙΖΗΝΥ ΤΑΓΙΛ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ Ιούλιος, 2003, Nizhny Tagil, Ρωσία

² Τα σχετικά με τη σημασία της Βιομηχανικής κληρονομιάς στοιχεία αντλήθηκαν από το βιβλίο της Slotta Rainer, (1992), *Εισαγωγή στη Βιομηχανική Αρχαιολογία*, Εκδόσεις ΕΤΒΑ, Αθήνα, 1992, σ.15-16.

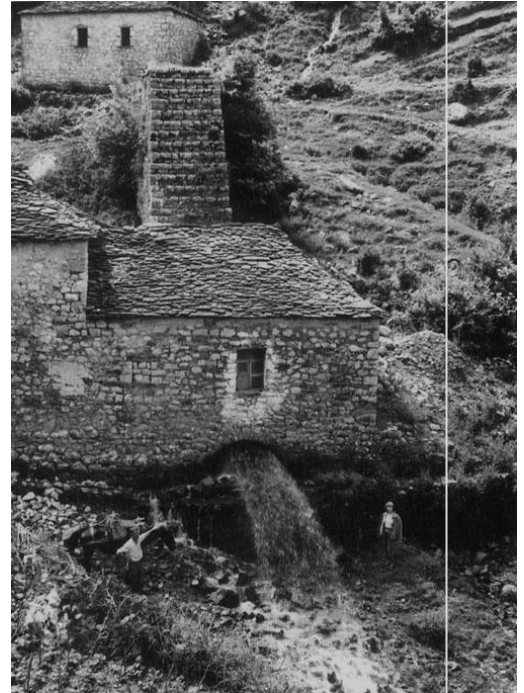
δραστηριότητες. Οι ορεινές περιοχές της χώρας μας μέσα από την ιστορική πορεία τους συγκρότησαν ένα μοντέλο κοινωνικοοικονομικής επιβίωσης, το οποίο βοήθησε στην συγκράτηση του πληθυσμού και στην δημιουργία πολιτισμού κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες. Μικρές βιομηχανικές και βιοτεχνικές μονάδες δημιουργήθηκαν προκειμένου να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες του πληθυσμού και να στηρίξουν την οικονομία τους. Οι ορεινές περιοχές λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους βοήθησαν στην άνθηση αρκετών τέτοιων μονάδων, καθώς ήταν εύκολη η διάθεση της πρώτης ύλης.

Λόγω της αποβιομηχάνισης, της αλλαγής των παραγωγικών δραστηριοτήτων ή της εξέλιξης της τεχνολογίας και των προσανατολισμών της αγοράς, άλλα βιομηχανικά κτίρια έχουν εγκαταλειφθεί και αφεθεί στη φθορά του χρόνου και άλλα βιομηχανικά συγκροτήματα άλλαξαν χρήση, χάνοντας ίσως και την «ιστορική» τους ταυτότητα.

Η κοινωνία των ορεινών περιοχών γνώριζε καλά τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιούσε τα φυσικά της διαθέσιμα, ώστε να στηρίζει την οικονομία της και να επιβιώνει στις δύσκολες συνθήκες, στο πέρασμα του χρόνου. Η βιομηχανική κληρονομιά των ορεινών περιοχών αποτελεί φορέα μιας διαφορετικής αντίληψης με στόχο την ανάπτυξη. Κατέχει θεμελιώδη σημασία και για το λόγο αυτό αξίζει να μελετηθεί και να διδαχτεί.

Εικόνα 5
Τυροκομείο Τοσίτσα

Εικόνα 6
Παλιος Νερόμυλος στη Μεγάλη Γότιστα

Εικόνα 7

Νερόμυλος Γκίνα στο Μέτσοβο

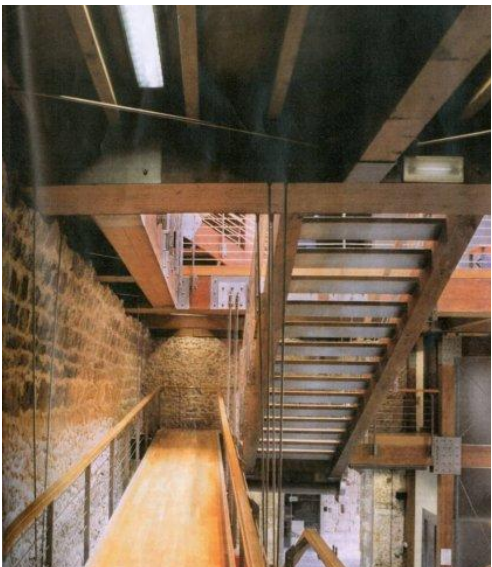
Επανάχρηση εγκαταλελειμμένων κτιρίων. Επαναπροσδιορίζοντας τον ρόλο τους.

Εικόνα 8
Τεχνολογικό πάρκο Λαυρίου.
Επανάχρηση ξυλουργικού εργοστασίου

Εικόνα 9
Το Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού
Λαδιού στη Σπάρτη

Εικόνα 10
Εσωτερική άποψη του κτηρίου του
Μεγάλου Αρσεναλίου στα Χανιά

Κατά τον Aldo Rossi (1931-1997) η πόλη θυμάται το παρελθόν της... Η συλλογική των παρεμβάσεων σε παλιά κτίρια τείνει να μετατραπεί σε μια σπάνια πρακτική. Επίσης, το διεθνές star system των αρχιτεκτόνων προωθεί λογικές για νέες κατασκευές, οι οποίες δεν εναρμονίζονται πάντα με το φυσικό τους περιβάλλον αλλά έχουν στόχο να αφήσουν την «σφραγίδα» της ύπαρξής τους μιας και επιδιώκουν την παρθενογένεση... Όμως οι ελεύθεροι χώροι περιορίζονται, το φυσικό έδαφος επιβαρύνεται με νέα φορτία και τις περισσότερες φορές οι νέες κατασκευές προκαλούν ανομοιογένεια στο τοπίο. Η πληθωρικότητα διασπά την συνοχή του οικισμού. Ο Λάββας σημειώνει ότι: *«Η σύγχρονη αρχιτεκτονική παραγωγή απειλεί ως ακατάσχετη πλημμυρίδα και με πρωτόγνωρη, στην ιστορία του πολιτισμού, ταχύτητα να καταβροχθίσει και τα τελευταία δείγματα της ιστορικής μας συνέχειας»*.(Λάββας, 1981). Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των ορεινών οικισμών. Οι ορεινές περιοχές που δέχτηκαν το κύμα της εγκατάλειψης έχουν διατηρήσει σε αρκετά καλή κατάσταση εξάισια δείγματα της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής. Από την άλλη πλευρά όμως, υπάρχουν οικισμοί, όπως αυτός του Μετσόβου, που έχει δεχτεί τις επιπτώσεις μια γοργής ανάπτυξης με αποδέκτη το φυσικό και δομημένο τοπίο. Για τους οικισμούς της κατηγορίας αυτής, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη διατήρησης και ανάδειξης της πολιτισμικής τους κληρονομιάς, μέσω της μελέτης τους και του σχεδιασμού.

Στην Ελλάδα συναντάμε αξιόλογες προσπάθειες αξιοποίησης ανενεργών βιομηχανικών κτηρίων αλλά και σε πολλές περιπτώσεις εγκατάλειψη και κυρίως απρογραμματίστη επανάχρηση. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειώσουμε ότι η χάρτα του Nizhny Tagil αναφέρει ότι: *«Η προσαρμογή ενός βιομηχανικού χώρου σε νέα χρήση, προκειμένου να εξασφαλιστεί η διατήρησή του, είναι παραδεκτή εκτός από τις περιπτώσεις χώρων με ειδική ιστορική σπουδαιότητα. Οι νέες χρήσεις πρέπει να σέβονται τα αξιόλογα αντικείμενα και να διατηρούν τα αρχικά πρότυπα κυκλοφορίας και δραστηριότητας, και πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο συμβατές με την αρχική ή την κύρια χρήση. Συνιστάται να υπάρχει μια περιοχή όπου θα ερμηνεύεται η προηγούμενη χρήση. Η συνέχιση της προσαρμογής και χρήσης των βιομηχανικών κτιρίων αποφεύγει την άσκοπη απώλεια ενέργειας και συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη. Η βιομηχανική κληρονομιά μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην οικονομική αναζωογόνηση περιοχών που φθίνουν ή μαραζώνουν. Η συνέχεια την οποία εξασφαλίζει η επανάχρηση μπορεί να παρέχει ψυχολογική*

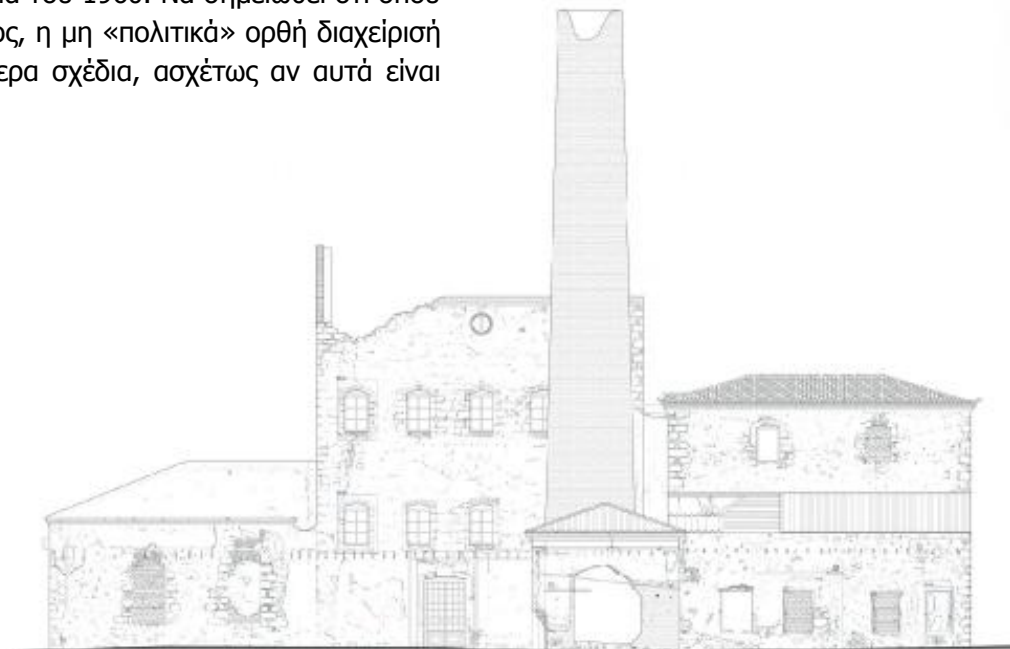
σταθερότητα στις κοινότητες που αντιμετωπίζουν την αιφνίδια εξαφάνιση μακρόχρονων πηγών απασχόλησης.»

Η αναγέννηση της αρχιτεκτονικής προϋποθέτει επαναπροσδιορισμό της ουσίας της. Η αρχιτεκτονική μπορεί να γεννηθεί και χωρίς κατάχρηση χώρου, με επιλεκτική και προσεκτική εφαρμογή, με γνώμονα τη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και την προστασία του περιβάλλοντος. Στη λογική της επανάχρησης περισσότερος βιώσιμος χώρος μπορεί να ανακτηθεί με λιγότερο οικονομικό κόστος. Με τον τρόπο αυτό ίσως προληφθεί ή μετριαστεί η εύκολη και ασύδοτη κατεδάφιση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Το στοίχημα του αιώνα μας αφορά στην αναπροσαρμογή του αρχιτεκτονικού οράματος, στην αποδοχή του μετασχηματισμού του παλαιού, συμβάλλοντας στην οικολογία και στη διάσωση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Η ιδέα της επανάχρησης και κατ' επέκταση επανένταξης μέσω της αλλαγής χρήσης κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος, κυρίως λόγω της περιορισμένης διαθεσιμότητας αστικών οικοπέδων.

Το πλαίσιο διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς διέπεται από ένα πλαίσιο κανόνων. Συνακόλουθα, η βιωσιμότητα ενός σχεδίου επανάχρησης βασίζεται στις παρακάτω παραμέτρους:

- Η ιστορικότητα του κτιρίου, ιδιαίτερα αν έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο
- Η φιλοσοφία της σχεδιαστικής προσέγγισης
- Η επάρκεια των συστημάτων (στατική καταρχήν και Η/Μ δευτερευόντως)
- Η οικονομική βιωσιμότητα, βάσει οικονομοτεχνικής μελέτης
- Οι περιβαλλοντικοί παράμετροι
- Άλλοι παράγοντες (πολιτικοί, κοινωνικοί, ψυχολογικοί, κ.α.)
- Συμμετοχική διαδικασία πολιτών (Citizen Participation)

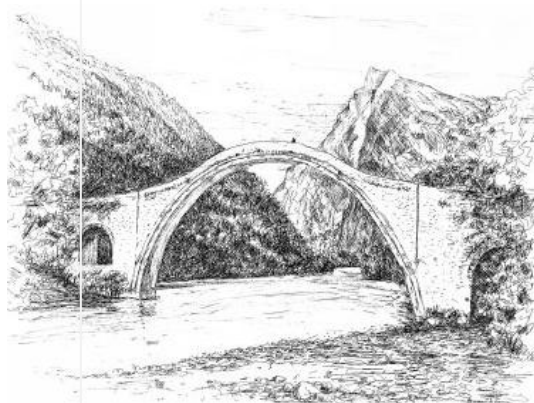
Με την τελευταία παράμετρο, δίνεται η κοινωνική διάσταση ενός μεγαλόπνοου ή πολιτικά «ευαίσθητου» σχεδίου, διάσταση που αναγνωρίστηκε στη δεκαετία του 1960. Να σημειωθεί ότι όπου υπεισέρχεται αυτή η παράμετρος, η μη «πολιτικά» ορθή διαχείρισή της θα ματαιώσει τα περισσότερα σχέδια, ασχέτως αν αυτά είναι οικονομικά βιώσιμα.

Η πολιτισμική κληρονομιά ως εφαλτήριο ανάπτυξης για τις ορεινές περιοχές

*«Όσα βουνά κι αν ανεβείτε απ' τις κορφές τους
θ' αγναντεύετε άλλες κορφές, ψηλότερες, μιαν
άλλη πλάση ξελογιόστρα και στην κορφή σα
φτάστε την ψηλότερη, πάλι θα καταλάβετε πως
βρίσκεστε σαν πρώτα κάτω απ' όλα τ' άστρα»*

Κωστής Παλαμάς

Εικόνα 11
Σκίτσο από το Γεφύρι της Πλάκας

Το πολιτισμικό κεφάλαιο της ορεινής Ηπείρου αποτελεί κιβωτό διατήρησης και διαφύλαξης της κληρονομιάς, της ντοπιολαλιάς, των παραδόσεων, των ηθών και εθίμων, των παραδοσιακών πρακτικών και γνώσεων, των δεξιοτήτων, των τεχνών, της μουσικής, του χορού κλπ. και όλα αυτά σε αρμονική συνύπαρξη και με σεβασμό απέναντι στο ορεινό φυσικό περιβάλλον και στον άνθρωπο (Μιχαηλίδου, Ρόκος, 2003). Η συνύπαρξη αυτή δίνει στην έννοια του πολιτισμού μια δυναμική και διαρκώς εξελισσόμενη μορφή, η οποία ξεπερνώντας την επιφανειακή της αντίληψη, ως ένα απλό σύνολο εκδηλώσεων (τραγούδι, χορός, παραδοσιακές στολές,...), αποτυπώνει έναν τρόπο ζωής, συναναστροφής, συμπεριφοράς, πίστης και δράσης, μέσω του οποίου οι άνθρωποι διάγουν τη ζωή τους και ο οποίος βρίσκεται σε μια συνεχή διαδικασία αλλαγής. (Γεροντέλη, Δολόγλου, Δοντά, Γιαννακοπούλου, Γαλανού, Ρόκος, 2010). Οι ορεινές περιοχές αποτελούν θύλακες πολιτισμού. Σε επίπεδο τοπικών διαμερισμάτων, το 43,7% των χαρακτηρισμένων παραδοσιακών οικισμών στην χώρα μας βρίσκεται σε ορεινή περιοχή (Μπασιούκα, 2011)

Εικόνα 12
Μέτσοβο

Στο όνομα της «ανάπτυξης» αρκετές περιοχές προσπάθησαν να απεμπολήσουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους από το φόβο να μην θεωρηθεί στοιχείο καθυστέρησης. Η εξέλιξη της πληροφορίας επηρεάζει τις υπάρχουσες πολιτιστικές συμπεριφορές και η αναζήτηση νέων ισορροπιών μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών δυνάμεων, μεταξύ παράδοσης και ανάπτυξης, αρχίζει να γίνεται εμφανής παντού. Η σύγχρονη ανάπτυξη συνεπάγεται, γενικά, είτε την εμφάνιση του μαζικού τουρισμού και την δημιουργία εκτεταμένου οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου στις ορεινές περιοχές των βιομηχανικών χωρών, είτε την οικονομική παρακμή και την μετανάστευση στις ορεινές περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών (Ives, Messerli, Spiess, 1997). Και στις δύο περιπτώσεις οι μακραινές ισορροπίες έχουν διαταραχθεί, με εμφανείς συνέπειες στις ορεινές κοινωνίες.

Όμως όπως έχει αποδειχτεί εν τέλει, η ιδιαίτερη ταυτότητα κάθε περιοχής αποτελεί αναντικατάστατο και σημαντικό υπόβαθρο για την σύγχρονη ανάπτυξη. Πρόκειται για κάτι το μοναδικό. Πόσο μάλλον σε μια εποχή αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης και αλλοτρίωσης, η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε τόπου αποτελεί μια σημαντική πρόκληση. Επίσης, κάθε αναπτυξιακή πολιτική θα πρέπει να σέβεται την ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητα κάθε τόπου.

Σήμερα, έχει απομείνει μόνο ένα μέρος αποθέματος της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Μεγάλο μέρος χάθηκε με το πέρασμα του χρόνου προς χάριν ενός παρωχημένου μοντέλου «ανάπτυξης». Οι ορεινές περιοχές επειδή μέχρι πρότινος ανήκαν στο περιθώριο της ανάπτυξης κατάφεραν να συγκρατήσουν τον πολιτισμικό τους πλούτο. Στις μέρες μας αποτελούν μια «κιβωτό πολιτισμού» (Ρόκος, 2004).

Εικόνα 13
Μέτσοβο

Εικόνα 14
Ζαγοροχώρια

Εικόνα 15
Συρράκο

Εικόνα 16
Πυρσόγιαννη Κόνιτσας

Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική των ορεινών περιοχών είναι ένα τουριστικό θέλγητρο. Αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης για πολλές περιοχές. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική κάθε τόπου μπορεί να αποτελέσει εφαλτήριο για την μελλοντική του ανάπτυξη. Η διαφύλαξη και η ανάδειξη των στοιχείων και των αξιών που εγγράφονται στον ευαίσθητο και ευάλωτο πολιτιστικό χώρο χρήζουν την ευθύνη και φροντίδα όλων μας.

Κλείνοντας το πρώτο μέρος αυτής της εργασίας αξίζει να ανατρέξουμε στα λόγια της Μελίνας Μερκούρη: *«Έχουμε το προνόμιο να ζούμε σε μια χώρα που κάθε σπιθαμή του εδάφους της μαρτυρεί πολιτισμό και ιστορία. Είναι ένα προνόμιο μοναδικό, το οποίο, όμως δημιουργεί και τη σοβαρή υποχρέωση της προστασίας αυτής της κληρονομιάς. Έτσι πέρα από κάθε σκοπιμότητα, η πολιτιστική κληρονομιά μας παραμένει δάσκαλος και οδηγός, η εσωτερική μας δύναμη, η ευσυνειδησία και η υπερηφάνεια μας.»³*

Εικόνα 17

Ι Μονή Αγ. Νικολάου Μέτσοβο

³http://www.melinamercourifoundation.org.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=112&lang=el

Β' Μέρος

Πρωταρχικό στάδιο της μελέτης αποτελεί η καταγραφή και η κατανόηση της ιστορίας και της εξέλιξης του τόπου παράλληλα με την προσεκτική παρατήρηση των ιδιαίτερων στοιχείων του χώρου που συνθέτουν το φυσικό και πολιτιστικό του περιβάλλον προκειμένου να υπάρχει σεβασμός και αρμονία. Το απαραίτητο αυτό πρωταρχικό βήμα θα φανερώσει προβλήματα, περιορισμούς, δυνατότητες καθώς και πλεονεκτήματα της υπό μελέτη περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό έγινε συγκέντρωση στοιχείων από αρχαικό υλικό, από βιβλιογραφικές πηγές καθώς και συζητήσεις με την τοπική κοινωνία. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που εικονογραφούν την περιοχή μελέτης παρουσιάζονται παρακάτω.

Ο οικισμός του Μετσόβου Γενικά χαρακτηριστικά

Εικόνα 18

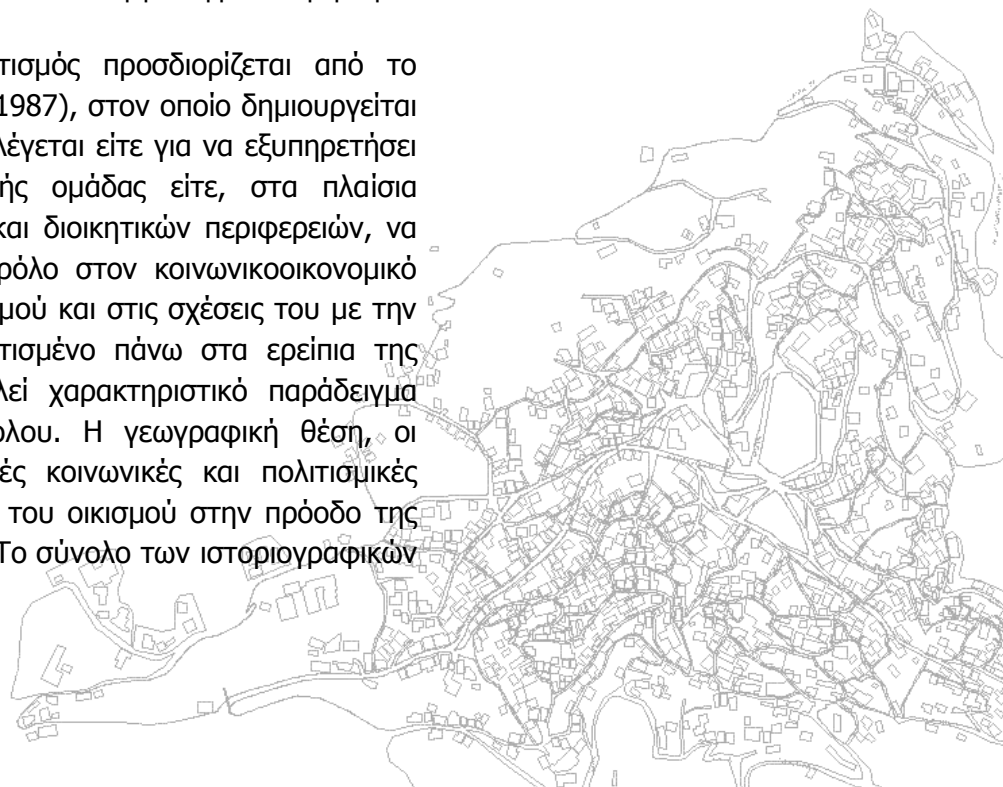
Μέτσοβο. Γκραβούρα του 19ου αιώνα. Συλλογή Ευάγγελου Αβέρωφ.

Κάθε οικιστικός σχηματισμός προσδιορίζεται από το γεωγραφικό χώρο (Derruau M. 1987), στον οποίο δημιουργείται και αναπτύσσεται. Ο χώρος επιλέγεται είτε για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες μιας πληθυσμιακής ομάδας είτε, στα πλαίσια ευρύτερων πολιτικών θεσμών και διοικητικών περιφερειών, να αναλάβει τον οικονομικό του ρόλο στον κοινωνικοοικονομικό χώρο, στην ανάπτυξη του οικισμού και στις σχέσεις του με την περιφέρεια. Το Μέτσοβο, χτισμένο πάνω στα ερείπια της αρχαίας πόλης Τύμφη, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα σχέσης μεταξύ χώρου και ρόλου. Η γεωγραφική θέση, οι ιστορικές, πολιτικές, οικονομικές κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες καθόρισαν τη μορφή του οικισμού στην πρόοδο της ιστορίας του μέχρι και σήμερα. Το σύνολο των ιστοριογραφικών

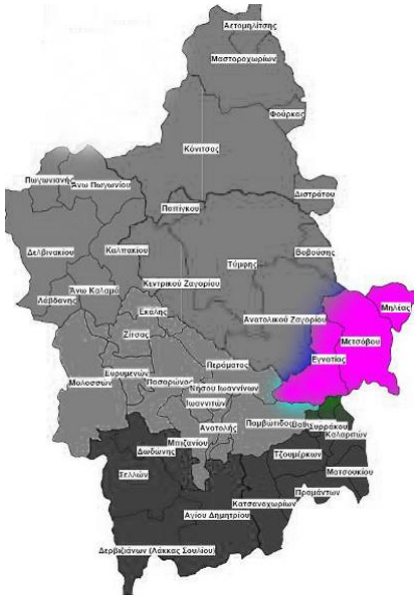

Εικόνα 19

Η γεωγραφική θέση του Μετσόβου στην περιφέρεια της Ηπείρου

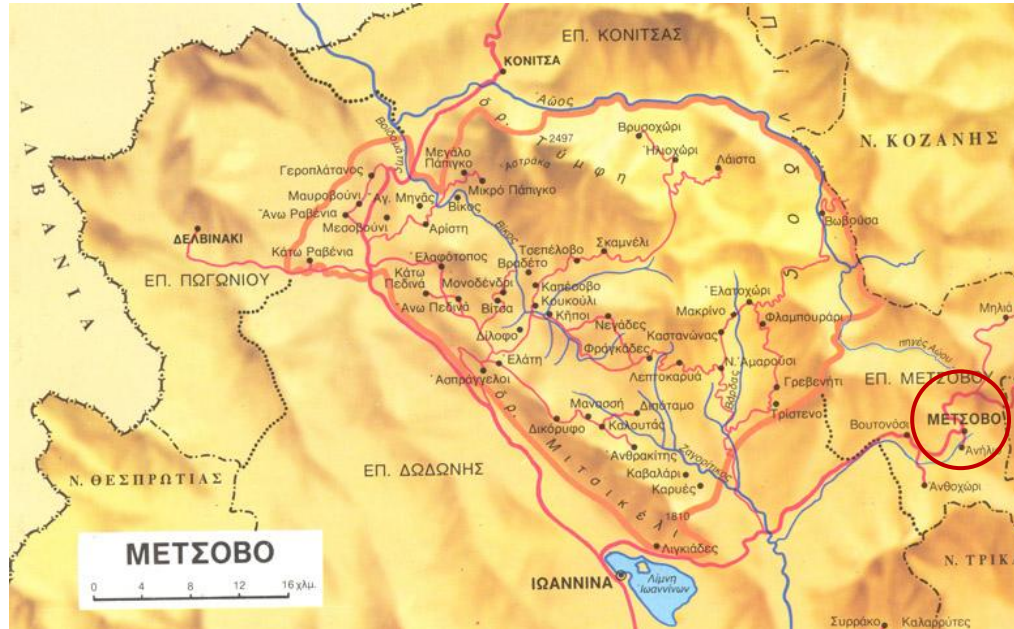

πληροφοριών και των αρχαιολογικών ευρημάτων της επαρχίας Μετσόβου ενισχύει την άποψη ότι πρόκειται για μια περιοχή που κατοικήθηκε διαρκώς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ήταν ο πιο αντιπροσωπευτικός οικισμός των χωριών της Κεντρικής Ηπειρωτικής Πίνδου με κεντροβαρικό χαρακτήρα χτισμένο στο πέρασμα προς Θεσσαλία και Δυτική Μακεδονία.

Εικόνα 20

Η θέση του Καλλικρατικού Δήμου Μετσόβου στην περιφέρεια Ηπείρου

Εικόνα 21

Χάρτης ευρύτερης περιοχής Μετσόβου

Εικόνα 22

Στο πέρασμα του Ζυγού

Το Μέτσοβο αποτελεί έδρα του Καλλικρατικού Δήμου Μετσόβου, ο οποίος έχει συσταθεί από τη συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Εγνατίας, Μετσόβου και της κοινότητας Μηλέας. Ο Δήμος Μετσόβου αποτελεί δήμο της Περιφέρειας Ηπείρου.

Αναφορές για την κατοίκηση της περιοχής γίνονται ήδη από τον 4ο αι. π.Χ. και μαρτυρούν την ύπαρξη λαών ποιμενικών που μιλούσαν ελληνικά (Χαρίσης, 1995). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι από τον 10ο αιώνα και ως τα τέλη του 18ου αιώνα, το Μέτσοβο τελεί υπό προνομιακό καθεστώς. Ο Κων/νος Πορφυρογέννητος τον 10ο αιώνα, ο Ανδρόνικος Γ' τον 14ο αιώνα, ο Σουλτάνος Μουράτ Β' το 1430 και ο Σουλτάνος Μεχμέτ Δ' το 1659, παραχωρούν διαδοχικά στο Μέτσοβο και στα γειτονικά χωριά προνόμια, με τα οποία τους παρέχονται οικονομικές ευκολίες, πολιτικές ελευθερίες καθώς και διοικητική και εκκλησιαστική αυτονομία. Στόχος τους είναι η εξασφάλιση της συνεργασίας των κατοίκων στον έλεγχο της ορεινής διάβασης του Ζυγού ή της Κατάρας, μέσω της οποίας επικοινωνεί η Ήπειρος με τη Θεσσαλία και τη Δυτική Μακεδονία. Το Μέτσοβο, χάρη στα ιδιαίτερα αυτά προνόμια σημείωσε

σημαντική εμπορική, οικονομική, πνευματική και πολιτιστική πρόοδο. Ακόμη, λόγω της γεωγραφικής του θέσης αποτέλεσε συγκοινωνιακό κόμβο ιδιαίτερης σημασίας και σημείο στάσης απόλυτα αναγκαίας για τον ανεφοδιασμό και την ανάπαυση των караβανιών και των οδοιπόρων. Έτσι, στα τέλη του 19ου αιώνα (1880) το Μέτσοβο μαζί με το Ανήλιο αριθμούσε 830 «οίκους» και περίπου 7.000 κατοίκους, ενώ το 1888 στο Μέτσοβο υπήρχαν τέσσερις φούρνοι, επτά πανδοχεία, επτά σφαγεία, έντεκα παντοπωλεία, ένα ελληνικό σχολείο (Γυμνάσιο), δύο παρθεναγωγεία και δύο νηπιαγωγεία (ένα αρρένων κι ένα θηλέων). Ταυτόχρονα, ήδη από τους προηγούμενους αιώνες, μεγάλη άνθηση γνώριζαν η ξυλογλυπτική, η υφαντουργία και η αργυροχρυσοχοΐα. Μεγάλη καταστροφή υπέστη το Μέτσοβο στις 27 Μαρτίου 1854 από τα τουρκικά στρατεύματα του Αβδή Πασά μετά τον ξεσηκωμό των Μετσοβιτών, με οπλαρχηγό τον Θεοδωράκη Γρίβα («χαλασμός του Γρίβα»), που κράτησε τρεις μέρες. Μετά τη μάχη το Μέτσοβο λεηλατείται και πολλά σπίτια καίγονται. Η πρόοδος που σημειώθηκε στο Μέτσοβο μετά την καταστροφή του Γρίβα οφείλεται στους πολλούς ευεργέτες που ανέδειξε η πόλη, οι οποίοι με τα πλούσια κληροδοτήματα που άφησαν, το στήριξαν οικονομικά. Το Μέτσοβο απελευθερώθηκε από τον τουρκικό ζυγό στις 31 Οκτωβρίου του 1912 από δυνάμεις του τακτικού ελληνικού στρατού, των Κρητών και Ηπειρωτών εθελοντών.⁴

Εικόνα 23

Κάστρο Μετσόβου σε Γκραβούρα μέχρι το 1936

⁴ Δήμος Μετσόβου: www.metsovo.gr

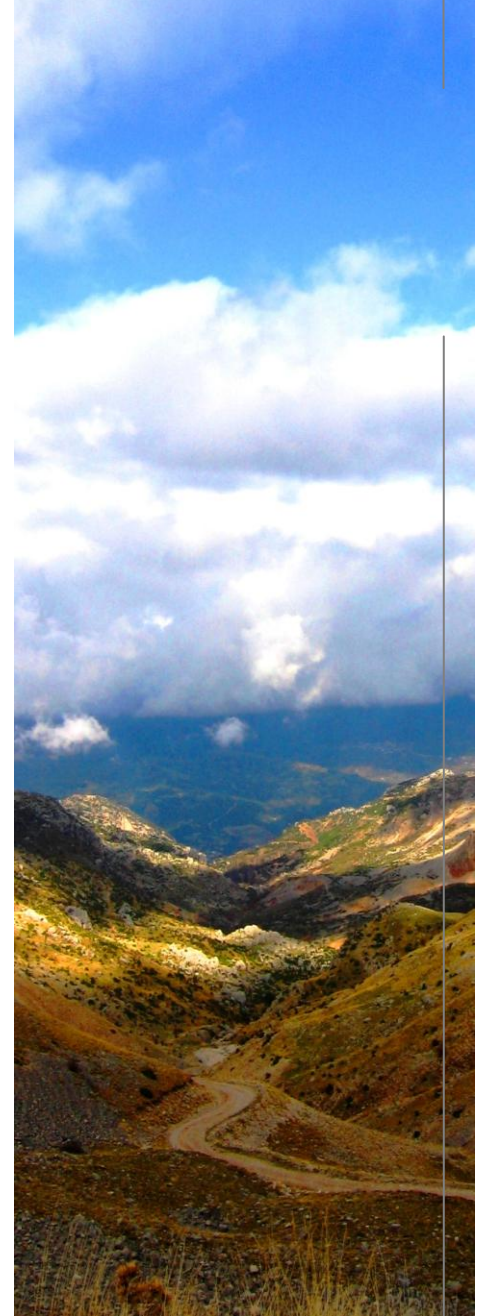
Η ιστορία του Μετσόβου χάνεται στα βάθη των αιώνων. Ιστορικές αναφορές γίνονται από το 14ο αιώνα. Μνημονεύεται στις γραπτές πηγές σε ένα χρονικό το 1380. Το όνομα «Μέτσοβο» εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1380. Για την προέλευση του ονόματος υπάρχουν δύο εκδοχές: Κατά την πρώτη άποψη θεωρείται ότι η ονομασία έχει σλαβική προέλευση (mets+ονο = το χωριό των αρκούδων). Ενώ κατά την άλλη άποψη θεωρείται ότι προέρχεται από την συνένωση των ελληνικών λέξεων μεσο+βούνι, λόγω της γεωγραφικής του θέσης ανάμεσα σε δυο βουνά. Επικρατέστερη άποψη για την ετυμολογία του είναι αυτή που υποστηρίζει ότι σημαίνει το «μέσον του βουνού», από το ιταλικό μέτζο (=μέσο) και το σλαβικό όβο (=βουνό). Πρέπει, όμως, να υπήρχε ως οικισμός από την περίοδο των Ρωμαίων, κι αυτό γιατί η ιδιαίτερη αρωμουνική (βλάχικη) γλώσσα που χρησιμοποιούν οι κάτοικοί του είναι λατινογενής. Οι κάτοικοί του ονομάζουν το Μέτσοβο, Αμίντζιο. Άλλοι πιστεύουν πως η λέξη προέρχεται από τη βλάχικη ονομασία Μίντσου, Μίντσοβο, Μέτσοβο και άλλοι από το Μήτρου, Μήτσου, Μήτσοβο.⁵

Η πρόσβαση στον οικισμό γίνεται πλέον μέσω της Εγνατίας Οδού. Ο οικισμός έχει δημιουργηθεί σε πτυχωτή και απότομη πλευρά που βλέπει ΝΑ, με κλίσεις που ξεπερνούν τις 45°. Η έκτασή του είναι 35 ha περίπου και αναπτύσσεται περικεντρα με μέγιστη ακτίνα περίπου 1000 m (Χαρίσης, 1995). Βόρεια συνορεύει με το Νομό Γρεβενών, ανατολικά και νοτιοανατολικά με το Νομό Τρικάλων και δυτικά και νοτιοδυτικά με το υπόλοιπο τμήμα του νομού Ιωαννίνων.

⁵http://www.ntua.gr/MIRC/db/epirus_db/20_Iwannina/20_19_Metsovou/20_19_D_Metsovou/20_19_D_Metsovou.htm

Ο χώρος, το τοπίο και η ευρύτερη περιοχή του Μετσόβου χαρακτηρίζεται από ένα πολυσιχιδές ανάγλυφο, που αποτυπώνεται όχι μόνο στο πυκνό αλλά κυρίως στο βαθιά χαραγμένο υδρογραφικό δίκτυο. Ψηλά βουνά, που αποτελούν τμήματα της οροσειράς της Β. Πίνδου αναπτύσσονται γύρω του, όπως ο Λάκμος ή Περιστέρι (2295μ.) νότια, το Μαυροβούνι (2159μ.) βόρεια, τα βουνά του Ζυγού (1746μ.) ανατολικά και η Τσούκα Ρόσα (1987μ.) βορειοδυτικά. Στην περιοχή του Μετσόβου συναντώνται οι πέντε σημαντικές υδρολογικές λεκάνες της Ελλάδας, του Άραχθου, του Αχελώου, του Πηνειού, του Αλιάκμονα και του Αώου. Από το Μέτσοβο πηγάζει ο Μετσοβίτικος ποταμός, παραπόταμος του Άραχθου ενώ σε μικρή απόσταση πηγάζουν ο Αχελώος, ο Αώος και οι παραπόταμοι του Πηνειού και του Αλιάκμονα (Βενέτικος). Παράλληλα, πολλά ρέματα και χείμαρροι πλουτίζουν το υδρογραφικό δίκτυο, που ενισχύθηκε τα τελευταία χρόνια με την τεχνητή λίμνη Αώου, που βρίσκεται μεταξύ των περιοχών Γρεβενιτίου, Χρυσοβίτσας και Μετσόβου. Οι πεδινές εκτάσεις της περιοχής είναι λίγες και βρίσκονται κυρίως κατά μήκος του Μετσοβίτικου ποταμού και στα μικρά οροπέδια στις περιοχές Μετσόβου και Μηλιάς, που χρησιμοποιούνται σαν βοσκότοποι. Τα υπόλοιπα τμήματα της περιοχής αποτελούνται από πυκνά δάση και από γυμνές ορεινές πλαγιές. Η περιοχή γεωλογικά ανήκει στη ζώνη της Πίνδου με κυρίαρχα πετρώματα τους ασβεστόλιθους, τον φλύσχη και τους οφειόλιθους. Το κλίμα της περιοχής χαρακτηρίζεται από ψυχρό έως δριμύ με παρατεταμένους χειμώνες και πλούσιο σε βροχές την άνοιξη ενώ τα καλοκαίρια είναι σχετικά ζεστά με αρκετές βροχές.

Εικόνα 24
Λάκμος

Εικόνα 25
Τεχνητή λίμνη πηγών Αώου

Αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας του Μετσόβου αποτελούν οι εθνικοί ευεργέτες με καταγωγή από το Μέτσοβο (Γ. Αβέρωφ, Μ. Τσοίτσας, Ν. Στουρνάρας). Για το λόγο αυτό αρκετές φορές συναντάται η φράση: «Το Μέτσοβο, η πατρίδα των εθνικών μας ευεργετών». Κρίσιμης σημασίας γεγονός για τη σύγχρονη οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του Μετσόβου αποτελεί το Ίδρυμα Βαρόνου Μιχαήλ Τσοίτσα, που δημιουργήθηκε το 1948 από τον ίδιο τον ευεργέτη, με την παρακίνηση και ενθάρρυνση του Ευάγγελου Αβέρωφ Τσοίτσα. Αρκετοί Μετσοβίτες λένε ότι το Ίδρυμα Τσοίτσα έφτιαξε το Μέτσοβο. Η πολύπλευρη δράση του Ιδρύματος στην κατεύθυνση της οικονομικής ανακάμψης του τόπου, εμπεριέχει αφενός την αναδιάρθρωση και ανάπτυξη της οικόσιτης κτηνοτροφίας και της χειροτεχνίας ειδών λαϊκής τέχνης που αποτέλεσαν την επικερδή απασχόληση των γυναικών του Μετσόβου, αφετέρου δε την κατασκευή αρκετών έργων που αναφέρονται παρακάτω. Οι δραστηριότητες του Ιδρύματος όσον αφορά τη διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας και του ιδιαίτερου χρώματος του οικισμού, ήταν η ανακατασκευή του αρχοντικού Τσοίτσα, η αναστήλωση και συντήρηση της μονής Αγ. Νικολάου, η επιδότηση σε ξυλεία και εργασία, τεχνίτη των Μετσοβιτών, για την συντήρηση παλαιών κτισμάτων. Εν συντομία αναφέρεται ότι, ο βαρόνος Μιχαήλ Τσοίτσας ζούσε στο εξωτερικό άκληρος και πλούσιος υιοθέτησε τον Ευάγγελο Αβέρωφ και του παραχώρησε όλη την περιουσία, την οποία διαχειρίζεται έκτοτε το Ίδρυμα Τσοίτσα. Με τα 1.700.000 δολάρια που ήρθαν στο Μέτσοβο το 1950 αναστηλώθηκε το αρχοντικό Τσοίτσα, δημιουργήθηκε βουστάσιο, τυροκομείο, πρατήριο λαϊκής τέχνης με υφαντά, υδραγωγείο, οργανώθηκε ο φωτισμός και η αποχέτευση στο Μέτσοβο. Δημιουργήθηκε το πρώτο τηλεφωρικό και μπόρεσε να λειτουργήσει χιονοδρομικό κέντρο. Έγινε νοσοκομείο, σχολεία, φοιτητική εστία στην Κηφισιά και άλλα πολλά που λειτουργούν ακόμα και σήμερα. Συμπεριλαμβανομένων αυτών κτίστηκε και εγκαινιάστηκε από τον βασιλιά Παύλο το 1955 το ξυλουργικό εργοστάσιο.

Σε αντίθεση με άλλους ορεινούς οικισμούς της Ελλάδας, το Μέτσοβο δεν εγκαταλείφθηκε ποτέ. Η δομή του παραγωγικού τομέα στην περιοχή, η οποία στήριξε και την οικονομία του κατά την πάροδο των χρόνων, ήταν αυτή που διατήρησε την ανάπτυξη στον οικισμό. Βέβαια, υπήρξε μετάλλαξη της δομής αυτής. Ενώ στο παρελθόν οι κτηνοτρόφοι αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού, σήμερα 40% ασχολείται με τη βιοτεχνία, 25% με τον τουρισμό, μόλις 20% με την κτηνοτροφία, ενώ το υπόλοιπο 15% με άλλα επαγγέλματα. Πιο δυναμικά αναπτυσσόμενος τομέας

Εικόνα 26

Οι τρεις μεγάλοι ευεργέτες του Μετσόβου Γ. Αβέρωφ, Μ. Τσοίτσας, Ν. Στουρνάρας

εμφανίζεται αυτός που ασχολείται με τον τουρισμό και συνεχώς απορροφά όλο και μεγαλύτερο ποσοστό του ενεργού πληθυσμού, ιδιαίτερα του νεανικού. Η τουριστική ανάπτυξη προσφέρει στους κατοίκους την άνεση και την «πολυτέλεια», σε σχέση με άλλα ορεινά μέρη της χώρας, να μην εγκαταλείψουν τον τόπο τους. Σήμερα αριθμεί περίπου 4.000 μόνιμους κατοίκους και συνεχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο ως οικιστικό, εμπορικό, διοικητικό και συγκοινωνιακό κέντρο στην περιοχή. Οι ανατροπές που παρατηρούνται στους τομείς της απασχόλησης φανερώνουν τους άξονες της εξέλιξης του Μετσόβου τα τελευταία χρόνια.

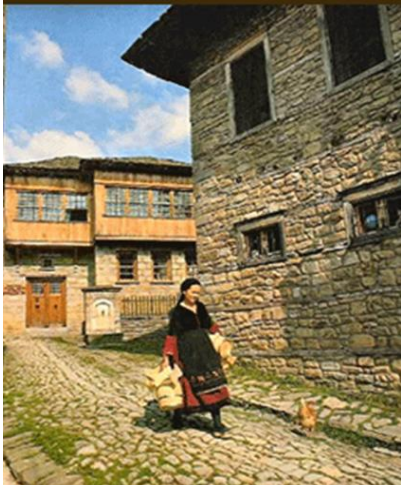
Ο σύγχρονος τρόπος ζωής δημιούργησε νέες ανάγκες στους κατοίκους και τους επισκέπτες του Μετσόβου. Το γεγονός αυτό διαπιστώνεται αν αναλογιστούμε για παράδειγμα την μορφή του οδικού δικτύου. Στους ασφαλτοστρωμένους δρόμους σήμερα κινούνται οχήματα, ενώ κάποτε αυτοί ήταν καλντερίμια για ανθρώπους και ζώα. Η νέα χρήση δεν εναρμονίζεται ομαλά και αισθητικά με τα υφιστάμενα λιθόστρωτα δρομάκια υποβαθμίζοντας την ποιότητα του χώρου και αποδίδοντάς του χαρακτηριστικά αστικού τοπίου. Η δομή και η οργάνωση του οικισμού σιγά-σιγά απομακρύνεται από το παραδοσιακό πρότυπο. Η ανάπτυξη, δεδομένου ότι απουσιάζει ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός για την περιοχή έχει οδηγήσει στην υποβάθμιση της ποιότητας του χώρου. Ο εκσυγχρονισμός των οδικών συνδέσεων με την Εγνατία Οδό έφερε στο Μέτσοβο περισσότερους επισκέπτες με αποτέλεσμα την αύξηση των ξενοδοχειακών μονάδων, την αύξηση της κίνησης οχημάτων μέσα στον οικισμό, τον πολλαπλασιασμό των χώρων φαγητού και καταστημάτων τοπικών προϊόντων. Το φαινόμενο που παρατηρείται συχνά είναι ο υπερκορεσμός του οικισμού τα Σαββατοκύριακα.

Εικόνα 27

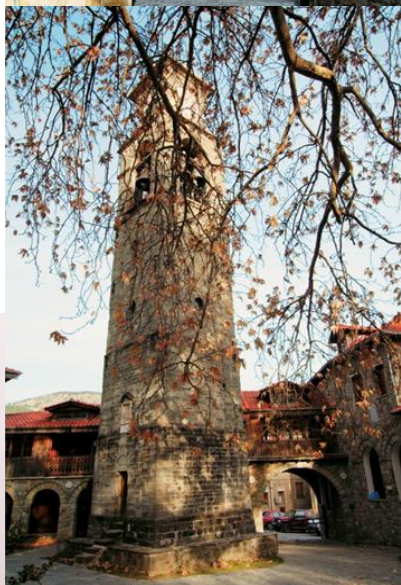
Η πλατεία του Μετσόβου σήμερα

Μορφολογικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά

Από το είδος της κατοίκησης προκύπτουν συμπεράσματα για τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας – η βάση της παραγωγικής της δραστηριότητας, η κοινωνική διαστρωμάτωση των μελών της, το επίπεδο ανάπτυξης της τεχνολογίας της, η πληθυσμιακή της εξέλιξη, κλπ διαβάζονται μέσα από τη δομή του οικισμού, τις αρχές της οργάνωσής του, τη μορφή των σπιτιών και των χώρων εργασίας, τα υλικά και τις τεχνικές κατασκευής. Οι παραδοσιακοί οικισμοί δημιουργούνται από τις αντίστοιχες παραδοσιακές κοινωνίες. Το δομημένο περιβάλλον εξάλλου, δημιουργείται για να ικανοποιήσει τις ανάγκες της κοινωνίας που το παράγει.

Ο οικισμός του Μετσόβου έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακός, σύμφωνα με το Ειδικό Διάταγμα Προστασίας Οικισμού (Π.Δ. 19-9-75, ΦΕΚ 214 Δ/1975) και το Γενικό Διάταγμα Παραδοσιακών Οικισμών (Π.Δ. 19-10/13-11-78, ΦΕΚ 594 Δ'/1978), με τα οποία θεσπίζονται ιδιαίτεροι όροι δόμησης και χρήσεις γης στον οικισμό. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Μετσόβου αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ταυτότητάς του. Από σχετικές έρευνες έχει αποδειχτεί ότι αποτελεί πόλο έλξης αρκετών επισκεπτών άρα και εφελτήριο για την μελλοντική ανάπτυξη του οικισμού. Επομένως, κρίνεται αναγκαία η προστασία της, η ανάδειξή της και η ενσωμάτωσή της στη σύγχρονη ζωή του οικισμού.

Παρατηρώντας τον οικισμό, φαίνεται να κρέμεται από το φρύδι της πλαγιάς. Συγκροτείται ένα «δεμένο» σύνολο στενομέτρωπων μικρών οικιών το ένα δίπλα στο άλλο διαμορφώνοντας έτσι το εξωτερικό όριο του. Λόγω της απότομης κλίσης του εδάφους, οι επιφάνειες οι οποίες είναι κατάλληλες προς δόμηση είναι ελάχιστες. Η καθ' ύψος ανάπτυξη του οικισμού παρουσιάζει ενδιαφέρον, καθώς η κλίση του εδάφους αυξάνεται προς το βορρά. Ο δομημένος όγκος διατάσσεται ακτινωτά ακολουθώντας τις υψομετρικές καμπύλες. Η μορφολογία του εδάφους είναι αυτή που ορίζει τη θέση και την απόσταση των κτισμάτων μεταξύ τους.

Πρόκειται για έναν πυκνοδομημένο οικισμό. Λόγω των περιορισμένων προσπελάσεων μπορεί να προσδιοριστεί ως κλειστός οικισμός. Η πύκνωση παρουσιάζεται εντονότερη στο κέντρο του. Η δομή του οικισμού και η κατανομή των χρήσεων μέσα σ' αυτόν αποτελούν έκφραση συγκεκριμένων αναγκών της παραδοσιακής κοινωνίας. Κύρια χρήση γης του οικισμού είναι η κατοικία. Μία κύρια και μία δευτερεύουσα είσοδος οδηγούν στο εσωτερικό του οικισμού και καταλήγουν στην κεντρική του πλατεία. Αναφορικά με αυτή διακρίνεται και ο οικισμός στο άνω και κάτω Μέτσοβο καθένα από τα οποία χωρίζεται σε επιμέρους γειτονιές, με χαρακτηριστικό στοιχείο αναφοράς την τοπική εκκλησία. Στο άνω Μέτσοβο έχουμε δύο μαχαλάδες, των Αγ. Αποστόλων και της Αγ. Τριάδας και στο κάτω τέσσερις, του Αγ. Χαραλάμπους, του Αγ. Δημητρίου, των Αγ. Πάντων και του Αγ. Γεωργίου. Ο πυρήνας του οικισμού ήταν πάντα η πλατεία και άλλοι έκκεντροι πυρήνες δεν υπήρξαν ποτέ.

Ο ιστός του οικισμού ορίζεται από δύο κύριους δρόμους, κάθετους μεταξύ τους, με διευθύνσεις προς τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, που προεκτείνονται και έξω από τον οικισμό. Αυτούς έρχονται να συμπληρώσουν ένα πυκνό δίκτυο δευτερευόντων και μικρότερου πλάτους δρόμων. Οι λιγοστές οπτικές φυγές, λόγω των απότομων στροφών των δρόμων, δίνουν την αίσθηση του κλειστού χώρου. Τα λιθόστρωτα καλντερίμια είναι εναρμονισμένα πάντα με την ανθρώπινη κλίμακα. Επίσης, εγκάρσιες σειρές από προεξέχουσες πέτρες 0,05-0,10 μ. ανά 1,50-2,00 μ. βοηθούν τον βηματισμό στις μεγάλες κλίσεις, ώστε να γίνεται με ασφάλεια. Στη μία άκρη του δρόμου υπάρχει πάντα αυλάκι για την απορροή των υδάτων, που αλλάζει θέση πότε δεξιά και πότε αριστερά, ανάλογα με τη θέση του σπιτιού πάνω σε αυτόν. Ενίοτε στα καλντερίμια συναντάμε διακοσμητικά σχήματα.

Η καρδιά του χωριού κτυπά στην πλατεία σε υψόμετρο 1.150 μ. Εκεί προϋπήρχε τούρκικο κάστρο, το οποίο κατεδάφισαν οι κάτοικοι μετά την απελευθέρωσή τους. Γύρω από την κεντρική πλατεία εκτείνεται και η εμπορική δραστηριότητα του οικισμού. Εκεί αναπτύσσονται και οι βασικές κοινωνικές, οικονομικές, εμπορικές και θρησκευτικές λειτουργίες του οικισμού. Η Αγ. Παρασκευή, η σημαντικότερη εκκλησία του οικισμού, δεσπόζει δίπλα στην πλατεία και αποτελεί μείζονος σημασίας κτίριο του οικισμού. Το τρίπτυχο πλατεία, εκκλησία και βρύση αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα χωροταξικής οργάνωσης όχι μόνο του Μετσόβου αλλά και των περισσότερων ορεινών οικισμών. Η εκκλησία αποτελεί το συνδεδετικό στοιχείο της ίδιας της κοινότητας και η βρύση είναι σύμβολο των χθόνιων δυνάμεων. Τα «φοντάνια» όπως λένε οι Μετσοβίτες τις βρύσες, είναι στεγασμένα και απαντώνται άλλοτε σε ένα πλάτωμα του δρόμου και άλλοτε στη συμβολή δύο ή περισσότερων δρόμων.

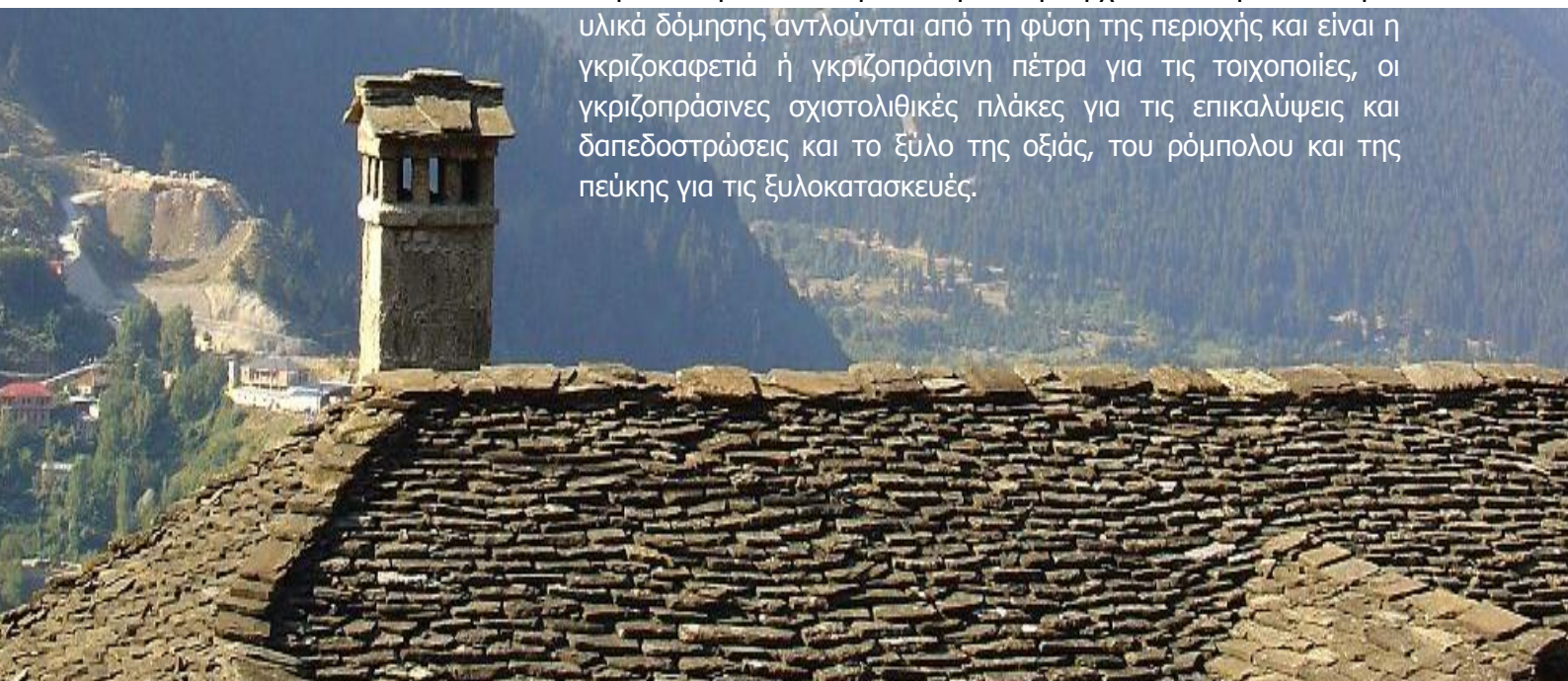

Εικόνα 28
Η Αγ. Παρασκευή

Σε κάθε περιοχή της ορεινής Ελλάδας υπάρχουν διακριτές μορφολογικές διαφορές, οι οποίες οφείλονται στο τοπικό φυσικό περιβάλλον και τις ιδιαίτερες κοινωνικές συνθήκες. Τα επιμέρους φυσικά διαθέσιμα, τα δεδομένα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, η ευαισθησία και οι γνώσεις των χτιστάδων, οι εξωτερικές επιρροές των μεταναστών είναι στοιχεία που επιδρούν και διαμορφώνουν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική κάθε τόπου. Χάρης σ' αυτά, οι ελληνικές ορεινές περιοχές εμφανίζουν έναν εξαιρετικό αρχιτεκτονικό πλούτο. Η προσαρμογή στο φυσικό περιβάλλον και η πλήρης αξιοποίηση των προσφερόμενων δυνατοτήτων, ελλείψει σύγχρονης τεχνολογίας, είναι τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (Καλιαμπάκος, 2003). Ανατρέχοντας στην παραδοσιακή μας αρχιτεκτονική, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που συναντάμε στο Μέτσοβο, συγκαταλέγονται στην Ηπειρωτική αρχιτεκτονική. Τα κύρια υλικά δόμησης αντλούνται από τη φύση της περιοχής και είναι η γκριζοκαφετιά ή γκριζοπράσινη πέτρα για τις τοιχοποιίες, οι γκριζοπράσινες σχιστολιθικές πλάκες για τις επικαλύψεις και δαπεδοστρώσεις και το ξύλο της οξιάς, του ρόμπολου και της πεύκης για τις ξυλοκατασκευές.

Εικόνα 29
Παραδοσιακή βρύση

Οι αλλαγές που παρατηρούνται στο πέρασμα από την παραδοσιακή στη σύγχρονη κοινωνία, αντανακλούνται και στην αρχιτεκτονική του οικισμού. Μεγάλο ποσοστό των κτιρίων αυτών έχει χάσει τον παραδοσιακό του χαρακτήρα, αφενός λόγω των νέων χρήσεων αφετέρου λόγω της μη «υπακοής» στους όρους και τους περιορισμούς δόμησης του οικισμού. Από τον τρόπο που χτίζονται τα νέα σπίτια είναι έκδηλη η απώλεια σεβασμού προς τον συνάνθρωπο, καθώς έπαψαν να τηρούν παλιούς άγραφους «κανόνες» που δεν επέτρεπαν σε ένα κτίσμα να εμποδίζει τον αερισμό, ηλιασμό, ή ακόμα και τη θέα του γειτονικού. Τα κτίρια εμφανίζουν επίσης σημαντικό βαθμό ανομοιογένειας. Κατοικίες σύγχρονης αστικής αρχιτεκτονικής, πολυκατοικίες και κτίρια που «προσπαθούν» να μιμηθούν την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τα οποία υπό την επιρροή της αρχιτεκτονικής των πόλεων μοιάζουν υποταγμένα σε μια στείρα αντιγραφή της παράδοσης (Λέκκα, Μάρη, Σαρρή, Γιαννακοπούλου, 2011).

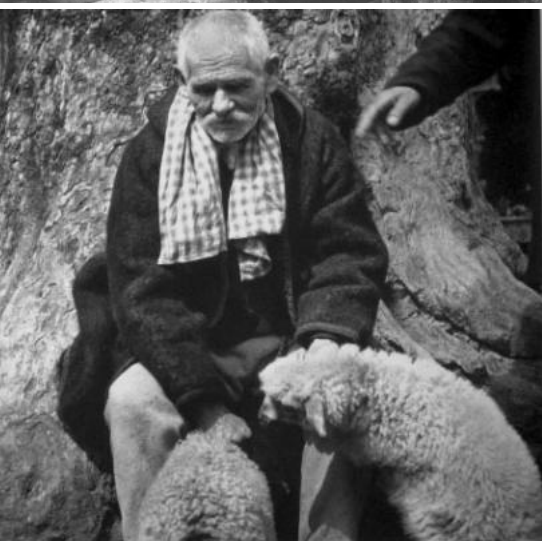
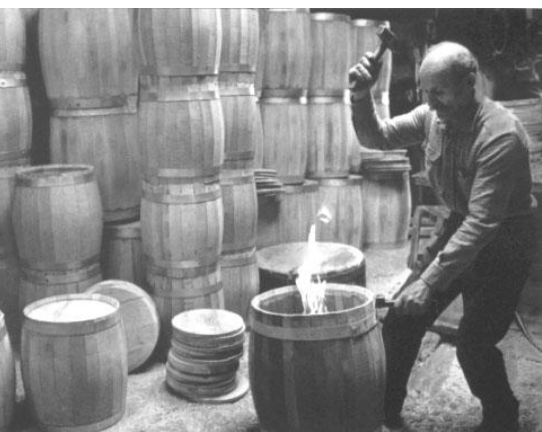

Εικόνα 30

Σύγχρονα παραδείγματα υποβάθμισης του παραδοσιακού δομημένου χώρου στο Μέτσοβο

Λαϊκή τέχνη και παραδοσιακά επαγγέλματα

Εικόνα 31

Ο βαρελοποιός, ο κτηνοτρόφος και οι υλοτομικές εργασίες

Εικόνα 32

Η τέχνη της υφαντικής

Το Μέτσοβο εγγράφεται στις ορεινές περιοχές με σημαντική παράδοση στην ανάπτυξη του παραγωγικού του τομέα. Χαρακτηρισμένες από αυτάρκεια, οι ορεινές κοινωνίες προσανατολίστηκαν σε διάφορες ασχολίες ώστε να επιβιώσουν στις αντίξοες συνθήκες. Οι ασχολίες των κατοίκων προσδιορίζονται άμεσα από τον ορεινό χαρακτήρα και το κλίμα.

Η ορεινή κτηνοτροφία αποτελεί εδώ και αιώνες ένα βασικό πόλο ανάπτυξης για την ευρύτερη περιοχή και έχει ενταχθεί στην καθημερινή ζωή των κατοίκων. Ήδη από το 1719 λειτουργούσε στο Μέτσοβο κεντρική αποθήκη εξαγωγής δερμάτων αιγοπροβάτων στην Γαλλία. Από την αρχαιότητα ακόμα οι κάτοικοι ασκούν το νομαδικό σύστημα καθώς οι ορεινοί βοσκότοποι λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών δεν αξιοποιούνται όλο το έτος. Το ιδιαίτερο αυτό σύστημα επέβαλλε στους κτηνοτρόφους να εγκαθίστανται με τα κοπάδια τους στα οροπέδια του Μετσόβου όπου μετέφεραν τα περισσότερα υπάρχοντά τους. Όταν έφτανε το τέλος του φθινοπώρου, οι κτηνοτρόφοι επέστρεφαν στα χειμωνιάτικα βοσκοτόπια στο θεσσαλικό κάμπο.

Από τα τέλη του 19^{ου} και από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην περιοχή έχουν αρχίσει να δημιουργούνται μονάδες μεταποίησης. Αρκετές εντάσσονται στον κλάδο επεξεργασίας προϊόντων δασοκομίας με κύριο υποκλάδο την επεξεργασία ξύλου. Τα δάση αποτελούν ένα σημαντικό πλουτοπαραγωγικό πόρο. Η ύπαρξη δασικών εκτάσεων βοήθησε στην ανάπτυξη ξυλουργικών μονάδων. Η πρώτη φάση της ξυλουργικής

βιοτεχνίας της Πίνδου είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία των πρώτων ξυλουργικών μονάδων στην ορεινή αυτή περιοχή. Η παρουσία βιοτεχνικών μονάδων είχε ως συνέπεια την ανάδειξη διάφορων παραδοσιακών επαγγελμάτων. Όσον αφορά την επεξεργασία του ξύλου, απ' το Μέτσοβο ξεκινούσαν οι περίφημοι ταλιαδούροι, που κατασκεύαζαν σε ολόκληρη τη Βαλκανική: τέμπλα, Δεσποτικούς Θρόνους, άμβωνες, παγκάρια, ξυλόγλυπτα ταβάνια, επιταφίους, σκαλιστά, έπιπλα, βαρέλια, κυφέλες κ.α.). Η τέχνη της ξυλογλυπτικής αποτελεί βασική ασχολία των κατοίκων της περιοχής. Επίσης, αν και μη επαγγελματική, στο πλαίσιο της λαϊκής τέχνης, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ποιμενική ξυλογλυπτική, που είναι κυρίως τέχνη των βοσκών. Κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτών των έργων είναι οι μικρές τους διαστάσεις και η λεπτουργική τεχνική τους. Γκλίτσες, ρόκες κουτάλια, πιρούνια και σφραγιστερά είναι τα κυριότερα έργα αυτού του είδους της ξυλογλυπτικής.⁶ Ο Μετσοβίτης είχε πάντα την ανάγκη να δώσει ζωή στο άψυχο κομμάτι του ξύλου και να γεμίσει παράλληλα τις ατέλειωτες μοναχικές ώρες στο βουνό, κατά τη διάρκεια της βοσκής.

Η υφαντουργία (χαλίμια, κελίμια, μαξιλάρια, στρωσίδια, μπαχαροσκούτια, χαλιά, ντιβανοσκεπάσματα, στενόμακροι διάδρομοι, φλοκάτες και άλλες ποικιλίες ειδών και σχεδίων εξαιρετικής τέχνης) και η χρυσοκεντητική (με την οποία κατασκευάζονται οι θαυμάσιες Μετσοβίτικες στολές) αποτελούν μακρά παράδοση στο Μέτσοβο. Η τοπική υφαντική χρησιμοποίησε ως μορφολογικό μοντέλο τα υφαντά των κτηνοτρόφων που προοριζόταν αρχικά για αυτοκατανάλωση και κατάφερε να διασώσει με τον τρόπο αυτό τη σχετική παράδοση και κληρονομιά.

Εικόνα 33
Οι θαυμαστές Μετσοβίτικες στολές

Εικόνα 34
Στο Τυροκομείο Τοσίτσα

⁶<http://www.ntua.gr/MIRC>

Εικόνα 35
Ο αμπελώνας του Μετσόβου

Ακολουθούν οι βιοτεχνίες επεξεργασίας προϊόντων αμπελουργίας. Μετά από αρκετά χρόνια αγρανάπαυσης, ο Ε. Αβέρωφ Τσοίτσας ζωντάνεψε ξανά τα αμπέλια στην περιοχή με τη δημιουργία του οινοποιείου «Κατώγι».

Επίσης, αναπτύχθηκαν οι βιοτεχνίες επεξεργασίας προϊόντων κτηνοτροφίας. Στο πλαίσιο αυτό παρατηρήθηκε αύξηση στον τομέα της οικιακής τυροκομίας και σήμερα αυτή αποτελεί βασική πηγή κέρδους για τον οικισμό. Από το 1958 και έκτοτε λειτουργεί το γνωστό τυροκομείο του Ιδρύματος Τσοίτσα.

Σήμερα όσον αφορά στις παραδόσεις αναρωτιέται κανείς: είναι άραγε τα κατάλοιπα ενός μακροχρόνιου πολιτισμού που σταδιακά άλλα τελεσίδικα σβήνει, χτυπημένος από το σύγχρονο, ισοπεδωτικό «πολιτισμικό» κύμα, ή η απόδειξη της επιβίωσης της γνησιότητας και αυθεντικότητας της ανθρώπινης ψυχής παρά τις δραματικές αλλαγές που ταχύτατα συντελούνται (χωρίς να δίνουν στον άνθρωπο τα περιθώρια να τις αφομοιώσει);

Εικόνα 36

Διάθεση προϊόντων λαϊκής τέχνης στην τοπική αγορά

Ανάλυση και αναγνώριση της υπάρχουσας κατάστασης στην περιοχή μελέτης

Η περιοχή της εισόδου

Η περιοχή μελέτης βρίσκεται στην βόρεια είσοδο του οικισμού του Μετσόβου. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για την είσοδο στον οικισμό από τα Γιάννενα, τα Τρίκαλα και τα Γρεβενά - μέσω Βλαχομηλιάς. Η μελετώμενη επιφάνεια καλύπτει περίπου 18.100 m².

Το ανάγλυφο του εδάφους χαρακτηρίζεται από έντονες κλίσεις. Η περιοχή γεινιάζει με δάσος κωνοφόρων, το οποίο εκτείνεται δυτικά. Επίσης, η περιοχή προσφέρει ενδιαφέρουσες οπτικές φυγές και σημεία θέας. Οι διαμορφώσεις που υπάρχουν είναι ελάχιστες και περιλαμβάνουν κάποια παρτέρια λουλουδιών, ένα κίосκι και μια πινακίδα με τοπογραφικό σχέδιο για τον οικισμό.

Εικόνα 37

Η περιοχή εισόδου-εξόδου στον οικισμό

Εικόνα 38
Τυροκομείο Ιδρύματος Τσοίτσα

Το πρώτο κτιριακό συγκρότημα που συναντά κανείς εισερχόμενος στον οικισμό είναι οι εγκαταστάσεις του ξυλουργικού εργοστασίου κτήμα του Ιδρύματος Τσοίτσα. Επίσης στην ιδιοκτησία του Ιδρύματος ανήκει και το Τυροκομείο το οποίο γειτνιάζει με το ξυλουργικό εργοστάσιο. Επίσης, στην περιοχή χωροθετείται η πυροσβεστική υπηρεσία με δύο κτίρια χωρίς κάποια αρχιτεκτονική αξία, το ένα εκ των οποίων έχει μια μεγάλη μεταλλική πόρτα εισόδου στην όψη του. Βορειότερα συναντάμε το Κέντρο Πληροφόρησης Εθνικού Πάρκου Βόρειας Πίνδου. Εν συνεχεία βρίσκεται το Κέντρο Υγείας του Μετσόβου και το Δημοτικό Γυμναστήριο. Τις χρήσεις αυτές επισκέπτονται αρκετοί μόνιμοι κάτοικοι του οικισμού. Δυναμικό χαρακτήρα στην περιοχή προσδίδει και η ύπαρξη του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του οποίου η συμβολή στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών έχει αναγνωρισθεί πολλές φορές.

Εικόνα 39
Ξυλουργικό Εργοστάσιο Ιδρύματος Τσοίτσα

Εικόνα 40
Κέντρο Πληροφόρησης Βόρειας Πίνδου

Εικόνα 41
Μετσόβιο Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών

- Περιοχή μελέτης
- Ξυλουργικό Εργοστάσιο
- Τυροκομείο
- Πυροσβεστική
- Κέντρο Υγείας
- Κέντρο Πληροφόρησης Βόρειας Πίνδου
- Δημοτικό Γυμναστήριο
- ΜΕ.Κ.Δ.Ε.

Οι εγκαταστάσεις του ξυλουργείου

Στην περιοχή της εισόδου του οικισμού, περιλαμβάνεται ιδιοκτησία του ιδρύματος Τοσίτσα, με τις εγκαταστάσεις του τυροκομείου και του ξυλουργείου. Η περιοχή χαρακτηρίζεται σαν ένα αυθεντικό κομμάτι από το βιοτεχνικό παρελθόν του Μετσόβου. Οι βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, για το λόγο ότι συγκαταλέγονται στις όχλουσες χρήσεις ενός οικισμού, συνήθως χωροθετούνται στην είσοδό του και αποτελούν σημεία αναφοράς.

Παρόλο που το τυροκομείο του Ιδρύματος βρίσκεται σε λειτουργία, τονώνοντας την οικονομία του τόπου, το ξυλουργικό εργοστάσιο σταδιακά απέμεινε ανενεργό. Όπως διαπιστώθηκε από συνεντεύξεις με τους κατοίκους, με την είσοδο του βιομηχανικού ξύλου στον τομέα της ξυλουργίας, το ξυλουργικό εργοστάσιο δεν μπόρεσε να ενταχθεί στις νέες συνθήκες ανταγωνιστικότητας και στο πλαίσιο που έθετε η παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Η παραδοσιακή τεχνοτροπία με την οποία επεξεργαζόταν το ξύλο παραγκωνίστηκε έναντι των νέων απαιτήσεων της σύγχρονης αγοράς. Τα παλιά μηχανήματα δεν μπόρεσαν να ανταγωνιστούν τα σύγχρονα, ενώ με τους αυτοματισμούς χάθηκαν αρκετές θέσεις εργασίας. Η χωρική έκφραση της κρίσης ανέδειξε την περιοχή ως μια φθίνουσα βιομηχανική με απόρροια την σταδιακή εγκατάλειψή της. Τα απομεινάρια των εγκαταστάσεων του παλιού ξυλουργείου στο Μέτσοβο μαρτυρούν το ένδοξο παρελθόν του στον τομέα αυτό και αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα της βιομηχανικής κληρονομιάς της περιοχής.

Εικόνα 42

Στο προσητήριο του εργοστασίου. Παλιές & νέες φωτογραφίες

Κάθε σοβαρή προσπάθεια για την διάσωση και ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς περνά πάντα μέσα από τη λεπτομερή καταγραφή και γνώση της υπάρχουσας κατάστασης. Αυτό σημαίνει γνώση των ιστορικών στοιχείων ίδρυσης και λειτουργίας του εργοστασίου, των χρονικών περιόδων και του τρόπου κατασκευής των εγκαταστάσεων και του ηλεκτρομηχανολογικού του εξοπλισμού, καθώς και των επιδράσεων στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή του οικισμού και της ευρύτερης περιοχής κατά την περίοδο της ανάπτυξής του.

Το ξυλουργικό εργοστάσιο εγκαινιάστηκε το 1955 και διέθετε σύγχρονα μηχανήματα για την εποχή και απασχολούσε τους ντόπιους μάστορες. Οι μνήμες των κατοίκων είναι νωπές όταν ακόμα λειτουργούσε το ξυλουργικό εργοστάσιο. Εκεί υπήρχε μεροκάματο για αρκετές οικογένειες του χωριού. Η επαναλειτουργία του, στην αρχική του χρήση, δεν μοιάζει βιώσιμη λύση, καθώς οι συνθήκες στην αγορά της ξυλείας έχουν αλλάξει και τα παλιά μηχανήματα δεν μπορούν πλέον να ανταγωνιστούν τα σύγχρονα των νέων βιομηχανιών.

Το συγκρότημα του εργοστασίου περιλαμβάνει ένα πιστήριο ξυλείας 610 μ² αποθηκευτικό χώρο να εφάπτεται με την πλαϊνή όψη 305 μ² και δυο αποθήκες 448,4 μ² και 335 μ² η κάθε μία. Οι εγκαταστάσεις παραμένουν ακέραιες στο σύνολό τους, με μικρές προσθήκες στην αρχική τους κατασκευή. Ο αρχιτεκτονικός τους τύπος ακολουθεί τα πρότυπα των βιομηχανικών κτιρίων της Ελλάδας, όπως περιγράφεται παρακάτω.

Το πιστήριο λόγω της θέσης του κυρίως αποτελεί το κεντρικό κτίριο του συγκροτήματος. Δομείται με φέρουσα τοιχοποιία από πέτρα και σενάζ από σκυρόδεμα πάνω και κάτω από τα κουφώματα τα οποία είναι μεταλλικά. Οι όψεις του είναι ανεπίχριστες και η λιθοδομή είναι εμφανής. Μέρος της ανωδομής έχει συμπληρωθεί από σκυρόδεμα. Διαθέτει μεταλλική στέγη με επικάλυψη λαμαρίνας. Τα κουφώματα του κτιρίου είναι μεταλλικά και ξύλινα. Επίσης υπάρχουν τρία μεγάλα ανοίγματα στην βόρεια όψη και πανομοιότυπα στην νότια, ως είσοδοι στο κτίριο. Τα ανοίγματα αυτά σήμερα σφραγίζονται με νεότερη μεταλλική κατασκευή. Εσωτερικά διατηρείται ο παλιός εξοπλισμός του κτιρίου, ο οποίος χρησιμοποιείται από εργαζόμενους του ιδρύματος για την κατασκευή ξύλινων κυψελών, χρήσιμων στο τυροκομείο. Ο πλαϊνός αποθηκευτικός χώρος είναι και αυτός κατασκευασμένος από πέτρα με ανοίγματα ανά διαστήματα. Στο κτίσμα «ακουμπά» και μια ξύλινη παράγκα.

Εικόνα 43

Δυτική πλευρά πριστηρίου

Εικόνα 44

Ανατολική πλευρά πριστηρίου

Εικόνα 45

Οι αποθήκες

Εικόνα 46

Τα κτίρια των αποθηκών και το πριστηριο στο βάθος

Όσον αφορά στις αποθήκες, τα δύο κτίρια εμφανίζουν παρόμοια αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά. Δομούνται από τσιμεντόλιθους και σενάζ από σκυρόδεμα. Στα κτίρια των αποθηκών η δίρριχτη στέγη χαρακτηρίζεται από την έντονη κλίση της. Αυλακωτή λαμαρίνα, μεταλλικά ζευκτά και ξύλινες τεγίδες διαμορφώνουν τη στέγαση του κτιρίου.

Στο χώρο συναντάμε στοιβες τεμαχισμένων ξύλων και διάσπαρτα άλλα δομικά υλικά, που δεν χρησιμοποιούνται. Οι προσβάσεις είναι αδιαμόρφωτοι χωματόδρομοι. Η βλάστηση είναι απεριποίητη, ώστε κάποιες φορές η περιοχή να γίνεται δύσβατη.

Η περιοχή γειτνιάζει βόρεια με το τυροκομείο του Ιδρύματος, δυτικά με την οδική αρτηρία της εισόδου για τον οικισμό, και νότια και ανατολικά με δημοτικά βοσκοτόπια.

Συμπεράσματα από τη μελέτη της υπάρχουσας κατάστασης

Το σημαντικότερο μειονέκτημα που παρουσιάζει η εικόνα της κεντρικής εισόδου του Μετσόβου, σήμερα, είναι η έλλειψη συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, η έλλειψη ταυτότητας. Ο χώρος, στη σημερινή του μορφή, δεν δημιουργεί την εντύπωση εισόδου σε παραδοσιακό οικισμό. Απουσιάζει ένα τοπόσημο από την περιοχή αλλά και βασικές λειτουργικές υποδομές. Ο χώρος εκατέρωθεν των δρόμων είναι σχεδόν νεκρός, χωρίς χαρακτήρα. Αποσπασματικές προσπάθειες διαμόρφωσής του έχουν οδηγήσει σε υποβάθμιση της αισθητικής του ποιότητας. Η πρώτη εικόνα του επισκέπτη στο οικισμό τον αφήνει αδιάφορο.

Το έντονο ανάγλυφο του εδάφους δύναται να προσφέρει ενδιαφέρουσες αρχιτεκτονικές λύσεις με αξιοποίηση της υψομετρικής διαφοράς. Ο τρόπος προσέγγισης του χώρου, σε συνδυασμό με τις οπτικές φυγές που προσφέρει το φυσικό ανάγλυφο μπορεί να λειτουργήσει θετικά στην προσέλκυση του επισκέπτη.

Στην περιοχή υπάρχει ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον πλέγμα χρήσεων και χώρων, τα οποία κατάλληλα δεμένα μπορούν να δημιουργήσουν ένα εξαιρετικά άρτιο, αισθητικά και λειτουργικά, σύνολο.

Σημαντικό επίσης μειονέκτημα της περιοχής μελέτης είναι η απουσία χώρου για τους πεζούς. Πολλοί κάτοικοι επιλέγουν τον χώρο αυτό για περιπάτους, ενώ και η επικοινωνία ανάμεσα στα κτίρια επιβάλλει τη δημιουργία χώρων για την ασφαλή κίνηση των πεζών. Επίσης, παρατηρήθηκε μεγάλη ανάπτυξη ταχυτήτων των οδηγών, στην περιοχή. Η μείωση της ταχύτητας των οδηγών καθώς και η διαμόρφωση του δρόμου για ασφαλέστερη κίνηση των πεζών αποτελεί ζητούμενο της μελέτης.

Εικόνα 47

Περιοχή εισόδου-εξόδου στον οικισμό

Το κυκλοφοριακό πρόβλημα του Μετσόβου είναι έντονο και αισθητό από την πρώτη επίσκεψη στον οικισμό. Ο έντονος κυκλοφοριακός φόρτος σε συνδυασμό με την στενότητα των δρόμων και την ανεπάρκεια χώρων στάθμευσης οδηγεί στην κυκλοφοριακή συμφόρηση, στην αύξηση των χρόνων αναμονής και κίνησης, στη μη ασφαλή κίνηση των πεζών, στην στάθμευση κατά μήκος της κεντρικής οδού και της πλατείας και φυσικά στην αισθητική και περιβαλλοντική υποβάθμιση της περιοχής (Παπαδά 2011). Ακόμη αξίζει να σημειωθεί ότι το πλήθος των οχημάτων που διακινούνται και σταθμεύουν στην περιοχή του Μετσόβου, αποτελούν μια από τις κύριες αφορμές εκδήλωσης κατολισθητικών φαινομένων (Κουμαντάκης 2011). Επιπλέον, η εκτεταμένη χρήση του αυτοκινήτου μέσα στον οικισμό επιβαρύνει τόσο την αισθητική όσο και τη λειτουργία του. Η χρήση του αυτοκινήτου ανατρέπει την κλίμακα του οικισμού, αλλοιώνει τη φυσιογνωμία του, υποβαθμίζει τα χαρακτηριστικά του δημόσιου χώρου και είναι, σε μεγάλο βαθμό, ασύμβατη με τα ίδια τα χαρακτηριστικά του Μετσόβου. Τα αυτοκίνητα μοιάζουν να καταλαμβάνουν συχνά κάθε ελεύθερο χώρο, ειδικά τις ημέρες της έντονης τουριστικής κίνησης.

Η ζήτηση στάθμευσης στο Μέτσοβο υπερβαίνει κατά πολύ την προσφορά θέσεων. Ανοργάνωτος χώρος στάθμευσης υπάρχει στην περιοχή, τόσο για τα ιδιωτικά αυτοκίνητα όσο και για τα εκδρομικά λεωφορεία. Ταυτόχρονα υπάρχει η απαίτηση για δημιουργία δημόσιου χώρου στάθμευσης για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών στον οικισμό του Μετσόβου. Η δημιουργία ενός χώρου στάθμευσης στην περιοχή μελέτης κρίνεται πολιτική, η οποία εν μέρει μπορεί να δώσει λύση στο πρόβλημα του αυτοκινήτου, χωρίς όμως να αποτελεί και το σωτήριο μέτρο αντιμετώπισης του φαινομένου. Ο σχεδιασμός όμως ενός μεγάλο χώρου στάθμευσης σε ένα τόπο τόσο ευαίσθητο όπως ένα παραδοσιακός οικισμός, επιφέρει μεγάλο κίνδυνο ως προς το χειρισμό του. Ο σχεδιασμός πρέπει να υπακούει στην ανάλογη κλίμακα, οι είσοδο- έξοδοι να σχεδιαστούν με τα μικρότερα δυνατά μεγέθη και να προβλεφθεί επαρκής χώρος αναμονής ώστε να μη δημιουργείται συμφόρηση.

Από την γενικότερη καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης του οικισμού το φαινόμενο που παρατηρείται είναι η συγκέντρωση των επισκεπτών στο κέντρο του οικισμού, στην πλατεία με αποτέλεσμα την κυκλοφοριακή συμφόρηση και παρατηρήσεις των επισκεπτών σχετικά με την χαμηλή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ένας ακόμη λοιπόν στόχος της

Εικόνα 48

Εσωτερικά του ξυλουργικού εργοστασίου

πρότασης που αναδεικνύεται είναι η δημιουργία ενός ακόμα πόλου έλξης επισκεπτών και χώρου για τους κατοίκους του χωριού. Το Μέτσοβο δεν είναι μόνο η πλατεία. Ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός στην περιοχή της εισόδου του οικισμού μπορεί να συγκρατήσει τον επισκέπτη κατά την είσοδο του.

Επιπλέον σημαντικό πρόβλημα στην περιοχή μελέτης είναι η έλλειψη βασικών υποδομών του δημόσιου χώρου. Δεν υπάρχουν παγκάκια, κάδοι απορριμμάτων, ενώ και ο φωτισμός είναι ελλιπής. Το μεταλλικό προστατευτικό κιγκλίδωμα έχει παραμορφωθεί και έχει φθαρεί, χάνοντας έτσι τον λειτουργικό σκοπό του. Στην είσοδο υπάρχει κιόσκι, το οποίο όμως δεν χρησιμοποιείται πλέον. Η πινακίδα με τον χάρτη της περιοχής είναι τοποθετημένη λανθασμένα, αφού δεν είναι εύκολη η στάση και προσέγγισή της από τους επισκέπτες. Μόνη διαμόρφωση του χώρου αποτελεί η φύτευση εποχιακών λουλουδιών.

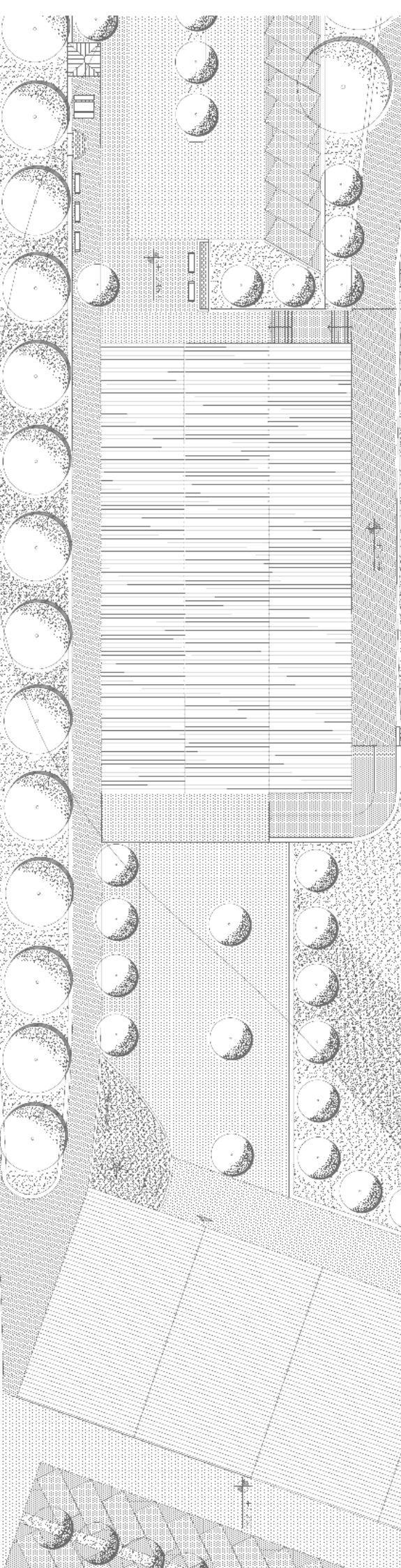
Το ξυλουργικό εργοστάσιο του Μετσόβου αποτέλεσε από τα βασικότερα προβιομηχανικά σύνολα στην περιοχή και συμβολίζει την ιδιαίτερη παράδοση του οικισμού στον τομέα της ξυλουργίας. Με την παρούσα μελέτη φιλοδοξείται να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της διαχείρισης της βιομηχανικής κληρονομιάς του Μετσόβου με στόχο την ανάπτυξη της περιοχής. Σήμερα υπάρχει ενδιαφέρον για πρόταση αξιοποίησης του ανενεργού χώρου, τόσο από την πλευρά του Δήμου όσο και από την πλευρά του Ιδρύματος Τοσίτσα. Οι παλιές εγκαταστάσεις μπορούν να αποτελέσουν τον πυρήνα για μια προσπάθεια ανάδειξης παραδοσιακών τεχνοτροπιών. Οι ιστορικές βιοτεχνίες στην περιοχή διασώζονται και μελλοντικά μπορούν να αποτελέσουν σημείο αναφοράς στην περιοχή. Μαρτυρούν την εποχή που δημιουργήθηκαν και τις ανάγκες που έπρεπε να εξυπηρετήσουν.

Με την πρώτη ματιά γίνεται αισθητό ότι ο χώρος του ξυλουργείου είναι υπό εγκατάλειψη. Ωστόσο, τα κελύφη των κτιρίων διατηρούνται σε αρκετά καλή κατάσταση. Φθορές παρατηρούνται στις στέγες και τα κουφώματα. Ο εξοπλισμός στο εσωτερικό του πριστηρίου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς έρχεται να συμπληρώσει τις διηγήσεις των ντόπιων σχετικά με τη λειτουργία του ξυλουργείου. Η εγκατάλειψη του ξυλουργείου υποβαθμίζει και την συνολική αισθητική του γύρω χώρου. Οι εγκαταστάσεις του ξυλουργικού εργοστασίου χρήζουν επαναπροσδιορισμού, ως προς τη μορφή και τη λειτουργία τους. Κρίνεται αναγκαία η επανένταξή τους

Εικόνα 49
Φωτογραφική τεκμηρίωση περιοχής μελέτης

στην καθημερινότητα του Μετσόβου και η επανάχρησή τους, με βάση τις σύγχρονες αρχές προσέγγισης ανάλογων ζητημάτων. Ο συνδυασμός τολμηρών ενεργειών ανάδειξης κτιρίων – σταθμών στην ιστορική εξέλιξη του τόπου αλλά και ο απαιτούμενος σεβασμός στις μορφές της παράδοσης από την άλλη, αποτελούν στοιχεία αλληλένδετα, που θα πρέπει να τηρούνται στις σύγχρονες επεμβάσεις.

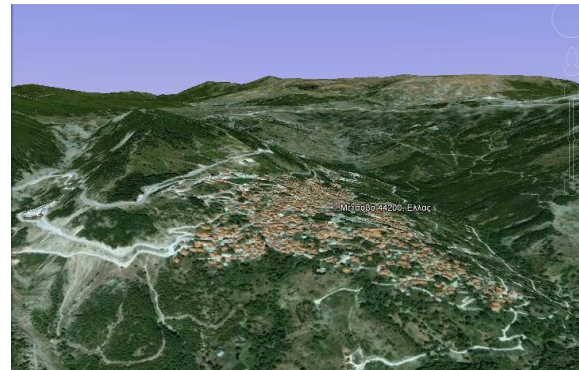
Μετά την διατύπωση των πρώτων συμπερασμάτων που προέκυψαν από την διαδικασία της αναγνώρισης της περιοχής και πριν τον σχεδιασμό της πρότασης αποκατάστασης του χώρου τίθενται επιμέρους **στόχοι**:

- Ανάκτηση της χαμένης φυσιογνωμίας του χώρου και ανάδειξη των παραδοσιακών αρχιτεκτονικών αλλά και πολιτιστικών χαρακτηριστικών του Μετσόβου.
- Δημιουργία ενός χαρακτηριστικού τοπόσημου στην είσοδο του οικισμού. Ένα τοπόσημο στην είσοδο αποτελεί την πρώτη εικόνα για τον επισκέπτη στην περιοχή. Μπορεί να τον προσελκύσει, να τον αφήσει αδιάφορο αλλά και να τον απωθήσει. Ο χώρος της εισόδου πρέπει να είναι τακτοποιημένος, απλός και να εναρμονίζεται με τον παραδοσιακό χαρακτήρα του οικισμού. «Less is more⁷».
- Ανάδειξη των παλιών και ανενεργών εγκαταστάσεων του ξυλουργικού εργοστασίου του Ιδρύματος Αβέρωφ Τοσίτσα με ταυτόχρονη επανάχρηση του χώρου.
- Ανάδειξη της τοπικής παράδοσης στην επεξεργασία του ξύλου και την κατασκευή ξυλόγλυπτων και γενικότερα της λαϊκής τέχνης.
- Οργάνωση των κινήσεων (πεζών και οχημάτων) και των προσβάσεων στην περιοχή μελέτης. Προτεραιότητα δίνεται στους πεζούς και στην αποσυμφόρηση του κέντρου του οικισμού από τα οχήματα. Δημιουργία χώρων στάθμευσης οχημάτων για τους επισκέπτες.
- Ώθηση των επισκεπτών να περπατήσουν και να ανακαλύψουν την περιοχή εισρέοντας σταδιακά στο κέντρο της.

⁷ "Το λιγότερο είναι περισσότερο», μια φράση από το ποίημα του 1855 Andrea del Sarto . Επίσης η φράση χρησιμοποιήθηκε και από τον αρχιτέκτονα Ludwig Mies van der Rohe ως δίδαγμα για μινιμαλιστικό σχεδιασμό.

- Εκμετάλλευση των οπτικών φυγών της περιοχής προς το φυσικό περιβάλλον.
- Σχεδιασμός με στόχο την προσφορά ποιότητας στην καθημερινή ζωή των κατοίκων και τη δημιουργία, ταυτόχρονα ενός χώρου ελκυστικού για τους επισκέπτες.
- Σχεδιασμός ενός χώρου αξιοποιήσιμου από όλες τις ηλικίες και όλες τις ώρες της ημέρας. Επιδιώκεται να δημιουργηθεί ένας χώρος, όπου θα μπορούν να λαμβάνουν χώρα διαφορετικές κοινωνικές δραστηριότητες.
- Ενημέρωση των επισκεπτών για τον τόπο, στον οποίο βρίσκεται. Στις ελλείψεις των υποδομών του Μετσόβου συμπεριλαμβάνεται και η απουσία ενημέρωσης για το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον του τόπου. Φτάνοντας ο επισκέπτης στον οικισμό θα έχει τη δυνατότητα να ενημερωθεί για όλα τα ξεχωριστά χαρακτηριστικά του πριν ακόμα μπει στην καρδιά του. Επίσης, η αξιοποίηση του εγκαταλελειμμένου ξυλουργείου θα αναδείξει τη βιομηχανική κληρονομιά του οικισμού, που στήριζε μέχρι τώρα την οικονομία του και θα την κάνει γνωστή στους επισκέπτες. Στόχος είναι η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κοινού.
- Συμβολή στην ισόρροπη ανάπτυξη του Μετσόβου, στη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων και στην ανάδειξη των τοπικών πολιτισμικών παραδόσεων. Έμμεσα, επιδιώκεται η συνεισφορά στην στήριξη του Μετσόβου σε μια κατεύθυνση προσέλκυσης μιας ποιοτικότερης μορφής τουρισμού, με σεβασμό στο φυσικό τοπίο και την ταυτότητα του τόπου.

Περιγραφή της αρχιτεκτονικής πρότασης

Η πρόταση ανάπλασης της εισόδου του Μετσόβου κρίνεται απαραίτητη καθώς θα αναδείξει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του τόπου και θα αποτελέσει ένα καλωσόρισμα για τον επισκέπτη του. Η πρόταση θα αποτελέσει εργαλείο για τη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτισμικής κληρονομιάς της περιοχής οδηγώντας στο τοπικό όφελος. Οι νέες συνθέσεις στο χώρο θα αναδύονται από στοιχεία της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής η οποία είναι η πηγή έμπνευσης κάθε επιμέρους πρότασης. Η πρόταση ανάπλασης στοχεύει στο να οικειοποιηθούν το δημόσιο χώρο τόσο οι κάτοικοι του τόπου όσο και οι επισκέπτες του. Ο χώρος δίνεται προς χρήση σε όλες τις κοινωνικές ομάδες χωρίς διακρίσεις. Προτεραιότητα δίνεται στους πεζούς μέσω δικτύου πεζοδρομήσεων καθώς το περπάτημα αποτελεί οικολογική αντίληψη φιλική προς το περιβάλλον. Η προτεινόμενη διαμόρφωση δεν θα αποτελεί αποκομμένο τμήμα του δημόσιου χώρου του Μετσόβου αλλά μια ομαλή μετάβαση είσοδο σε αυτόν. Οι νέες κατασκευές που προτείνονται επιμέρους καθώς και η βλάστηση θα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με το υπάρχον πλούσιο φυσικό τοπίο της ορεινής περιοχής. Το πράσινο, η πέτρα, το ξύλο, το νερό και το φυσικό ανάγλυφο του εδάφους αποτελούν τα στοιχεία που τοποθετούνται στον καμβά της σύνθεσης και πλάθονται. Δημιουργείται ένας χώρος τακτοποιημένος, λιτός και σεμνός, χωρίς να τοποθετεί την σφραγίδα του νέου που θέλει να παραγκωνίσει το αρχέγονο. Στόχος είναι η διαδραστική σχέση τοπίου-τόπου με τον άνθρωπο. Επιμέρους σε κάθε τμήμα του μελετώμενου χώρου περιγράφεται παρακάτω η πρόταση:

Επεμβάσεις στον περιβάλλοντα χώρο

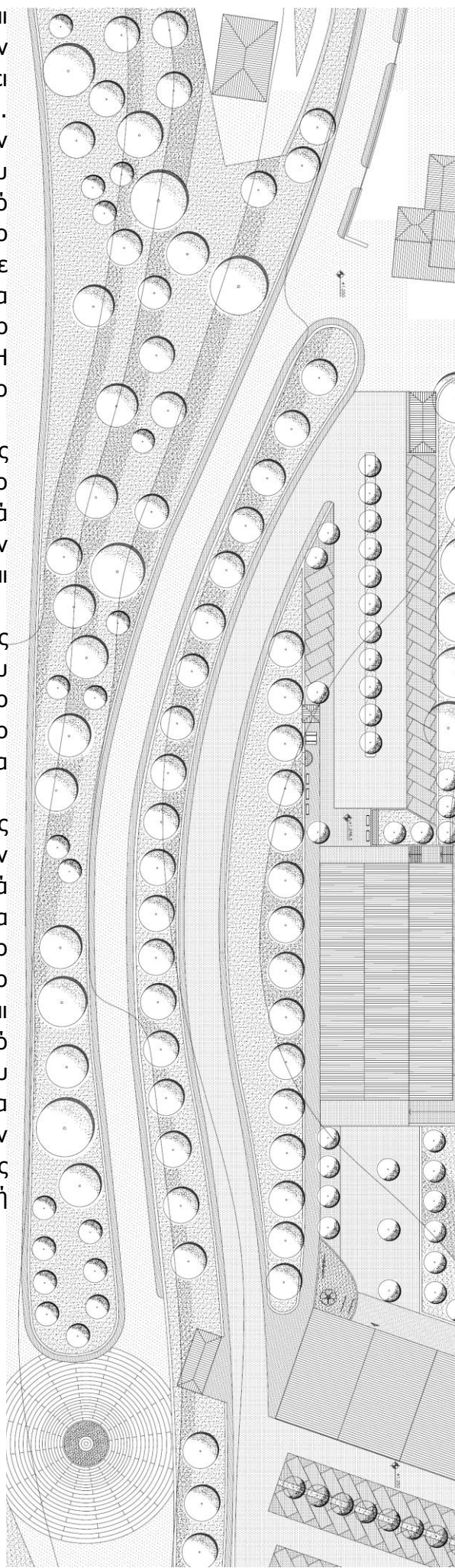
Κόμβος εισόδου. Στην περιοχή του κόμβου της εισόδου, η πρόταση ανάπλασης περιλαμβάνει τις εξής εργασίες:

- Αποξήλωση υπάρχουσας κατάστασης. Η καθαίρεση όσων στοιχείων υποβαθμίζουν την αισθητική του χώρου θα οδηγήσει στην αισθητική αναβάθμιση του χώρου. Τα στοιχεία αυτά είναι το ξύλινο κiosk, η πινακίδα ενημέρωσης, το μεταλλικό κιγκλίδωμα και οι διαμορφώσεις στον κόμβο με τα παρτέρια λουλουδιών.
- Κατασκευή κυκλικού κόμβου, που θα εξυπηρετεί την κίνηση των οχημάτων που εισέρχονται και εξέρχονται από και προς την Εγνατία και παλιά Εθνική οδό. Ο κόμβος αποτελείται

από δύο ομόκεντρους κύκλους. Ο εσωτερικός καλύπτεται με φυτική γη και ο εξωτερικός με κυβόλιθους. Στην ενίσχυση της έννοιας της εισόδου στον οικισμό, συμβάλει η αλλαγή στο υλικό επίστρωσης της ασφάλτου. Προκειμένου να επιβραδύνεται η ταχύτητά των οχημάτων καθώς εισέρχονται σε παραδοσιακό οικισμό ακτινωτά του νέου κυκλικού κόμβου θα τοποθετηθούν κυβόλιθοι από φυσική πέτρα. Στο κέντρο του κόμβου αυτού ζητούμενο είναι η δημιουργία ενός τοπόσημου, που θα καλωσορίζει με διακριτικό τρόπο όσους εισέρχονται στον οικισμό. Μια γλυπτή σύνθεση από φυσικό υλικό, για παράδειγμα το ξύλο, θα αποτελέσει ένα σύμβολο εισόδου στο Μέτσοβο. Η κατασκευή της μπορεί να ανατεθεί σε κάποιο ντόπιο καλλιτέχνη.

- Τοποθέτηση ξύλινων πινακίδων ενημέρωσης. Οι πινακίδες θα τοποθετηθούν στην είσοδο του οικισμού, στις δύο κατευθύνσεις: από την Εγνατία Οδό και από την παλιά Εθνική οδό. Θα έχουν το χαρακτήρα καλωσορίσματος στον οικισμό. Η κατασκευή των πινακίδων θα γίνει από ξύλο και η μορφολογία τους θα είναι λιτή.
- Δημιουργία προστατευτικού τοιχίου από τον κόμβο της εισόδου ως την περιοχή του ξυλουργείου. Τη θέση του μεταλλικού κιγκλιδώματος που θα καθαιρεθεί θα πάρει το προστατευτικό τοίχιο διαστάσεων 0.50cm x 0.50cm. Το υλικό κατασκευή του προτείνεται να χρησιμοποιηθεί για αυτή την κατασκευή είναι το άοπλο σκυρόδεμα.
- Κατασκευή πεζοδρομίου από κυβόλιθους από την είσοδο ως το ΜΕ.Κ.Δ.Ε. Παρατηρήθηκε ότι αρκετοί κάτοικοι επιλέγουν την περιοχή για πεζοπορία. Επομένως, για την ασφάλειά τους προτείνεται η δημιουργία πεζοδρομίου, που θα συνδέει την είσοδο με την περιοχή στο ΜΕ.Κ.Δ.Ε. Από το σημείο αυτό ξεκινάει επίσης μονοπάτι που συνδέει το ΜΕ.Κ.Δ.Ε. με το κέντρο του Μετσόβου. Έτσι δημιουργείται ένα δίκτυο πεζοδρόμων ενισχύοντας την χρήση τους από κατοίκους και επισκέπτες. Η κατασκευή του νέου πεζοδρομίου θα επιτρέπει στο χώμα να «αναπνέει». Δεν θα χρησιμοποιηθεί τσιμεντοκονία για την σύνδεση των κυβόλιθων, όπως φαίνεται και στις κατασκευαστικές λεπτομέρειες της πρότασης αλλά φυτική γη. Η κατασκευή

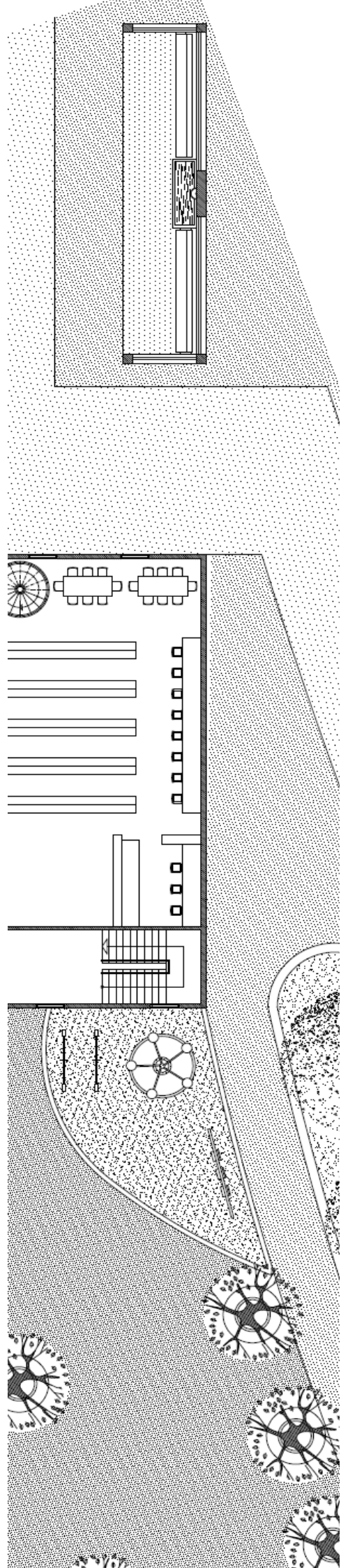

- Φυτεύσεις δέντρων και φυτικής γης. Η περιοχή εξυγιαίνεται με την διακριτική αλλά αποτελεσματική κίνηση δεντροφύτευσης της περιοχής. Έτσι, το φυσικό τοπίο θα δεθεί άρρηκτα με το τεχνητό της πρότασης. Η επιλογή του είδους των φυτών γίνεται με βάση τα τοπικά ενδημικά είδη της περιοχής.

Στον χώρο αυτό επιθυμητή είναι η λιτότητα της σύνθεσης. Δεν προτείνεται καμία επιπλέον πρόσθετη κατασκευή καθώς δεν επιθυμείται να επιβαρυνθεί περισσότερο το περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτό το πλούσιο φυσικό τοπίο αναδεικνύεται.

Χώρος των παλιών αποθηκών. Ο ελεύθερος χώρος πίσω από τα κτίρια των παλιών αποθηκών προτείνεται να χρησιμοποιηθεί ως υπαίθριος χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων και τουριστικών λεωφορείων, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα του Μετσόβου. Η πρόταση ανάπλασης του συγκεκριμένου χώρου περιλαμβάνει τις εξής εργασίες:

- Τακτοποίηση χώρου και καθαρισμός από διάσπαρτα δομικά υλικά.
- Διαμόρφωση χώρου στάθμευσης οχημάτων. Το υλικό επίστρωσης θα είναι κυβόλιθοι με αρμούς από έγχυτο τσιμεντοκονία. Στην επιλογή αυτού του υλικού συνάδουν αρκετοί λόγοι. Καταρχήν το δάπεδο είναι το πρώτο στοιχείο του χώρου με το οποίο έρχεται σε επαφή ο εισερχόμενος για αυτό και προτιμάται φυσικό υλικό. Επίσης, ο κυβόλιθος εξασφαλίζει αυξημένη μηχανική αντοχή, οπότε δεν θα υπάρχει πρόβλημα καταστροφής του δαπέδου λόγω της κίνησης των οχημάτων επί αυτού. Στον χώρο στάθμευσης οι κυβόλιθοι θα έχουν αρμούς με έγχυτο τσιμεντοκονίαμα, ενώ στα πεζοδρόμια που θα δημιουργηθούν εκατέρωθεν η κατασκευή θα γίνεται χωρίς τσιμεντοκονία, ώστε το έδαφος να μπορεί να αναπνέει, όπως περιγράφηκε παραπάνω. Στον σχεδιαζόμενο χώρο δημιουργούνται 60 θέσεις στάθμευσης ιδιωτικών αυτοκινήτων και 5 θέσεις στάθμευσης τουριστικών λεωφορείων.
- Διαμορφώσεις με πράσινο και δενδροφυτεύσεις, οι οποίες θα συμβάλλουν στην οπτική απομόνωση του υπόλοιπου χώρου από τα σταθμευμένα αυτοκίνητα.
- Δημιουργία προστατευτικού τοιχίου γύρω από το χώρο που θα τον ορίζει ταυτόχρονα. Όπως και παραπάνω το προστατευτικό τοίχιο θα έχει διαστάσεις 0.50cm x 0.50cm. Το υλικό κατασκευή του προτείνεται να χρησιμοποιηθεί είναι το άοπλο σκυρόδεμα.

- Κατασκευή στάσης για τους επισκέπτες του Μετσόβου. Πούλμαν του Δήμου θα διέρχεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα από τη στάση και θα παραλαμβάνει όσους έχουν στάθμευση το όχημά τους στο χώρο. Η μεταφορά των επισκεπτών με μικρά πούλμαν του Δήμου θα συμβάλει στη μείωση του φόρτου των οχημάτων εντός του οικισμού. Η κατασκευή της στάσης θα γίνει από φυσικά τοπικά υλικά δόμησης, όπως η πέτρα και το ξύλο και θα έχει τετράριχτη στέγη. Η στάση θα περιλαμβάνει πινακίδες ενημέρωσης των επισκεπτών, σχετικά με τον οικισμό και την ευρύτερη περιοχή. Έτσι, ο επισκέπτης πριν μπει στον οικισμό θα έχει μια πρώτη εικόνα του. Επίσης, η στάση θα περιλαμβάνει παγκάκια και πέτρινη βρύση. Θα είναι ένας χώρος καλωσορίσματος, ανάπαυσης και ενημέρωσης των επισκεπτών του Μετσόβου.

Χώρος μεταξύ αποθηκών και πριστηρίου. Τα κτίρια των παλιών αποθηκών και του πριστηρίου θα συνδέονται με ένα δίκτυο πεζοδρόμων, όπως περιγράφεται και στα σχέδια. Η μεταξύ τους σύνδεση υπάρχει ήδη αλλά δεν είναι εύκολα προσβάσιμη. Στην πρόταση διαμορφώνεται με πλακόστρωση από κυβόλιθους, όπως περιγράφηκε παραπάνω. Η πεζοδρόμηση έχει στόχο τον περιορισμό της ταχύτητας των αυτοκινήτων. Έτσι ο πεζός μπορεί να κυκλοφορεί με μεγαλύτερη ασφάλεια, ενώ συγχρόνως μειώνεται ο θόρυβος των αυτοκινήτων.

Είσοδος ξυλουργικού εργοστασίου. Η πρόταση ανάπλασης στην περιοχή της εισόδου στο χώρο του παλιού εργοστασίου περιλαμβάνει τις εξής εργασίες:

- Λιθοστρώσεις με κυβόλιθους και διαμόρφωση των προσβάσεων. Διαφοροποιήσεις σε χρωματισμούς και τοποθετήσεις των κυβόλιθων θα υποδηλώνουν την χρήση και την πορεία της κίνησης.
- Κατασκευή στάσης για τους επισκέπτες του Μετσόβου όπως περιγράφηκε παραπάνω.

Τρισδιάστατη απεικόνιση πρότασης στο χώρο εισόδου- εξόδου του παλιού πριστηρίου

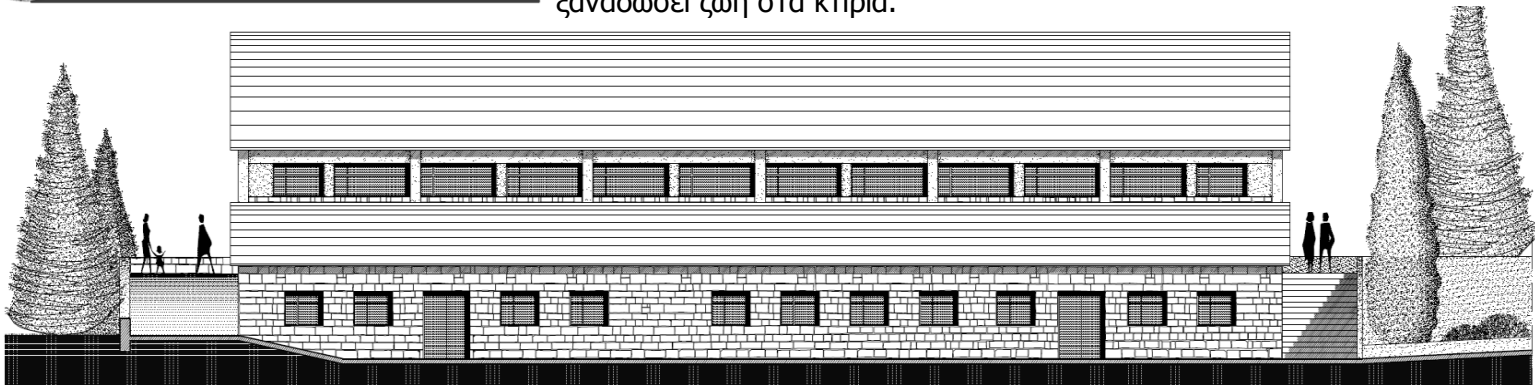
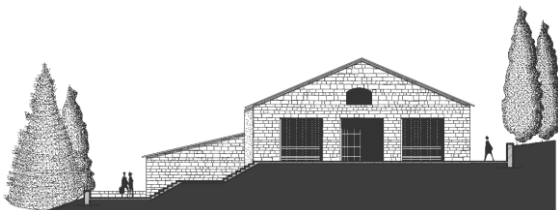
Δημιουργία χώρου στάθμευσης όπου ανακτούνται 30 επιπλέον θέσεις Ι.Χ. αυτοκινήτων.

Διατήρηση της υπάρχουσας βλάστησης και συμπληρώσεις με νέες δενδροφυτεύσεις οι οποίες θα τονίζουν άξονες στο χώρο και θα απομονώνουν οπτικά από τα σταθμευμένα αυτοκίνητα.

Δημιουργείται επίσης, επιπλέον χώρος για τη στάθμευση των αυτοκινήτων σε κατάλληλα διαμορφωμένο πλάτωμα που γειτνιάζει με το ΜΕ.Κ.Δ.Ε. Το πλάτωμα αυτό ορίζεται από τοίχιο αντιστήριξης μικρού ύψους. Σήμερα στο χώρο αυτό σταθμεύουν αυτοκίνητα, χωρίς κάποια τάξη. Με σωστή οργάνωση των θέσεων στάθμευσης ο χώρος μπορεί να προσφέρει 3-4 θέσεις για τουριστικά λεωφορεία και 7 θέσεις για Ι.Χ. αυτοκίνητα. Στο χώρο αυτό προτείνεται να δημιουργηθεί μία επιπλέον στάση για μικρό πούλμαν όμοια με αυτή που περιγράφηκε προηγούμενα, ώστε οι επισκέπτες να μεταφέρονται στο κέντρο του οικισμού. Το σημείο αυτό διαθέτει και άλλο ένα πλεονέκτημα. Από εκεί ξεκινά μονοπάτι, το οποίο φτάνει στον κεντρικό δρόμο του οικισμού, στην οδό Τσοίτσα, κοντά στην κεντρική πλατεία. Όσοι επισκέπτες το επιθυμούν, θα μπορούν να αφήνουν το όχημά τους στην είσοδο του οικισμού και να μεταφερθούν στο κέντρο περπατώντας μέσα από τα παραδοσιακά λιθόστρωτα καλντερίμια. Όπως προκύπτει χώρος υπάρχει ώστε το κέντρο του Μετσόβου να μην επιβαρύνεται από την όχληση των οχημάτων αρκεί αυτός να εκμεταλλευτεί με ορθό τρόπο.

Επεμβάσεις στα κτίρια

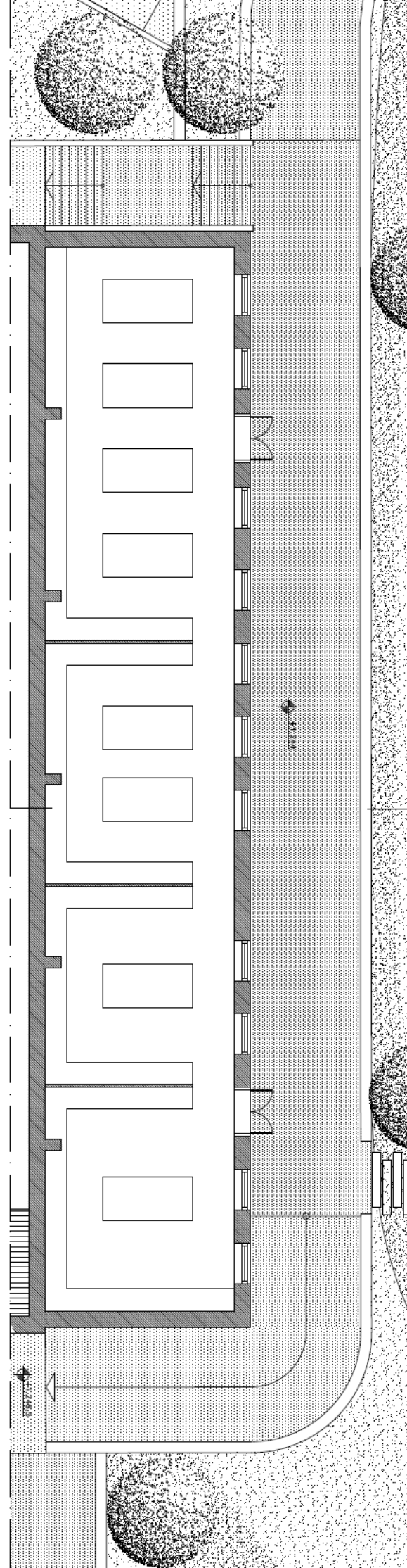
Κτίρια ξυλουργείου και πριστηρίου. Στα κτίρια των παλιών εγκαταστάσεων επιδιώκεται καταρχήν η ανάδειξη των όγκων τους και του περιβάλλοντα χώρου τους, καθώς και η επανάχρησή τους με την δημιουργία νέων λειτουργικών χρήσεων, συμβατών με την φυσιογνωμία και την παλιά λειτουργία τους. Ο αρχικός προβληματισμός αφορά στην ένταξη των προτεινόμενων χρήσεων στα υπάρχοντα κτίρια και στην εναρμόνισή τους με το περιβάλλον. Πόσο συμβατές θα είναι αυτές με το ύφος, την αρχιτεκτονική και τη λογική των βιομηχανικών κτιρίων; Επίσης, οι προσθήκες και οι τροποποιήσεις πρέπει να είναι πολύ προσεκτικές, ενώ οι προτεινόμενες λύσεις πρέπει να είναι διακριτικές. Η πρόταση οφείλει παράλληλα να είναι σύγχρονη της εποχής της για να ξαναδώσει ζωή στα κτίρια.

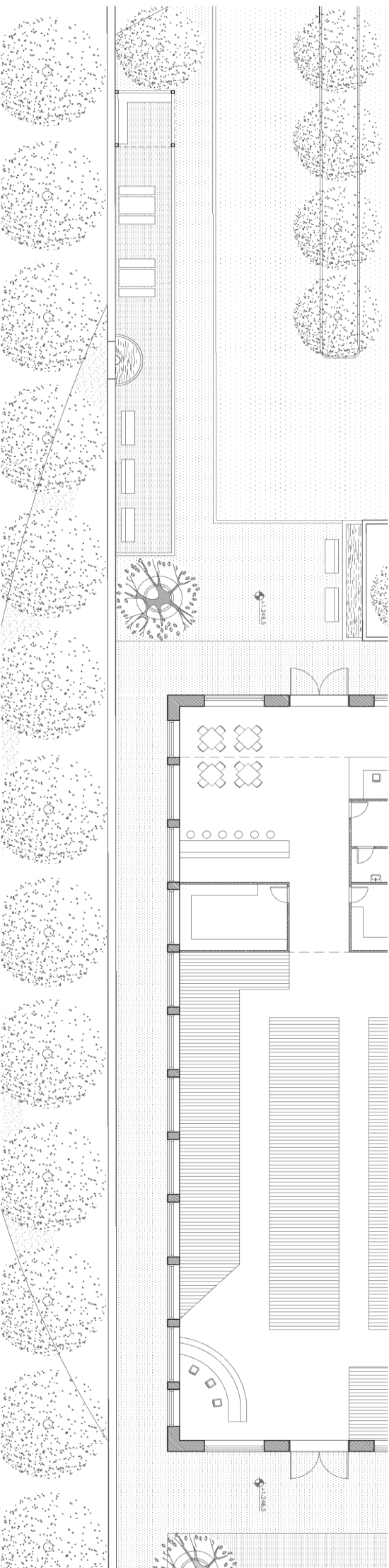

Το συγκρότημα του ξυλουργικού εργοστασίου μπορεί να αναδειχθεί μέσα από μια χρήση αντίστοιχη με την αρχική του. Οι νέες λειτουργίες και δραστηριότητες θα πρέπει να είναι ανάλογες της κλίμακας του χώρου και να σχετίζονται άμεσα με την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου. Η βιομηχανία και η βιοτεχνία του ξύλου αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της μεταποίησης στην Ελλάδα και ταυτόχρονα, βασικό στοιχείο της οικονομίας του Μετσόβου στο παρελθόν. Η πρόταση για την επανάχρηση των συγκεκριμένων κτιρίων ως ένα διαδραστικό μουσειακό χώρο είναι ικανή να συνεισφέρει πολλαπλά στην αναβάθμιση του Μετσόβου. Επίσης, η πρόταση αυτή αποτελεί κάτι πρωτότυπο για τα δεδομένα της ελληνικής επικράτειας και σημείο αναφοράς για τον οικισμό του Μετσόβου. Το ξυλουργικό εργοστάσιο μπορεί ως μουσείο του εαυτού του, να αποτελέσει ένα μέσο σύνδεσης ανάμεσα στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Προτείνεται η συντήρηση του υπάρχοντος εξοπλισμού, στο εσωτερικό του κτιρίου, που αποτελούσαν το σύνολο του ξυλουργικού εργοστασίου. Το κτίριο του πριστηρίου καθώς και ο μηχανολογικός εξοπλισμός που διαθέτει μπορούν να λειτουργούν ως εκθέματα με διαδραστικό χαρακτήρα.

Η μετατροπή ενός παλαιού κτίσματος, με κατάλληλες επεμβάσεις, σε μουσείο, σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να θεωρηθεί σαν μια πράξη αυτονόητη. Έχει αποδειχθεί ότι η περίπτωση όπου η έκθεση και τα αντικείμενα που προβάλλονται σε αυτήν, αποτελούν κατά κάποιο τρόπο εξέλιξη της αρχικής χρήσης του νέου κτιρίου, είναι αρκετά επιτυχημένη. «*Η ύπαρξη μεγάλης έκτασης και μεγάλου εμβαδού κτιρίων, είναι τα βασικά χαρακτηριστικά που κάνουν τα βιομηχανικά κτίρια ελκυστικά και προσαρμόσιμα σε ποικίλες εναλλακτικές χρήσεις.*» (Αδαμάκης 2010)

Ένα σύγχρονο μουσείο, εκτός από τις παραδοσιακές του δραστηριότητες συλλογή, φύλαξη, συντήρηση, προστασία, έκθεση των αντικειμένων, επιδιώκει την προσέλκυση, τη διερεύνηση και την εκπαίδευση του κοινού. Το μουσείο μαρτυρεί την πολιτισμική ταυτότητα των κατοίκων της περιοχής για την οποία αναφέρεται. Ο επισκέπτης παρασέρνεται σε ένα πνευματικό ταξίδι που εμπλουτίζει τη μνήμη, διεγείρει τη φαντασία και εξωραίζει τη ζωή. Το ερώτημα είναι: με ποιες πρακτικές γίνεται εφικτό το «ταξίδι» στον μυθικό κόσμο των εκθεμάτων; Για το λόγο αυτό δεν προτείνεται ένας στείρος εκθεσιακός χώρος που θα απαρτίζεται μονάχα από εκθέματα αλλά ένας διαδραστικός με ποικιλία δυνατοτήτων χρήσεων. Μια νέα μουσειακή αντίληψη μπορεί να οδηγήσει τον επισκέπτη στη

γνώση των παραδοσιακών τεχντροπιών που είχαν αναπτύξει οι Μετσοβίτες στον ξυλουργικό τομέα και ταυτόχρονα να τον ενημερώνει σχετικά με τις βιοτεχνίες που τις υποστήριζαν. Με τον τρόπο αυτό γίνεται ένα βήμα προς τον ολοκληρωμένο σχεδιασμό ενός μουσειακού χώρου και δίνεται στον επισκέπτη η ολότητα της εικόνας για τον τρόπο που αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε η τέχνη και η τεχνική της ξυλουργικής, στην περιοχή.

Σε υπερτοπικό επίπεδο, οι χώροι θα μπορούν να λειτουργήσουν και ως πόλος έλξης συναντήσεων και επισκέψεων, με αφορμή την τέχνη της ξυλουργίας, της ξυλογλυπτικής, των τοπικών παραδοσιακών επαγγελμάτων αλλά και της βιοτεχνικής κληρονομιάς των ορεινών περιοχών γενικά. Σε τοπικό επίπεδο, επιθυμία είναι η δημιουργία νέων ευκαιριών για την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη του τόπου. Στην Ελλάδα ελάχιστα παραδείγματα μουσείων σχετικά με τη ξυλουργική τέχνη υπάρχουν. Έτσι, μπορεί η πριονοκορδέλα και τα υπόλοιπα μηχανήματα να σταμάτησαν αλλά ο χώρος έχει να αφηγηθεί στον επισκέπτη της ιστορίες για την βιομηχανική παραγωγή του Μετσόβου.

Στο κτίριο του παλιού πριστηρίου προτείνονται οι εξής εργασίες:

- Διατήρηση της βασικής μορφής του κτιρίου σε κάτοψη και όψη καθώς αυτή είναι που τους προσδίδει τον ιδιαίτερο βιοτεχνικό του χαρακτήρα.
- Καθαίρεση παλιάς στέγης και αποκατάστασή της με καινούρια. Η νέα στέγη προτείνεται να είναι κατασκευασμένη από μεταλλικά ζευκτά και η επικάλυψη της να γίνει με ασφαλτικά κεραμίδια. Την επιλογή αυτού του υλικού επικάλυψης ώθησε το γεγονός ότι χρωματικά πλησιάζει την παραδοσιακή σχιστόπλακα της περιοχής. Η χρήση κόκκινων κεραμιδιών όπως γίνεται στη πλειονότητα των νέων κατασκευών σήμερα στο Μέτσοβο είναι εκτός των μορφολογικών χαρακτηριστικών της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.
- Δημιουργία κεντρικής εισόδου στο νέο μουσείο από το μεσαίο άνοιγμα της νότιας πλευράς του. Τα άλλα δύο ανοίγματα της όψης παραμένουν σταθερά για φωτισμό στο εσωτερικό το κτιρίου και άμεση επικοινωνία με τον εξωτερικό του χώρου.

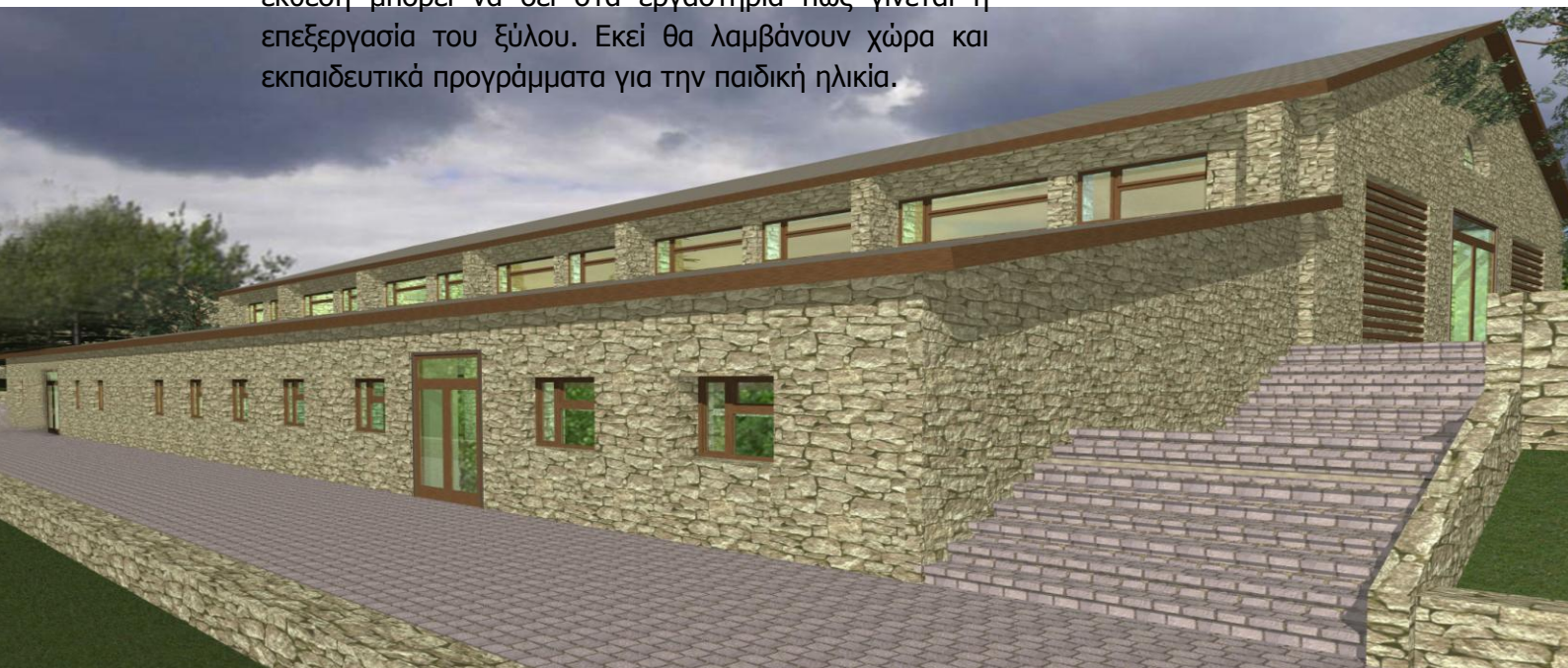

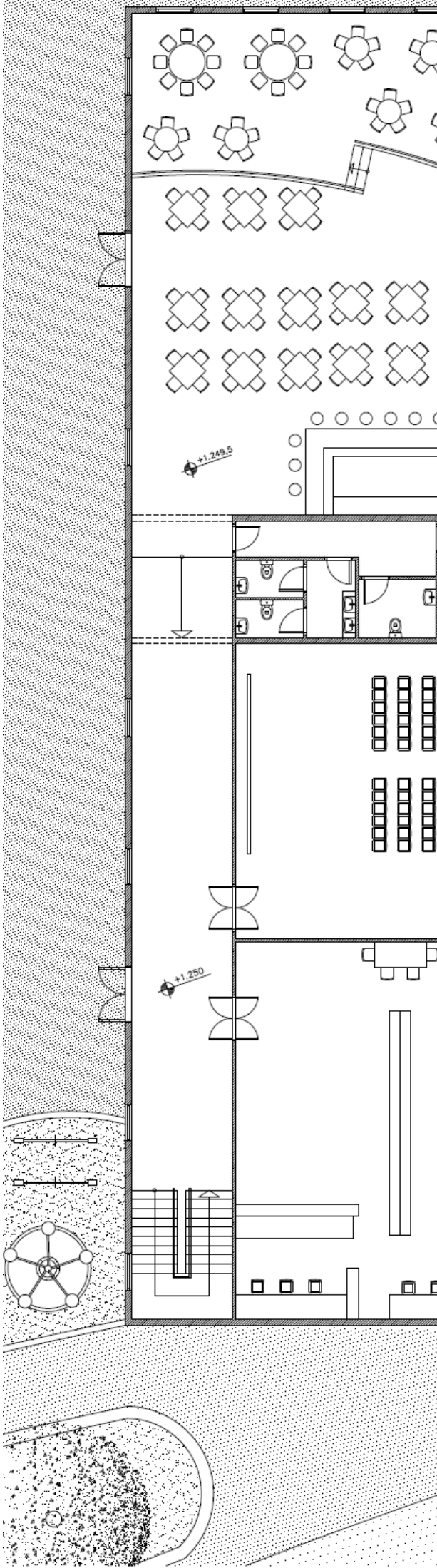
- Κατασκευή νέων τοιχοποιιών εσωτερικά των κτιρίων για τη δημιουργία χωρισμάτων ώστε οι νέοι χώροι που προκύπτουν είναι υποστηρικτικοί της νέας χρήσης. Πρόκειται για αποθηκευτικούς χώρους, εγκαταστάσεις μηχανολογικό και ηλεκτρολογικό εξοπλισμού και χώρους υγιεινής.
- Κατασκευή υπερυψωμένου χώρου (πατάρι). Το ύψος του κτιρίου δίνει την δυνατότητα να εκμεταλλευτεί επιπλέον χώρος.
- Δημιουργία μικρού πωλητηρίου κατά την έξοδο όπου θα διατίθενται αναμνηστικά σουβενίρ για κάθε επισκέπτη.
- Δημιουργία μικρού αναψυκτηρίου κατά την έξοδο.
- Αντικατάσταση των παλιών κουφωμάτων με νέα σύγχρονα μεταλλικά.
- Κατασκευή προθηκών και διαμόρφωση του εκθεσιακού χώρου ώστε να δηλώνεται η κίνηση του επισκέπτη μέσα στο χώρο του μουσείου.
- Ανακαίνιση του μηχανολογικού και ηλεκτρολογικού εξοπλισμού του κτιρίου ώστε να υποστηρίζεται η νέα χρήση.

Ο διαδραστικός χαρακτήρας στο μουσείο επιτυγχάνεται με την σύνδεσή του με τους εργαστηριακούς χώρους. Τα εργαστήρια θα αφορούν την ξυλουργική, την ξυλογλυπτική, την υφαντική και την λαϊκή τέχνη γενικότερα. Οι εργασίες στο χώρο περιγράφονται ως εξής:

- Κατασκευή σκάλας κατά την έξοδο από το μουσείο, στην δεξιά πλευρά, η οποία θα οδηγεί στους εργαστηριακούς χώρους. Έτσι ο επισκέπτης αφού έχει επισκεφτεί την έκθεση μπορεί να δει στα εργαστήρια πώς γίνεται η επεξεργασία του ξύλου. Εκεί θα λαμβάνουν χώρα και εκπαιδευτικά προγράμματα για την παιδική ηλικία.

Τρισδιάστατη απεικόνιση πρότασης στο χώρο των διαδραστικών εργαστηρίων

- Διαμόρφωση ράμπας η οποία θα ξεκινά από την είσοδο του μουσείου. Έτσι, η πρόσβαση στα εργαστήρια γίνεται με δύο τρόπους.
- Ενοποίηση με το χώρο του τυροκομείου. Η οδός υπάρχει, δεν δημιουργείται νέα αλλά αναδεικνύεται με λιθόστρωση. Οπότε προκύπτει δημιουργείται ένα πλέγμα επικοινωνίας των χώρων του Ιδρύματος Τοσίτσα.
- Καθαίρεση της παλιάς στέγης και αποκατάστασή της με καινούρια μονόριχτη. Η νέα στέγη θα είναι και αυτή κατασκευασμένη από μεταλλικά ζευκτά και η επικάλυψή της να γίνει με ασφαλτικά κεραμίδια.
- Δημιουργία δύο ανοιγμάτων για την είσοδο και την έξοδο.
- Διατήρηση των διαστάσεων των παραθύρων του κτιρίου και αντικατάσταση των παλιών κουφωμάτων με νέα μεταλλικά.
- Διαχωρισμός των εργαστηρίων εντός του χώρου με γυφτοσανίδες. Οι εργαστηριακοί χώροι αναπτύσσονται γραμμικά και διαθέτουν κοινό διάδρομο επικοινωνίας.

Στο κτιριακό συγκρότημα του ξυλουργικού εργοστασίου, όπως προαναφέρθηκε περιλαμβάνονται και εγκαταστάσεις παλιών αποθηκών. Πρόκειται για δύο κτίρια με μεσοτοιχία. Οι νέες χρήσεις στους χώρους είναι υποστηρικτικές του νέου διαδραστικού μουσείου. Το ένα κτίριο προτείνεται να μετατραπεί σε εστιατόριο και το άλλο σε βιβλιοθήκη. Ο χώρος που διατίθεται για το εστιατόριο αρκεί για 25 τραπεζοκαθίσματα και ξεχωριστό μπαρ και χωρίζεται σε δύο επίπεδα με μικρή υψομετρική διαφορά. Το εστιατόριο περιλαμβάνει σαφώς το μαγειρείο και τον αποθηκευτικό του χώρο, τα οποία επικοινωνούν και εξωτερικά θα υπάρχει επικοινωνία με οδό εφοδιασμού. Επίσης, η δημιουργία βιβλιοθήκης ανταποκρίνεται στην έλλειψη αυτής της χρήσης στο Μέτσοβο. Η σημαντικότητά της θα είναι μεγάλη καθώς το Μέτσοβο διαθέτει σημαντική πολιτισμική ιστορία και αρχεία. Ο πληθυσμός είναι μόνιμος στην περιοχή και μπορεί να υποστηρίξει μια τέτοια χρήση. Επίσης, εκεί θα μπορεί να φυλάσσεται και να είναι διαθέσιμο αν ζητηθεί στο κοινό, αρχαιολογικό υλικό που αφορά το ίδρυμα Τοσίτσα και την συνεισφορά των ευεργετών στο Μέτσοβο. Τόσο η λειτουργία της νέας βιβλιοθήκης όσο και του νέου μουσείου μπορεί να συνδεθεί άμεσα με την πινακοθήκη του Ιδρύ-

ματος και το Αρχοντικό Τοσίτσα και να δημιουργηθεί ένα πλέγμα πολιτιστικών χώρων. Ο χώρος είναι αρκετά μεγάλος για να υποστηρίξει μια τέτοιας μορφής χρήση. Το ίδιο κτίριο φιλοξενεί και αίθουσα προβολών. Η χρήση της μπορεί να γίνεται για εκπαιδευτικούς αλλά και ψυχαγωγικούς σκοπούς σε λειτουργία μαζί με τις χρήσεις του διαδραστικού μουσείου και της βιβλιοθήκης. Η αίθουσα των προβολών έχει χωρητικότητα για 108 άτομα. Έτσι ο χώρος θα έχει ζωντάνια όλες τις ώρες της ημέρας. Στα κτίρια αυτά προτείνονται οι εξής εργασίες:

- Ανακατασκευή των παλιών στεγών από μεταλλικά ζευκτά και επίστρωση ασφαλτικών κεραμιδιών, όπως και στο κτίριο του πριστηρίου.
- Αντικατάσταση παλιών ξύλινων κουφωμάτων με νέα μεταλλικά.
- Δημιουργία νέων ανοιγμάτων στην ανατολική όψη του κτιρίου. Οι διαστάσεις τους θα ακολουθούν την τυπολογία των υφιστάμενων, δηλαδή 1,20m x 1,30m. Το νέο εστιατόριο χωροθετείται εκμεταλλευόμενο τις οπτικές φυγές στην απέναντι πλαγιά του βουνού.
- Κατασκευή νέων τοιχοποιιών εσωτερικά των κτιρίων για τη δημιουργία χωρισμάτων ώστε να εξυπηρετούνται οι νέες χρήσεις.
- Κατασκευή υπερυψωμένου χώρου (πατάρι) με πρόσβαση από κυκλική σκάλα, ο οποίος θα φιλοξενεί το παιδικό τμήμα της βιβλιοθήκης, χώρο συσκέψεων, γραφεία και αποθήκες.

Τρισδιάστατη απεικόνιση πρότασης στο χώρο των παλιών αποθηκών

- Κατασκευή μικρής ράμπας εσωτερικά του κτιρίου για να καλυφθεί η υψομετρική διαφορά των χώρων και να ενοποιηθούν. Έτσι, κάποιος επισκέπτης στην βιβλιοθήκη μπορεί να χρησιμοποιήσει το μπαρ για ένα ρόφημα.
- Χωροθέτηση των χώρων υγιεινής ανάμεσα στο εστιατόριο και την βιβλιοθήκη ώστε να είναι κοινοί και για τις δύο χρήσεις. Έτσι, προκύπτει ανάμεσά τους ένας χώρος εκτόνωσης.

Περιβάλλον χώρος μεταξύ των δύο κτιρίων. Στον περιβάλλοντα χώρο των δύο κτιρίων προτείνεται να απομακρυνθούν κατασκευές, οι οποίες διασπούν την μορφολογική ενότητα του χώρου, όπως κάποιες ξύλινες κατασκευές. Μεταξύ του παλιού ξυλουργείου και των αποθηκών προτείνεται να δημιουργηθεί ένας μεταβατικός χώρος για την μεταξύ τους σύνδεση. Ο υπαίθριος αυτός χώρος προτείνεται να φιλοξενεί ένθεση γλυπτών. Στόχος είναι η ενοποίηση των δύο κτιρίων, ώστε η κίνηση να αποτελεί συνέχεια του εσωτερικού χώρου με τον εξωτερικό, γεγονός το οποίο αυξάνει τη λειτουργικότητα του χώρου και τον καθιστά περισσότερο ελκυστικό προς επίσκεψη. Στον χώρο αυτό προτείνονται οι εξής εργασίες:

- Λιθόστρωση υπαίθριου χώρου με κυβόλιθους οι οποίοι θα διαχωρίζονται είτε σχηματικά είτε χρωματικά ώστε να προδιαθέτουν την πορεία της κίνησης στο χώρο.
- Κατασκευή παιδικής χαράς μιας και ο χώρος θα προσελκύσει αρκετά την παιδική ηλικία. Οι μικροί επισκέπτες θα απολαμβάνουν το παιχνίδι τους μετά από την επίσκεψή τους στο μουσείο ή την βιβλιοθήκη.
- Εξοπλισμός του χώρου με ξύλινα παγκάκια.

Τρισδιάστατη απεικόνιση περιβάλλοντος χώρου μεταξύ των δύο κτιρίων όπου θα λαμβάνει χώρα η υπαίθρια έκθεση

- Διαμόρφωση με δενδροφυτεύσεις για σκίαση και αισθητική αναβάθμιση του χώρου.

Διαμόρφωση του χώρου προτείνεται και στον περιβάλλοντα χώρο στην είσοδο του μουσείου:

- Λιθοστρώσεις με κυβόλιθους στο δάπεδο του χώρου. Η λογική της τοποθέτησής τους θα δηλώνει την χρήση και την πορεία της κίνησης. Για το χώρο του οποίου η χρήση απευθύνεται μόνο σε πεζούς οι κυβόλιθοι θα διαθέτουν χώμα και πρασινάδα ανάμεσά τους. Ενώ αντίθετα όπου θα κυκλοφορεί όχημα ανάμεσα στους κυβόλιθους θα έχει έγχυτη τσιμεντοκονία.
- Επίπλωση με ξύλινα παγκάκια και ένα στεγασμένο κιόσκι. Γραμμικά τοποθετημένα τονίζουν την κίνηση προς το μουσείο.
- Κατασκευή πέτρινης βρύσης και μικρού σιντριβανιού. Το νερό κάνει αισθητή την παρουσία του και γαληνεύει τον επισκέπτη.

Τρισδιάστατη απεικόνιση στάσης για τους επισκέπτες του Μετσόβου

Τρισδιάστατη απεικόνιση του νέου διαδραστικού μουσείου

Οι προτεινόμενες επεμβάσεις επιδιώκεται να είναι συμβατές με το παραδοσιακό δομημένο περιβάλλον του Μετσόβου και να εντάσσονται αρμονικά στη μορφολογία του φυσικού τοπίου. Η υπάρχουσα βλάστηση διατηρείται και ενισχύεται με νέες δενδροφυτεύσεις. Η επιλογή του είδους των φυτών γίνεται με βάση τα τοπικά ενδημικά είδη της περιοχής. Ο σχεδιασμός υπακούει στην ανθρώπινη κλίμακα. Η οικειοποίηση του δημόσιου χώρου από το χρήστη είναι το βασικό ζητούμενο της πρότασης και υποστηρίζεται από τα χρησιμοποιούμενα υλικά κατασκευής. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκαν φυσικά υλικά, όπως ο κυβόλιθος από φυσική πέτρα για τις δαπεδοστρώσεις των μονοπατιών. Σε επιφάνειες όπου κινούνται μόνο πεζοί επιλέγεται ο κυβόλιθος να έχει διάκενα για την ανάπτυξη ποώδους βλάστησης. Το δάπεδο είναι υδατοπερατό και η οπτική αίσθηση εναρμονίζεται με το φυσικό περιβάλλον. Στα δάπεδα όπου κινούνται οχήματα απαιτούνται υψηλότερες αντοχές. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε να υπάρχει τσιμεντοκονία ανάμεσα στους κυβόλιθους. Όπου είναι δυνατό και κυρίως σε κατασκευές όπως κιόσκια, παγκάκια και άλλα έπιπλα του χώρου επιλέγεται ως υλικό το ξύλο. Για την επιστροφή των στεγών προτείνονται ασφατικά κεραμίδια, τα οποία είναι πιο οικονομικά ανθεκτικά σε έντονες καιρικές συνθήκες και αισθητικά πλησιάζουν περισσότερο την παραδοσιακή σχιστόπλακα της περιοχής σε σχέση με τα κόκκινα κεραμίδια. Ο σχεδιασμός στηρίζεται στη μορφολογική λιτότητα, στον σεβασμό στον άνθρωπο και τις ανάγκες του και στο σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον.

Η πρόταση επανασχεδιασμού της εισόδου του Μετσόβου επιδιώκεται να αποτελέσει ένα νέο τοπόσημο για τον οικισμό. Ο χώρος που τώρα είναι ανενεργός και εγκαταλελειμμένος συνδέεται πλέον με το πολιτισμικό παρελθόν του τόπου και ζωντανεύει ξανά. Παράλληλα, δίδεται στους κατοίκους και τους επισκέπτες του οικισμού προς χρήση ικανοποιώντας βασικές λειτουργικές ανάγκες του οικισμού.

Οικονομική αποτίμηση της πρότασης

Κατά τον σχεδιασμό, καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η οικονομική αποτίμηση των προτάσεων. Η κοστολόγηση των παρεμβάσεων αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ολοκληρωμένης πρότασης για τον χώρο το οποίο θα επιφέρει και την τεκμηρίωσή της. Η θέση των οικονομικών όρων αποτελεί σημαντικό παράγοντα καθώς έχει αποδειχθεί ότι η αναποτελεσματικότητα της προστασίας και ανάδειξης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς οφείλεται στο οικονομικό κόστος.

Παράλληλα με την αρχιτεκτονική μελέτη για την περιοχή, πραγματοποιήθηκε αναλυτικός προσδιορισμός του

κόστους για κάθε παρέμβαση στο χώρο, χρησιμοποιώντας τα Αναλυτικά Τιμολόγια Οικοδομικών Εργασιών (Α.Τ.Ο.Ε.) από τη Γενική Γραμματεία Δημοσίων Έργων. Η χρήση των Τιμολογίων κρίθηκε επιβεβλημένη για τον αντικειμενικό προσδιορισμό του κόστους.

Για κάθε πρόταση ανάπλασης, απαραίτητη θεωρήθηκε η καταρχήν αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης στην περιοχή. Σε συνδυασμό με τα αρχιτεκτονικά σχέδια της πρότασης λήφθηκαν τα μετρητικά δεδομένα. Η αρχιτεκτονική πρόταση όφειλε να είναι ολοκληρωμένη μελέτη εφαρμογής με τις κατασκευαστικές λεπτομέρειες και την επιλογή των κατάλληλων υλικών για τις κατασκευές.

Σε κάθε εργασία αντιστοιχεί άρθρο στον ΑΤΟΕ του οποίου γίνεται η αναζήτηση. Οι εργασίες αντιστοιχιζόμενες με τα μετρητικά δεδομένα που έχουν ληφθεί δίνουν το κόστος της κατασκευής των προτάσεων. Οι εργασίες κατανέμονται σε κατηγορίες που αφορούν:

▪ χωματοουργικά	▪ κατασκευές ξύλινες
▪ καθαιρέσεις	ή μεταλλικές
▪ σκυροδέματα	▪ πρασίνου
▪ επενδύσεις όψεων	▪ τοιχοποιίες
▪ επιστρώσεις	▪ επιχρίσματα
δαπέδων	

Στην παρούσα μελέτη έχει υπολογιστεί αναλυτικά το κόστος που αφορά στις εργασίες στον περιβάλλοντα χώρο της περιοχής μελέτης και παρατίθεται στο παράρτημα. Η περιοχή έχει χωριστεί σε υποπεριοχές για μεγαλύτερη ευκολία στον υπολογισμό. Όσον αφορά τις κτιριακές εγκαταστάσεις μπορεί να ληφθεί ένας μέσος όρος κόστους ανά τ.μ.

Από την συνολική αποτίμηση της κοστολόγησης προκύπτει ότι για την ανάπλαση του περιβάλλοντα χώρου της περιοχής μελέτης, έκτασης 18.000 τ.μ. αντιστοιχούν 881.670 ευρώ. Συμπερασματικά λοιπόν, δεν πρόκειται για απαγορευτικό κόστος, καταρρίπτοντας μύθους περί ακριβών αρχιτεκτονικών αναπλάσεων δημοσίων χώρων. Σωστά σχεδιασμένες προτάσεις, στοχευόμενες, εφαρμόσιμες, στη λογική της λιτότητας και της επανάχρησης έχουν την ικανότητα να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο του δημοσίου χώρου, ενώ η λογικής της επανάχρησης κτιρίων συντάσσεται υπέρ μιας οικολογικής αντίληψης για το δομημένο περιβάλλον. Πόσο μάλλον όταν οι χώροι αυτοί αποδίδονται για δημόσια χρήση ώστε να καλύψουν τις εκάστοτε ανθρώπινες ανάγκες.

Αντί επιλόγου

«Όποιος δεν αισθάνεται την ωραιότητα μιας ξύλινης παράγκας, όπως υπάρχουν χιλιάδες σκορπισμένες σε όλη την ελληνική γη, εκείνος είναι ανίκανος να καταλάβει και να θαυμάσει τον Παρθενώνα.»

N. Χατζηκυριακός-Γκίκας 1937

Στις μέρες μας, η αρχιτεκτονική έκφραση βρίσκεται σε σύγχυση. Έχουμε δυστυχώς εθιστεί σε πλασματικές εικόνες χάνοντας την ουσία των πραγμάτων. Το γεγονός αυτό δεν πρέπει να μας ξαφνιάζει καθώς ζούμε σε μια εποχή παρακμής, σεβασμός στο παρελθόν, εμπλοκή μικροπολιτικών και οικονομικών συμφερόντων και όλα αυτά αντανακλούνται και στην άρθρωση του χώρου. Η αρχιτεκτονική έκφραση σήμερα έχει θαμπωθεί από τις αποδημητικές τάσεις και τον εύκολο εντυπωσιασμό.

*«Οι ανοιχτοί ορίζοντες, οι δυσκολίες της επιβίωσης, της αέναης προσπάθειας ικανοποίησης μόνο των απολύτως πραγματικών αναγκών τους και της πάλης με τα ακραία φυσικά φαινόμενα, καθώς και η ευρηματική αντιμετώπιση των φυσικών κινδύνων και καταστροφών, σφυρηλάτησαν λιτούς και υπερήφανους χαρακτήρες, ελεύθερα πνεύματα και ανυπότακτες συνειδήσεις, γέννησαν πολιτισμούς, συγκρότησαν τους όρους ανάπτυξης πρωτότυπης γνώσης, κατάλληλης τεχνολογίας και αυτόχθονης σοφίας, αλλά και έθρεψαν μύθους, θρύλους, πεποιθήσεις και δοξασίες μιας ιδιαίτερης σχέσης των κατοίκων τους με το υπερφυσικό και το θείο».*⁸ Στο παρελθόν οι ορεινές περιοχές είχαν το πλεονέκτημα να λειτουργούν καταλυτικά ώστε ο άνθρωπος να αισθάνεται ασφαλής, ενεργός, και άρρητο μέλος της κοινωνίας και του φυσικού περιβάλλοντος. Με την γρήγορη όμως μετεξέλιξη του ορεινού χώρου από το πρώτο μισό του 20ου αιώνα παρουσιάστηκαν αρκετά παραδείγματα δραματικής υποβάθμισης και απώλειας των παραδοσιακών χαρακτηριστικών λόγω της άλωσης τους από το σύγχρονο "life style". Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν βιώνει τον εαυτό του ως μέρος της φύσης, αλλά τίθεται απέναντί της ως μια εξωτερική δύναμη που είναι προορισμένη να την κατακτήσει και να κυριαρχήσει πάνω της. Αν ο άνθρωπος κερδίσει αυτή τη μάχη με τη φύση, θα χάσει τα πάντα. Το φυσικό περιβάλλον,

⁸ Ρόκος Δ., 2004

αποτελεί ένα αναντικατάστατο και πολύ μεγαλύτερο, από αυτό που μπορούμε να σκεφτούμε, κεφάλαιο χωρίς το οποίο ο άνθρωπος δεν μπορεί να κάνει τίποτα.

Ο οικισμός του Μετσόβου ανήκει στους χαρακτηρισμένους παραδοσιακούς οικισμούς στη χώρα μας, με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική σημασία για την παράδοσή μας, η οποία του προσδίδει τον ξεχωριστό του χαρακτήρα. Μεγάλο ωστόσο τμήμα του οικισμού έχει απολέσει τα χαρακτηριστικά της τοπικής αρχιτεκτονικής, κυρίως λόγω της έλλειψης αντίστοιχου οράματος και σχεδιασμού για την περιοχή. Λόγω αρκετών ανόμοιων αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών που επισημαίνονται στο χώρο η φυσιογνωμική ενότητα του οικισμού έχει διασπαστεί. Η τάση για παγκοσμιοποίηση που παρατηρείται, επεκτείνεται αφανίζοντας ιδιαίτερους πολιτισμούς. Η μεταχείριση του τοπίου ως τουριστικού πόρου και κερδοσκοπικής εκμετάλλευσης οδηγεί σε τοπία ξένα που δεν διατηρούν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία τους. Οι παραδοσιακοί οικισμοί αντιμετωπίζονται ως τόποι κατανάλωσης. *«Θέλουμε να κρατήσουμε ανέπαφη την «καρτ-ποστάλ». Ελάχιστα μας ενδιαφέρει η ζωή που συντελείται μέσα σε αυτούς»⁹*

⁹ Τάσης Παπαιωάννου: www.enet.gr

Ένας από τους πιο σημαντικούς περιοριστικούς παράγοντες στις προσπάθειες βελτίωσης της ανθρώπινης κοινωνίας είναι η αδυναμία μας να καταλάβουμε τη σημασία των ιστορικών και κοινωνικών δυνάμεων και σε ποιο βαθμό αυτές επηρέασαν τη σκέψη μας, τις αξίες μας και/ή τη συμπεριφορά μας. Η επίτευξη μέσω της παιδείας της δυνατότητας να αντιληφθούμε και ως εκ τούτου να διαφυλάξουμε το πολιτισμικό μας περιβάλλον μας αποτελεί πρωταρχική ανάγκη. Η προσέγγιση της άγνωστης ομορφιάς του φυσικού και πολιτισμικού τοπίου των ορεινών περιοχών, ευαισθητοποίηση.

Όσον αφορά τα μέτρα που λαμβάνονται σήμερα για την προστασία της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του ορεινού οικισμού, θα πρέπει να υπακούουν σε μια ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του ευρύτερου πολιτισμικού του περιβάλλοντος. Οι αρχές του σχεδιασμού πρέπει να αφουγκραστούν μέσα από τα διδάγματα του παρελθόντος και τη λαϊκή σοφία, δηλαδή από την πολιτισμική μας κληρονομιά. Στην παρούσα μελέτη, η είσοδος στον οικισμό αποτελεί αλληλένδετο κομμάτι με τον παραδοσιακό του πυρήνα. Μέσα από την πρόταση στοχεύεται να παρουσιαστεί σαν ένα ενιαίο σύνολο και να ανακτηθεί η χαμένη φυσιογνωμία του οικισμού. Όπως αποδείχθηκε, λύσεις μπορούν να προκύψουν με απλές στρατηγικές. Μέσα από την πρόταση επιχειρείται η σύνθεση των ανθρωπογενών και φυσικών στοιχείων του περιβάλλοντος. Με την αποπεράτωση της παρούσας εργασίας, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι υπάρχουν τακτικές ώστε το σύγχρονο δομημένο περιβάλλον να μην επιβαρύνει βάνουσα το αρχέγονο παραδοσιακό αλλά να συνυπάρχει ισορροπημένα και με σεβασμό μαζί του. Η αρχή της οικονομίας, η οποία εφαρμόζεται στην πρόταση αναδεικνύεται μέσα από λύσεις όπως η επανάχρηση εγκαταλειμμένων χώρων, η ορθή εκμετάλλευση του φυσικού ανάγλυφου της περιοχής, η χρήση τοπικών υλικών δόμησης, η διαχείριση της υπάρχουσας βλάστησης, κ.α. Έτσι, με χαμηλό οικονομικό κόστος προτείνεται μια εξυγιασμένη εικόνα στην είσοδο του οικισμού.

Χρειάζεται να βρεθεί ισορροπία μεταξύ των πιέσεων της ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος των ορεινών περιοχών. Η συζήτηση για ολοκληρωμένα σχέδια αξιοποίησης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς είναι αρκετά επίκαιρη τα τελευταία χρόνια. Οφείλουμε να συνειδητοποιήσουμε πως η πολιτισμική μας κληρονομιά κατέχει έναν πολυδιάστατο ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία κάθε τόπου και θέτει νέους στόχους.

Η παραδοσιακή μας αρχιτεκτονική αποτελεί το αποτύπωμά μας στο χρόνο και ένα αξιόλογο πολιτισμικό κεφάλαιο. Τα αποτυπώματα αυτά χρήζουν προστασία, συντήρηση, ανάδειξη και σωστή διαχείριση προκειμένου να μην χαθούμε μέσα στη σύγχρονη κοινωνία σαν σταγόνες στον ωκεανό.

Ερευνητικές πηγές

- Αδαμάκης Κ., «*Τα βιομηχανικά κτήρια του Βόλου. Αρχιτεκτονική καταγωγή και πολεοδομικός ρόλος*», Διδακτορική διατριβή
- Apostolakis A. and Jaffy S. 2005, «*A Choice Modeling Application for Greek Heritage Attraction*. Journal of Travel Reaching», Vol. 43, p.309-318
- Αρχείο Δήμου Μετσόβου
- Βλαστός Θ. 1995, «*Προτάσεις αναπλάσεων του οδικού περιβάλλοντος στο Μέτσοβο*», 1ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π., «*Το Ε.Μ.Π. για το Μέτσοβο. Επιστρέφοντας ένα μέρος του Χρέους*», Συνεδριακό Κέντρο Μετσόβου, 5-7 Μαΐου
- Βερτόδουλου Απόστολου, 1995. *Ήπειρος. Πολιτιστική Κληρονομιά και Φύση*, Εκδόσεις Δωδώνη, Γιάννινα
- Γεροντέλη Α., Δολόγλου Α., Δοντά Α., Γιαννακοπούλου Στ., Γαλανού Ε., Ρόκος Δ., 2010 «*Συγκρότηση βάσης δεδομένων για τους τοπικούς πολιτισμούς των ορεινών περιοχών της Ελλάδας και την αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτησή τους με το φυσικό ορεινό περιβάλλον*» 6ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «*Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών*» Μέτσοβο, 16-19 Σεπτεμβρίου
- ΓΕΩΤΡΟΠΙΟ, *Ήπειρος. Απόδραση στο Βλαχοζάγορο*. Τεύχος 258, σελ. 18. Ένθετο εφημ. Ελευθεροτυπία
- Δασούλας Φ., 2007. «*Η εφαρμογή της υδροκίνησης στην ξυλουργική βιοτεχνία της Πίνδου. Το παρελθόν της βιοτεχνίας και μια πρόταση μουσειακής ανάδειξης*», 5ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «*Παιδεία, έρευνα, τεχνολογία. Από το χθες στο αύριο*», Μέτσοβο, 27-30 Σεπτεμβρίου
- Δήμος Μετσόβου: www.mtsovo.gr
- Διαμαντοπούλου Αν., 1995. «*Η αρχιτεκτονική των αρχοντικών της Ηπειρωτικής Ελλάδας*» (18ου - αρχών 19ου αι.). Αθήνα
- Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS): www.icomos.org
- Derruau M., 1987. «*Ανθρωπογεωγραφία*», μετάφραση Γ. Πρεβελάκης. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα
- «*Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική*», επιμ. Δ. Φιλιππίδης, Ήπειρος-Θεσσαλία, τόμος 6, εκδ, Μέλισσα, Αθήνα, 1995
- European Environment Agency, "*Europe's ecological backbone: recognising the true value of our mountains*", EEA report, No 6/2010
- Ives, J.D., Messerli, B. & Spiess, E. 1997. Mountains of the world: a global priority. In B. Messerli & J.D. Ives, eds. *Mountains of the world: a global priority*, p. 1-15. New York, USA and Carnforth, UK, Parthenon Publishing Group

- *Ήπειρος, ΖΑΓΟΡΙ, Ιωάννινα, Μέτσοβο, Κόνιτσα*. ειδική εκδ. εφημ. ΤΑ ΝΕΑ, Ανακαλύψτε την Ελλάδα, Νοέμβριος 2006.
- Καλιαμπάκος Δ., Κατσουλάκος Ν., Γιαννακοπούλου Σ., 2010. «*Εισαγωγή στο περιβάλλον και την κοινωνία των ορεινών περιοχών*». Πανεπιστημιακές Σημειώσεις του Δ.Π.Μ.Σ. Περιβάλλον και Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών Ε.Μ.Π.
- Λάββας Γ. «*Εξαφανίζουμε τον εαυτό μας καταστρέφοντας τα μνημεία*. Η Καθημερινή, 22-23 και 24/3/1981^α
- Μερακλής Μ., 1984. «*Ελληνική Λαογραφία, Α΄ Κοινωνική Συγκρότηση*», Αθήνα
- Μιχαηλίδου, Ε. και Ρόκος, Δ., «*Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Βάσης Δεδομένων Μελετών και Ερευνών για Τοπικούς Ευρωπαϊκούς Πολιτισμούς. Μια πρώτη εφαρμογή στην Ήπειρο*», 7ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «*Προβλήματα Σοσιαλισμού*» με θέμα «*Το Πρόβλημα του Πολιτισμού στο Σύγχρονο Κόσμο*», Χανιά, 20-21 Αυγούστου 2003
- Μιχελής Π. Α., 1977. «*Το ελληνικό λαϊκό σπίτι*», εκδ. ΕΜΠ
- Μουτσόπουλος Ν., 1993. «*Παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Μακεδονίας. 15ος - 19ος αιώνας*», Σαρακατσάνικες καλύβες, εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη
- Μπασιούκα Αφρ., 2011 «*Δημογραφική ταυτότητα των ορεινών περιοχών της Ελλάδας*», σελ.202
- Νιτσιάκος Βασ., 1994. «*Οι ορεινές κοινότητες της Βόρειας Πίνδου. Στον απόηχο της μακράς διάρκειας*», εκδ. Πλέθρον. Σειρά Λαϊκός πολιτισμός/ τοπικές κοινωνίες, Αθήνα
- Νιτσιάκος Βασ., 1993. «*Παραδοσιακές κοινωνικές δομές*», Οδυσσέας, Αθήνα
- Ρόκος, Δ. 2003. «*Από τη «βιώσιμη» ή «αιεφόρο» στην αξιοβίωτη ολοκληρωμένη ανάπτυξη*», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα
- Ρόκος Δ., 2004. «*Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και πράξη*», 3^ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «*Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη*», Ρόκος Δ. (επιμ.), Συνεδριακό Κέντρο Μετσόβου, 7-10 Ιουνίου 2001, σελ. 79-140
- Ρόκος, Δ., 2007, «*Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Ηπείρου. Προβλήματα, Δυνατότητες και Περιορισμοί*», στο 4ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. «*Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Ηπείρου*», Συνεδριακό Κέντρο Μετσόβου, 23-26 Σεπτεμβρίου 2004, Επιστημονική Επιμέλεια Καθ. Δ. Ρόκος, Εκδοτικός Οίκος Α.Α Λιβάνη, Αθήνα
- Ρόκου Β., 2009. «*Οι κοινωνίες του Ορεινού Χώρου και οι Επιστήμες του Ανθρώπου. Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις*», Μέτσοβο
- Rizzo J., Throsby D., 2006. *Cultural Heritage: economic analysis and public policy, Handbook of the Economics of Art and Culture*, Volume, Copyright Elsevier B.V.
- Τζελέπης Π., 1997. «*Λαϊκή Ελληνική Αρχιτεκτονική*», Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα
- Τολίδης Κ., Γιαννακοπούλου Στ., Δαμίγος Δ., «*Εκτίμηση της Προθυμίας Πληρωμής των Κατοίκων του Μετσόβου για τη Διατήρηση της Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής του Οικισμού*» 6^ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του

ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. *"Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών"* Μέτσοβο, 16-19 Σεπτεμβρίου 2010

- Χαρίσης Β., 1995. *"Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική"*, Τόμος έκτος, Θεσσαλία - Ήπειρος, Μέτσοβο, σελ. 161 - 224, εκδ. Μέλισσα
- Χαρίσης Β., 1979. *"Ζαγοροχώρια"*, εκδ. Γενική Διεύθυνση Οικισμού Υπουργείου Δημοσίων Έργων, Αθήνα
- Χρηστίδης Βυρ., 2004. *"Η αρχιτεκτονική του κεντρικού Ζαγορίου. Το παράδειγμα του Κουκουλιού"*. Τόμοι Α και Β. Εκδ. Ριζάρειον Ίδρυμα, Αθήνα
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: www.unesco.org
- UNESCO Convention for the protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972, UNESCO Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage, 2003
- Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής: www.ypeka.gr
- Ημερίσια on line
<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=13816&subid=2&pubid=111353159>
- www.icomos.org το 1976 για τη Χάρτα Πολιτιστικού Τουρισμού

Παράρτημα

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα	Πηγή
εξωφύλλου	Χαρίσης Β., 1995
1	http://arka.easy2book.eu/el_GR/c/sight
2	http://7gym-laris.lar.sch.gr
3	Χαρίσης Β., 1995
4	http://www.ticcih.gr
5	http://www.tanea.gr
6	Βερτόπουλου απόστολου, 1995
7	http://www.tanea.gr
8	http://trainstorming.blogspot.com
9	http://www.argo.in.gr
10	Γ. Κίζη «Το Μεγάλο Αρσενάλι»
11	Φωτογραφία: Νίτσα Συνίκη-Παπακώστα, "Πέτρινα Γεφύρια", Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα, 20
12	http://www.metsovo.gr
13	http://www.arkametsovo.gr
14	http://www.altergreece.gr/zagorokhoria.html
15	http://www.travelstyle.gr
16	http://www.orthphoto.net
17	http://6dim-ioann.ioa.sch.gr
18	Συλλογή Ευάγγελου Αβέρωφ
19	http://epeirus.blogspot.com
20	http://epeirus.blogspot.com
21	http://cultureportalweb.uoi.gr
22	http://cultureportalweb.uoi.gr
23	http://www.lastoffertravel.gr
24	http://www.panoramio.com
25	http://www.panoramio.com
26	http://www.ipirotikos.gr
27	http://www.flirck.com
28	http://anemo-milos.blogspot.com
29	http://www.metsovo.gr
30	Προσωπικό αρχείο
31	http://www.costabalafas.gr
32	http://www.costabalafas.gr
33	http://www.costabalafas.gr
34	http://www.ethnos.gr
35	http://www.newwinesofgreece.com
36	http://www.ethnos.gr
37	http://www.ktimatologio.gr
38	Προσωπικό αρχείο
39	Προσωπικό αρχείο
40	Προσωπικό αρχείο
41	http://www.costabalafas.gr

42	http://www.costabalafas.gr
43	http://www.costabalafas.gr
44	Προσωπικό αρχείο
45	Προσωπικό αρχείο
46	Προσωπικό αρχείο
47	Προσωπικό αρχείο
48	Προσωπικό αρχείο
49	Προσωπικό αρχείο

Εργασίες ΕπέμβασηςΣυνολική επιφάνεια επέμβασης **18.000 m²****1-Στην περιοχή της εισόδου:**

α/ α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΑΡ. ΤΙΜ.	ΑΤΟΕ ΤΙΜ. ΠΡ. ΑΤΗ	ΜΟΝ.	ΤΙΜΗ ΜΟΝ.	ΠΟΣΟΤΗΤ Α	ΔΑΠΑΝΗ
A. Χωματουργικά, καθαίρεσεις							
1	Γενικές εκσκαφές	1	20.02	m3	4,10	990	4.059
2	Φορτοεκφόρτωση προϊόντων εκσκαφών με μηχ. μέσα	2	20.30 και 20.42	m3	1,45	990	1.435
3	Διακίνηση προϊόντων εκσκαφών και κατεδαφίσεων με διάφορα μέσα	3	20.41	m3/ 100m	2,10	150	331
4	Κοπή τμήματος ασφάλτου	4	Σχ. ΑΤΟΕ 22.20.01	m3	15,00	115	1.725
5	Καθαίρεση μεταλλικών κατασκευών		22.56	kg	0,40	1300	520
6	Καθαίρεση μεμονωμένων στοιχείων κατασκευών από άοπλο σκυρόδεμα με εφαρμογή συνήθων μεθόδων καθαίρεσης	6	22.10.01	m3	66,20	1,90	126
7	Καθαίρεση φέροντος οργανισμού ξύλινης στέγης	7	22.51	m3	66,20	11	728
9	Κατασκευή στρώσεων από θραυστά υλικά (άμμος, 3Α, κ.λ.π.)	9	20.20	m3	21,20	40	848
Σύνολο: 9.772							
B. Σκυροδέματα							
10	Σκυροδέματα μικρών έργων C12/15	10	32.05.03	m3	121,00	103	12.463
11	Σκυροδέματα μικρών έργων C16/20	11	32.05.04	m3	140,00	31	4.340
12	Ξυλότυποι συνήθων χυτών κατασκευών	12	38.03	m2	15,30	376	5755
13	Χαλύβδινοι οπλισμοί σκυροδέματος B500C (S500s)	13	38.20.02	Kg	1,10	2.435	2.679
Σύνολο: 25.238							
Γ. Επενδύσεις, Επιστρώσεις							
14	Πλακόστρωση με κυβόλιθους 10Χ10Χ10εκ. με αρμούς από έγχυτο τσιμεντοκονίαμα	14	Σχ. Πρσ. 1360	m2	35,00	800,00	28.000
Σύνολο: 28.000							
Δ. Κατασκευές ξύλινες ή μεταλλικές							
15	Πινακίδα ενημέρωσης ξύλινη	15		τεμ.	260,00	2	520
Σύνολο: 520							
E. Εργασίες πρασίνου							

17	Γενική μόρφωση επιφάνειας	17	Πρσ. 1410	στρ.	250,00	0,22	55	
18	Άνοιγμα λάκκων 0.50Χ0.50Χ0.50μ.	18	Πρσ. 5111.2	τεμ.	1,50	8	12	
19	Προμήθεια καλλωπιστικού δέντρου Δ4	19	Πρσ. 391.1	τεμ.	44,25	8	354	
20	Πλήρωση νησίδων με φυτική γη σε αστικές περιοχές, χωρίς την προμήθεια υλικού	20	Πρσ. 1620	m3	1,70	4	7	
Σύνολο: 428								
Άθροισμα :								63.958
Ο.Ε. + Γ.Ε. (18%) :								11.512
Σύνολο :								75.470
Απρόβλεπτα (15%) :								11.320
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ :								86.790
Φ.Π.Α. 23 % :								19.962
ΣΥΝΟΛΟ 1 :								106.752

2-Στην περιοχή των παλιών αποθηκών :

α/α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΑΡ. ΤΙΜ .	ΑΤΟΕ ΤΙΜ. ΠΡ. ΑΤΗ	ΜΟΝ.	ΤΙΜΗ ΜΟΝ.	ΠΟΣΟΤΗΤ Α	ΔΑΠΑΝΗ
Α. Χωματοουργικά, καθαυρέσεις							
1	Γενικές εκσκαφές	1	20.02	m3	4,10	1.585	6.498
2	Φορτοεκφόρτωση προϊόντων εκσκαφών με μηχ. μέσα	2	20.30 και 20.42	m3	1,45	1.585	2.298
3	Διακίνηση προϊόντων εκσκαφών και κατεδαφίσεων με διάφορα μέσα	3	20.41	m3/ 100m	2,10	238	500
4	Κατασκευή στρώσεων από θραυστά υλικά (άμμος, 3Α, κ.λ.π.)	4	20.20	m3	21,20	433	9180
Σύνολο: 18.476							
Β. Σκυροδέματα							
5	Σκυροδέματα μικρών έργων C12/15	5	32.05.03	m3	121,00	285	34.485
6	Σκυροδέματα μικρών έργων C16/20	6	32.05.04	m3	140,00	83	11.620
7	Ξυλότυποι συνήθων χυτών κατασκευών	7	38.03	m2	15,30	1.005	15.376
8	Χαλύβδινοι οπλισμοί σκυροδέματος B500C (S500s)	8	38.20.02	kg	1,20	7.727	9.272
Σύνολο: 70.753							
Γ. Τοιχοποιίες, Επιχρίσματα							
9	Λιθοδομή δύο όψεων	9	43.22	m3	153,00	8	1.224
10	Διαμόρφωση όψεων	10	45.01.02	m2	26,50	45	1.192

	λιθοδομών						
Σύνολο: 2.416							
Δ. Επενδύσεις, Επιστρώσεις							
11	Πλακόστρωση με κυβόλιθους 10X10X10εκ.	11	Πρσ. 1360	m2	26,00	541,00	14.066
12	Πλακόστρωση με κυβόλιθους 10X10X10εκ. με αρμούς από έγχυτο τσιμεντοκονίαμα	12	Σχ. Πρσ. 1360	m2	35,00	3.962	138.670
13	Επιστέγαση με σχιστόπλακες παχ. 2εκ.	13	72.15	m2	66,20	46	3.045
Σύνολο: 155.781							
Ε. Κατασκευές ξύλινες, μεταλλικές & άλλες							
14	Στέγη ξύλινη για επιστέγαση με σχιστόπλακες (άνοιγμα από 6-12μ.)	14	52.66.02	m2	53,00	47	2.491
15	Ξύλινος κάδος απορριμμάτων	15	Σχ. 5610	τεμ.	20,00	3	60
16	Πινακίδα ενημέρωσης ξύλινη	16		τεμ.	1.341	2	2.682
17	Παγκάκια ξύλινα	17	Σχ. ΑΤΟΕ 5213	τεμ.	200,00	4	800
18	Βρύση	18		τεμ.	500,00	1	500
Σύνολο: 6.533							
ΣΤ. Εργασίες πρασίνου							
19	Γενική μόρφωση επιφάνειας	19	Πρσ. 1410	στρ.	250,00	3	750
20	Άνοιγμα λάκκων 0.50X0.50X0.50μ.	20	Πρσ. 5111.2	τεμ.	1,50	25	38
21	Προμήθεια καλλωπιστικού δέντρου Δ4	21	Πρσ. 391.1	τεμ.	44,25	25	1.106
Σύνολο: 1.894							

Άθροισμα :	255.853
Ο.Ε. + Γ.Ε. (18%) :	46.053
Σύνολο :	301.906
Απρόβλεπτα (15%) :	45.285
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ :	347.191
Φ.Π.Α. 23 % :	79.854
ΣΥΝΟΛΟ 2 :	427.045

3-Χώρος μεταξύ αποθηκών και ξυλουργείου:

α/α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΑΡ. ΤΙΜ .	ΑΤΟΕ ΤΙΜ. ΠΡ. ΑΤΗΕ	ΜΟΝ.	ΤΙΜΗ ΜΟΝ.	ΠΟΣΟΤΗΤ Α	ΔΑΠΑΝΗ
Α. Χωματοουργικά, καθαυρέσεις							
1	Γενικές εκσκαφές	1	20.02	m3	4,10	431	1.771
2	Φορτοεκφόρτωση προϊόντων εκσκαφών με μηχ. μέσα	2	20.30 και 20.42	m3	1,45	431	624

3	Διακίνηση προϊόντων εκσκαφών και κατεδαφίσεων με διάφορα μέσα	3	20.41	m3/100m	2,10	64	135
4	Κατασκευή στρώσεων από θραυστά υλικά (άμμος, 3Α, κ.λ.π.)	4	20.20	m3	21,20	67	1.432

Σύνολο: 3.962**Β. Σκυροδέματα**

5	Σκυροδέματα μικρών έργων C12/15	5	32.05.03	m3	121,00	71	8.591
6	Σκυροδέματα μικρών έργων C16/20	6	32.05.04	m3	140,00	102	14.280
7	Ξυλότυποι συνήθων χυτών κατασκευών	7	38.03	m2	15,30	1.128	17.258
8	Χαλύβδινοι οπλισμοί σκυροδέματος B500C (S500s)	8	38.20.02	kg	1,20	1.349	1.619

Σύνολο: 41.748**Γ. Επενδύσεις, Επιστρώσεις**

9	Πλακόστρωση με κυβόλιθους 10Χ10Χ10εκ.	9	Πρσ. 1360	m2	26,00	320	8.320
10	Πλακόστρωση με κυβόλιθους 10Χ10Χ10εκ. με αρμούς από έγχυτο τσιμεντοκονίαμα	10	Σχ. Πρσ. 1360	m2	35,00	710	24.850
11	Δάπεδο ασφαλείας στον παιδότοπο, κωδ:10-2030807 POLYGRASS, φυσικό πράσινο	11		m2	44,00	56	2.464

Σύνολο: 35.634**Δ. Κατασκευές ξύλινες ή μεταλλικές**

12	Ξύλινος κάδος απορριμμάτων	12	Σχ. 5610	τεμ.	20,00	2	40
13	Παγκάκια ξύλινα	13	Σχ. ΑΤΟΕ 5213	τεμ.	200,00	4	800
14	Εξοπλισμός παιδότοπου "Altalena Doria Classic" κωδ:011050, eurosport	14		τεμ.	1.750	1	1.750

Σύνολο: 2.590**Ε. Εργασίες πρασίνου**

15	Άνοιγμα λάκκων 0.50Χ0.50Χ0.50μ.	15	Πρσ. 5111.2	τεμ.	1,50	18	27
16	Προμήθεια καλλωπιστικού δέντρου Δ4	16	Πρσ. 391.1	τεμ.	44,25	18	796

Σύνολο: 823

Άθροισμα :	84.757
Ο.Ε. + Γ.Ε. (18%) :	15.256
Σύνολο :	100.013
Απρόβλεπτα (15%) :	15.001
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ :	115.014

Φ.Π.Α. 23% :	26.453
ΣΥΝΟΛΟ 3 :	141.467

4-Χώρος ξυλουργείου και χώρος στάθμευσης

α/α	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΑΡ. ΤΙΜ .	ΑΤΟΕ ΤΙΜ. ΠΡ. ΑΤΗΕ	ΜΟΝ.	ΤΙΜΗ ΜΟΝ.	ΠΟΣΟΤΗΤ Α	ΔΑΠΑΝΗ
A. Χωματοουργικά, καθαιρέσεις							
1	Γενικές εκσκαφές	1	20.02	m3	4,10	740	3.034
2	Φορτοεκφόρτωση προϊόντων εκσκαφών με μηχ. μέσα	2	20.30 και 20.42	m3	1,45	740	1.073
3	Διακίνηση προϊόντων εκσκαφών & κατεδαφίσεων με διάφορα μέσα	3	20.41	m3/100m	2,10	111	233
4	Κατασκευή στρώσεων από θραυστά υλικά (άμμος, 3Α, κ.λ.π.)	4	20.20	m3	21,20	87	1.857
5	Αποξήλωση ξύλινων δαπέδων ή επενδύσεων	5	22.50	m2	5,30	237	1.256
Σύνολο: 7.453							
B. Σκυροδέματα							
6	Σκυροδέματα μικρών έργων C12/15	6	32.05.03	m3	121,00	181	21.901
7	Σκυροδέματα μικρών έργων C16/20	7	32.05.04	m3	140,00	70	9.800
8	Ξυλότυποι συνήθων χυτών κατασκευών	8	38.03	m2	15,30	1.012	15.483
9	Χαλύβδινοι οπλισμοί σκυροδέματος B500C (S500s)	9	38.20.02	kg	1,20	3.445	4.134
Σύνολο: 51.318							
Γ. Τοιχοποιίες, Επιχρίσματα							
10	Λιθοδομή δύο όψεων	10	43.22	m3	153,00	8	1.224
11	Διαμόρφωση όψεων λιθοδομών	11	45.01.02	m2	26,50	44	1.166
Σύνολο: 2.390							
Δ. Επενδύσεις, Επιστρώσεις							
12	Πλακόστρωση με κυβόλιθους 10X10X10εκ.	12	Πρσ. 1360	m2	26,00	1.813	47.138
13	Πλακόστρωση με κυβόλιθους 10X10X10εκ. με αρμούς από έγχυτο τσιμεντοκονίαμα	13	Σχ. Πρσ. 1360	m2	35,00	36	1.260
14	Επιστέγαση με σχιστόπλακες παχ. 2εκ.	14	72.15	m2	66,20	46	3.045
Σύνολο: 51.443							
Ε. Κατασκευές ξύλινες ή μεταλλικές							
15	Στέγη ξύλινη για επιστέγαση με σχιστόπλακες (άνοιγμα από 6-12μ.)	15	52.66.02	m2	53,00	46	2.438
16	Ξύλινος κάδος	16	Σχ. 5610	τεμ.	20,00	4	80

	απορριμμάτων							
17	Παγκάκια ξύλινα	17	Σχ. ΑΤΟΕ 5213	τεμ.	200,00	11	2.200	
18	Ξύλινο κιόσκι	18		τεμ.	2.000,00	1	2.000	
19	Βρύση	19		τεμ.	500,00	1	500	
20	Πινακίδα ενημέρωσης ξύλινη	20		τεμ.	1.341,60	2	2.683	
Σύνολο: 9.901								
ΣΤ. Εργασίες πρασίνου								
21	Γενική μόρφωση επιφάνειας	21	Πρσ. 1410	στρ.	250,00	61	15	
22	Άνοιγμα λάκκων 0.50Χ0.50Χ0.50μ.	22	Πρσ. 5111.2	τεμ.	1,50	25	37	
23	Προμήθεια καλλωπιστικού δέντρου Δ4	23	Πρσ. 391.1	τεμ.	44,25	25	1.106	
Σύνολο: 1.158								

	Άθροισμα :	123.663
	Ο.Ε. + Γ.Ε. (18%) :	22.259
	Σύνολο :	145.922
	Απρόβλεπτα (15%) :	21.888
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ :	167.810
	Φ.Π.Α. 23% :	38.596
	ΣΥΝΟΛΟ 4 :	206.406

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ: 881.670 ευρώ